

Säter

Befolknings- og næringsutvikling, attraktivitet og scenarier

KNUT VAREIDE OG MARIT O. NYGAARD

TF-rapport nr. 51/2014

Tittel: Säter
Undertittel: Befolknings- og næringsutvikling, attraktivitet og scenarier
TF-notat nr: 51/2014
Forfatter(e): Knut Vareide og Marit Owren Nygaard
Dato: 8. desember 2014
ISBN: 978-82-7401-744-3
ISSN: 1891-053X
Pris: 150,- for forsendelser i Norge (Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforskning.no)
Prosjekt: Regional analyse Hedmark og Dalarna
Prosjektnr.: 20140590
Prosjektleder: Knut Vareide
Oppdragsgiver(e): Hedmark Dalarna samarbeidet v/Länsstyrelsen Dalarna

Spørsmål om denne rapporten kan rettes til:

Telemarksforskning

Postboks 4

3833 Bø i Telemark

Tlf: +47 35 06 15 00

www.telemarksforskning.no

Resymé:

Utviklingen i Säter er analysert med hensyn til befolknings- og arbeidsplassutvikling, pendling og bostedsattraktivitet. Vi har også lagt inn et kapittel om fremtidsscenarier.

Knut Vareide er utdannet sosialøkonom (cand oecon) fra Universitetet i Oslo (1985). Han har arbeidet ved Telemarksforskning siden 1996.

Marit Owren Nygaard er utdannet samfunnsøkonom (M.Sc. Economics) fra Universitetet for miljø- og biovitenskap i Ås (2012). Hun har jobbet ved Telemarksforskning siden 2013.

Forord

Denne rapporten er laget på oppdrag fra Grensekomiteen Hedmark-Dalarna. Det er laget tre analyser for de tre kommunene Vansbro, Smedjebacken og Säter, alle i Dalarnas län. Det er også laget to rapporter for de norske kommunene Trysil og Rendalen. Telemarksforskning har analysert en rekke norske kommuner, regioner og fylker i en årrekke, og har utviklet en egen modell, Attraktivitetsmodellen, for dette formålet. I forbindelse med dette prosjektet har vi brukt Attraktivitetsmodellen for å analysere de tre svenske kommunene. Modellen er i prinsippet den samme for de svenske og norske analysene, men det er gjort andre inndelinger av næringslivet for norske og svenske kommuner. Det er fordi næringslivet er sammensatt annerledes i Norge og Sverige, slik at bransjer som er ganske store i Norge, som f.eks. oljeutvinning, havbruk og fiske, er neglisjerbare i Sverige. Sverige har på sin side store industribransjer, som produksjon av biler, fly og farmasøytiske produkter, som er tilsvarende små i Norge.

Hensikten med disse rapportene er at de skal brukes som verktøy for utvikling av kommunale strategier for vekst. Attraktivitetsmodellen er utviklet for å avdekke drivkrefter for vekst i befolkning og næringsliv. Gjennom bruk av denne modellen kan vi skille mellom strukturelle forhold som har betydning for utviklingen, men som ikke kan påvirkes lokalt, og de forhold som kommunen selv kan påvirke. Dermed kan modellen brukes til å tilpasse målsettinger for vekst i befolkning og arbeidsliv som er realistiske i forhold til stedenes forutsetninger, og samtidig rettes mot tiltak som er effektive for å nå disse målene.

I forbindelse med dette prosjektet skal det også arrangeres tre seminarer med deltakelse fra alle de fem kommunene, samt strategiske verksteder i hver enkelt kommunen.

Fra vårt forskersynspunkt er dette prosjektet spesielt interessant, fordi vi får brukt vår modell i et nytt land. Det blir spennende å se om modellen passer like godt i Sverige som i Norge. Vi får også et godt innblikk i forskjeller i den regionale utviklingen i Norge og Sverige, noe som er interessant i seg selv.

Bø, 8. desember 2014

Knut Vareide

Prosjektleder

Innhold

Innhold.....	4
Sammendrag.....	5
1. Attraktivitetsmodellen.....	7
2. Befolkning.....	14
3. Arbeidsplassvekst	21
4. Pendling og arbeidsmarkedsintegrasjon.....	25
5. Bostedsattraktivitet	28
6. Arbeidsplassvekst – sektorer og bransjer	37
7. Scenarier for framtidig vekst	49

Sammendrag

Befolkningen i Säter har blitt redusert med 2,5 prosent fra 2000. Siden 2009 har befolkningen holdt seg stabil. Befolkningsnedgangen skyldes først og fremst netto utflytting til andre kommuner. Fødselsbalansen har også bidratt negativt, men den innenlandske nettoflyttingen har hatt en større betydning. Innvandringen har bidratt positivt og dempet nedgangen, og også skapt befolkningsvekst i 2013. Når vi justerer for innvandringen, kommer Säter ut som en av kommunene i Dalarna med dårligst flyttetall siden 2000.

Mens befolkningen har blitt redusert, har antall arbeidsplasser økt kraftig. (Arbeidsplass på norsk betyr jobb på svensk.) Veksten har vært på 14,7 prosent siden 2001. Veksten er høyere enn veksten på landsbasis. Säter har hatt høyest arbeidsplassvekst blant kommunene i Dalarna i de siste ti årene. Det er spesielt innen privat sektor Säter har vokst mye. Veksten i privat sektor har vært større enn veksten i privat sektor på landsbasis. Veksten i offentlig sektor har vært like stor som veksten nasjonalt.

I denne rapporten har vi anvendt en modell som analyserer drivkreftene bak befolknings- og arbeidsplassutviklingen samt prognoser for fremtidig utvikling. Vi skiller mellom strukturelle forhold og attraktivitet. Strukturelle forhold er faktorer som ligger utenfor kommunens handlingsrom på kort sikt. Attraktivitet er faktorer som kommunen selv har mulighet til å påvirke. Steder som er attraktive er steder som har en bedre utvikling enn forutsetningene tilsier.

Vi har kategorisert næringslivet inn i tre strategiske næringstyper. Basisnæringer er næringsliv som konkurrerer på et nasjonalt eller internasjonalt marked. Landbruk, industri og teknologiske tjenester går inn under kategorien basisnæringer. Basisnæringene utgjør en liten andel av sysselsettingen i Säter. Det er forholdsvis mange arbeidsplasser innen trevare og landbruk, men ellers er det lite basisnæringer sammenliknet med landet som helhet. Basisnæringene har hatt nedgang på landsbasis. Utviklingen i Säter har vært litt bedre enn utviklingen nasjonalt. Utviklingen i basisnæringene i de siste fem årene har vært litt bedre enn de strukturelle forholdene skulle tilsi. Vi sier derfor at Säter har vært attraktiv for bedrift i basisnæringene.

Besøksnæringer er næringsliv som kjennetegnes av at kunden må være personlig tilstede. Besøksnæringene inkluderer all turisme, men også butikkhandel. Det er lite besøksnæringer i Säter. Mens besøksnæringene har vokst på landsbasis, har antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Säter blitt redusert. Utviklingen har vært dårligere enn de strukturelle forholdene skulle tilsi. Säter har ikke vært attraktiv for besøk i de siste fem årene.

Regionale næringer består av bransjer som har annet næringsliv, offentlige institusjoner og befolkningen som kunder. Bygg og anlegg, transport og forretningsmessige tjenesteytinger er eksempler på bransjer som går inn under de regionale næringene. Halvparten av arbeidsplassene i privat sektor i Säter er i de regionale næringene. Veksten i de regionale næringene har vært veldig sterk sammenliknet med veksten på landsbasis. Veksten i de regionale næringene i de siste fem årene har vært svært mye høyere enn de strukturelle forholdene og nasjonale trendene skulle tilsi. Säter har vært attraktiv for bedrift i de regionale næringene.

Arbeidsplassveksten på et sted har mye å si for nettoflyttingen. Arbeidsplassveksten i Säter har bidratt positivt til nettoflyttingen i de siste årene. Det er imidlertid andre strukturelle faktorer som også spiller inn. Høy arbeidsmarkedsintegrasjon har en positiv effekt på nettoflyttingen. Säter har mye pendling, og det har virket positivt på nettoflyttingen. Derimot har lav arbeidsplassvekst i nabokommuner hatt en negativ effekt. Det at Säter er en kommune med en forholdsvis liten befolkning, har også hatt en negativ effekt på nettoflyttingen. Når vi analyserer hvordan arbeidsplassveksten, pendlingen, befolkningsstørrelsen naboveksten har påvirket nettoflyttingen til Säter, finner vi at nettoflyttingen til Säter er lavere enn forventet. Vi sier da at Säter har hatt en lav bostedsattraktivitet. Bostedsattraktiviteten har stort sett vært lav de siste ti årene. Den har derimot endret seg i positiv retning i de siste årene. Säter er kommunen i Dalarna med lavest bostedsattraktivitet.

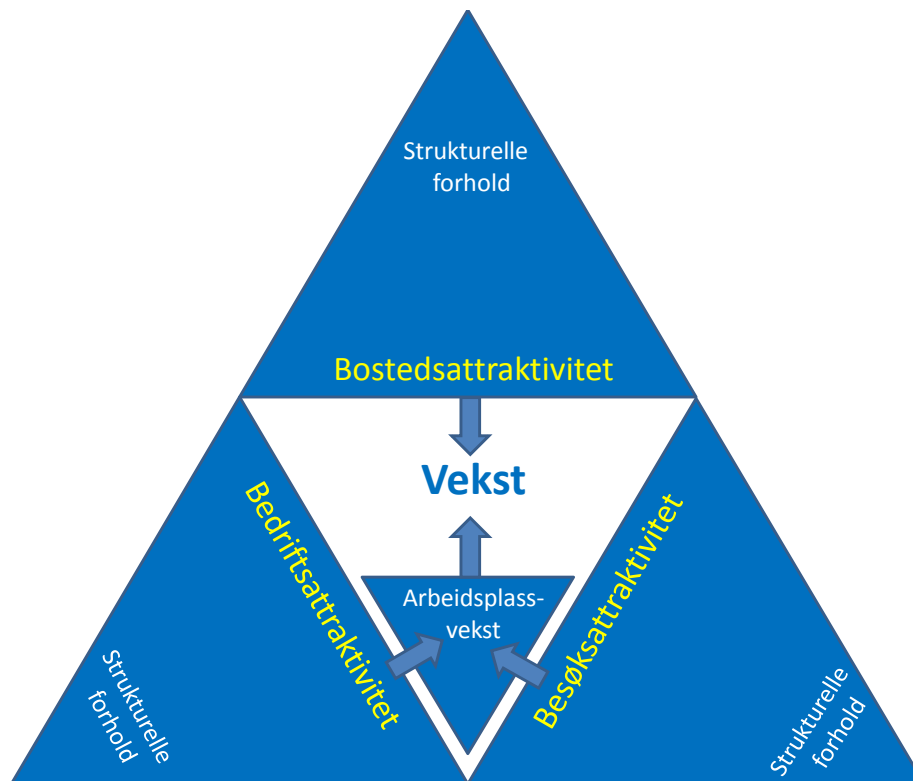
Dersom Säter fortsetter som før med hensyn til attraktivitet for bedrift, besøk og bosted, vil Säter oppleve en befolkningsnedgang på 2,1 prosent innen 2040. Säter har hatt høy attraktivitet for bedrifter, men lav attraktivitet for besøk og befolkning. Den samlede effekten på nettoflyttingen er omtrent som om Säter har vært middels attraktiv for alle de tre attraktivitetstypene. Derfor vil Säter også få et ganske stabilt folketall, men med en liten nedgang fram til 2040 dersom kommunen er akkurat middels attraktiv for alle attraktivitetsdimensjonene.

Det forventes at befolkningen i Sverige vil øke med 14,7 prosent i samme periode. Säter kan oppnå en vekst som er 10 prosentpoeng høyere enn veksten nasjonalt dersom kommunen klarer å være attraktiv for både bedrift, besøk og bosted samtidig, hver år fram mot 2040. Dersom Säter har negativ attraktivitet langs alle dimensjonene frem til 2040, vil kommunen kunne oppleve en befolkningsnedgang på 20,3 prosent.

Av de ulike attraktivitetstypene, er det attraktivitet for besøk som isolert sett betyr minst for framtidig vekst i Säter. Det er fordi besøksnæringene utgjør en relativt liten andel av sysselsettingen i Säter. Det at Säter har høy arbeidsmarkedsintegrasjon, som betyr at det er mange som pendler ut og inn av kommunen, gir kommunen stort strategisk spillerom. En kan satse på økt bostedsattraktivitet alene, og satse på at nye innbyggere pendler til nabokommuner. Næringslivet kan også oppnå høy vekst i antall arbeidsplasser uten innflytting, fordi det er lett å pendle til Säter fra nabokommuner.

1. Attraktivitetsmodellen

Telemarksforskning har utviklet Attraktivitetsmodellen gjennom et kontinuerlig arbeid siden 2006. Den siste versjonen av modellen ble utviklet på oppdrag fra det norske Kommunal- og Regionaldepartementet i 2012/2013. I denne modellen forklares regional utvikling som et resultat av tre typer attraktivitet: Attraktivitet for bedrifter og attraktivitet for besøk, som til sammen skaper arbeidsplassvekst, og attraktivitet for bosetting som virker direkte inn på flyttestrømmene.

Figur 1: Attraktivitetspyramiden

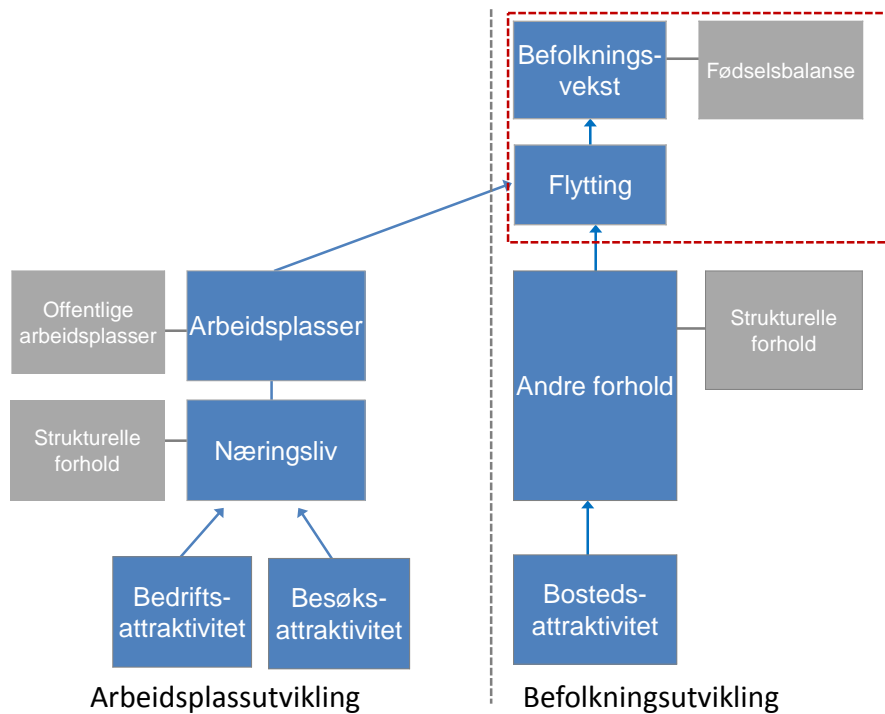
Stedlig attraktivitet må ses på som adskilt fra *strukturelle forhold*. Strukturelle forhold er knyttet til steds lokalisering, bransjestruktur og størrelse, som ikke kan påvirkes på kort sikt. Det er viktig å kjenne til de strukturelle forholdene, men i det strategiske arbeidet bør kommuner fokusere på de interne forholdene på et sted som kan påvirkes lokalt.

Steder som er attraktive er steder som har en bedre utvikling enn forutsetningene tilsier. Noen steder er attraktive for bedrifter, fordi de har oppnådd en vekst i næringslivet som ikke kan forklares av bransjestruktur, konjunkturer eller andre ytre forhold. Vi antar da at slike steder har oppnådd denne gode utviklingen av egen kraft, enten gjennom bedriftenes egen dyktighet eller vellykkede kommunale strategier.

Andre steder har en vekst i sine besøksnæringer, som igjen er resultatet av strukturelle forhold og stedets attraktivitet for besøk. Steder som er attraktive for bedrifter og besøk vil oppnå vekst i antall arbeidsplasser. Det vil bidra til innflytting og befolkningsvekst. Hvor mye innflytting som arbeidsplassveksten fører til vil imidlertid i stor grad bero på stedets attraktivitet som bosted. Noen steder trekker til seg innflytting i større grad enn arbeidsplassveksten og de strukturelle forholdene tilsier, og denne mer-innflyttingen blir da forklart med at bostedsattraktiviteten er høy.

1.1 Modellens oppbygging – steg for steg

I analysen under kommer vi til å gå gjennom modellen steg for steg. Vi bruker da et annet oppsett som har en annen form enn pyramiden på forrige side. Dette gjør vi for å være mer detaljert og presise i gjennomgangen av modellen. Prinsippene bak pyramiden bak figuren under er de samme.

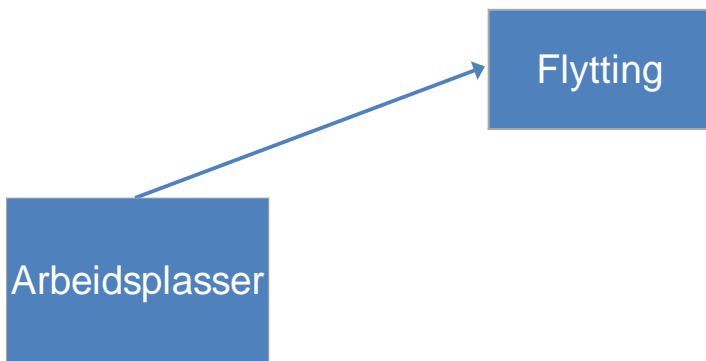

Figur 2: Attraktivitetsmodellen. Første steg blir analyse av befolkningsveksten. Den dekomponeres i fødselsbalanse og flytting.

Befolkningsveksten er den viktigste indikatoren for regional vekstkraft, og oppsummerer på mange måter totaliteten av utviklingen på et sted. Endringer i et steds folketall kan splittes opp i to komponenter: Fødselsbalanse og nettoflytting. Fødselsbalansen er i stor grad et resultat av aldersfordelingen på et sted, og kan vanskelig påvirkes på kort sikt. Det er derfor en eksogen variabel i vår modell. De eksogene variablene er farget i grått i modellen. På lang sikt vil flyttingen også påvirke fødselsbalansen. De fleste som flytter er unge, og derfor vil steder med netto innflytting i mange år få en yngre befolkning og dermed også bedre fødselsbalanse, men dette vil ta lang tid.

Det er derfor flyttestrømmene, målt som stedets nettoflytting, som kan påvirkes på kort sikt gjennom ulike vekststrategier. Stedets nettoflytting er derfor den mest sentrale variabelen i modellen. I analysene vil vi analysere nettoflyttingen, og hvordan nettoflyttingen påvirkes av andre variabler, spesielt arbeidsplassvekst og *andre forhold*. Nettoflyttingen er et resultat av både inn- og utflytting internt i landet og inn- og utvandring fra utlandet. Sverige og Norge er land som har fått en sterk økning i innvandring fra andre land i Schengen-området etter 2006, og det er et forhold som har fått stor betydning for nettoflyttingen til kommunene i disse landene. Det er spesielt den relative nettoflyttingen til kommunene, dvs. nettoflyttingen til kommunene relativt til andre kommuner, som er interessant å analysere nærmere. Den relative nettoflyttingen blir på en måte en samlet indikator på hvordan kommunen står i konkurransen med andre kommuner.

1.1.1 Sammenhengen mellom flytting og arbeidsplassvekst

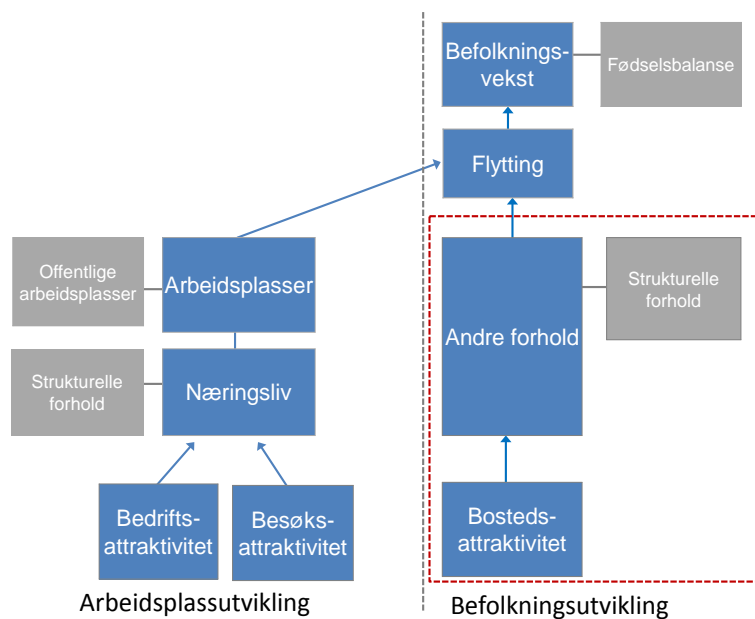

Figur 3: Arbeidsplassvekst har en positiv effekt på flyttingen.

Det er selvsagt en positiv sammenheng mellom arbeidsplassveksten på et sted og nettoflyttingen til stedet (en arbeidsplass betyr en jobb på norsk). Vekst i antall arbeidsplasser på et sted vil øke sannsynligheten for at stedet skal få netto innflytting og befolkningsvekst. Spørsmålet er hvor mye, og med hvilken sannsynlighet, arbeidsplassveksten i en kommune fører til økt netto innflytting. Det skal vi analysere med bruk av empiriske data fra svenske kommuners arbeidsplassvekst og nettoflytting i årene etter 1999¹.

Kommuners arbeidsplassvekst har en positiv og signifikant betydning for nettoflyttingen til en kommune, men det viser seg at arbeidsplassveksten forklarer langt mindre enn halyparten av forskjellene i kommuners nettoflytting. Det er derfor andre forhold enn arbeidsplassvekst som også har stor betydning for en kommunes nettoflytting. Dette er ikke bare tilfeldige avvik, men også systematiske forhold som vi skal analysere og avdekke i de videre analysene.

1.1.2 Andre forhold som har betydning for nettoflytting

Figur 4: Attraktivitetsmodellen. Andre forhold enn arbeidsplassveksten forklarer også flyttingen. De strukturelle faktorene for flytting: arbeidsmarkedsintegrasjon, nabovekst og befolkningsstørrelse, har en positiv og signifikant effekt på flyttingen etter at vi har justert for arbeidsplassveksten. Restleddet, dvs. uforklart nettoflytting, kaller vi *bostedsattraktivitet*.

Vi ønsker å finne ut hva de *andre forholdene* kan bestå av. Vi deler først inn *andre forhold* i *strukturelle forhold* og *bostedsattraktivitet*.

Vi har definert tre strukturelle forhold som har en signifikant og positiv effekt på flyttebalansen til et sted, når effekten av arbeidsplassveksten er tatt hensyn til. Det er *arbeidsmarkedsintegrasjon*, *befolkningsstørrelse* og *nabovekst*. Effekten av disse faktorene samlet sett vil vises i boksen *strukturelle forhold*. De tre strukturelle faktorene, størrelse, arbeidsmarkedsintegrasjon og nabovekst, er faktorer som vi fant hadde signifikant betydning for nettoflyttingen i norske kommuner, og som vi også finner har signifikant betydning for nettoflyttingen til svenske kommuner. Årsaken til at vi definerer disse faktorene som strukturelle forhold, er at steder ikke kan påvirke disse faktorene gjennom egne tiltak og strategier, i hvert fall ikke på kort sikt. Disse variablene regnes som eksogene, og derfor er boksen grå.

*Arbeidsmarkedsintegrasjon*ⁱⁱ er et mål på graden av pendling i kommunen. Den måles gjennom å legge sammen den prosentvise andelen av den sysselsatte befolkningen i kommunen som pendler ut med den prosentvise andelen av arbeidsplassene i kommunen som det pendles inn til. Steder med høy arbeidsmarkedsintegrasjon har systematisk bedre flyttebalanse enn steder med lav. Det betyr at steder som ligger innenfor et større arbeidsmarked, og dermed har gode pendlingsmuligheter, får en gevinst i form av høyere netto innflytting.

*Befolkningsstørrelsen*ⁱⁱⁱ til stedet er tatt med som variabel fordi vi finner en positiv og signifikant effekt av et steds befolkningsstørrelse på nettoflyttingen. Steder med en stor befolkning har systematisk bedre flyttebalanse enn steder med lav befolkning. Det er et uttrykk for at steder med en høy konsentrasjon av folk virker tiltrekkende.

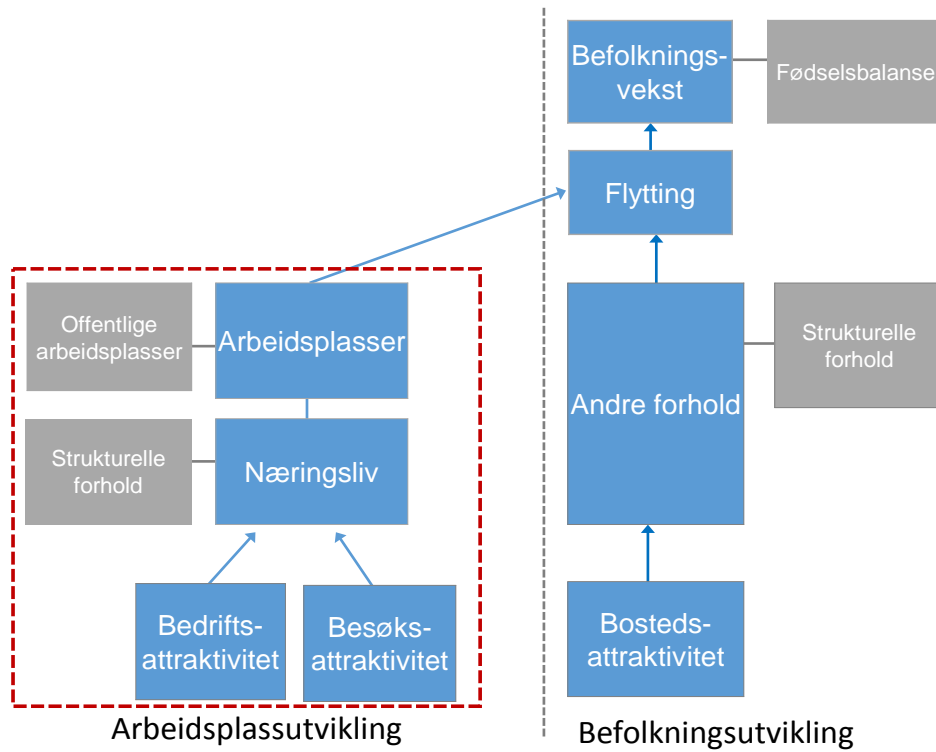
Den tredje strukturelle faktoren, *Nabovekst*^{iv}, er vekst i antall arbeidsplasser på omkringliggende steder som ligger innenfor pendlingsavstand. Dersom det er arbeidsplassvekst i nabokommunene, vil dette føre til høyere netto innflytting.

Telemarksforskning har analysert^v hvordan disse faktorene påvirker nettoflyttingen i kommunene i Norge og Sverige i en regresjonsanalyse med input av data fra 2000 til og med 2013. Når vi kjenner disse sammenhengene, kan vi analysere hvordan disse faktorene hver for seg – og til sammen - har påvirket nettoflyttingen i en bestemt kommune.

Et steds *bostedsattraktivitet* blir målt som en restfaktor, dvs. avviket mellom den faktiske nettoflyttingen og den forventede nettoflyttingen når vi tar hensyn til stedets arbeidsplassvekst, nabovekst, befolkningsstørrelse og arbeidsmarkedsintegrasjon. Steder som har bedre nettoflytting enn forventet vil da bli karakterisert som attraktive som bosted. Slike steder har egenskaper som fører til høyere nettoflytting enn hva som er «statistisk normalt». Stedet får altså en nettoflytting som er bedre enn forutsetningene tilsier. Vi antar at dette skyldes kvaliteter ved stedet. Det kan være mange ulike stedskvaliteter som kan forklare hvorfor et sted har høyere innflytting enn forutsetningene skulle tilsa. Dette er stedskvaliteter som kan påvirkes lokalt. Bostedsattraktiviteten er dermed mulig å påvirke gjennom et lokalt handlingsrom, mens de strukturelle faktorene betegner stedets forutsetninger som vanskelig kan påvirkes.

1.2 Arbeidsplassvekst

Utviklingen av antall arbeidsplasser er nest etter befolkningsutviklingen den viktigste indikatoren for regional utvikling. Det er derfor helt sentralt å forstå drivkreftene bak arbeidsplassutviklingen.

Figur 5: Hvordan vi analyserer arbeidsplassveksten.

Arbeidsplassene kan deles inn i offentlig sektor og privat sektor. Privat sektor betegner vi også som næringslivet. Utviklingen i det offentlige ser vi på som en eksogen variabel, fordi lokal og regional utviklingspolitikk som oftest har næringsutvikling som mål. Det er derfor næringslivets utvikling og dynamikk som det er viktigst å avdekke.

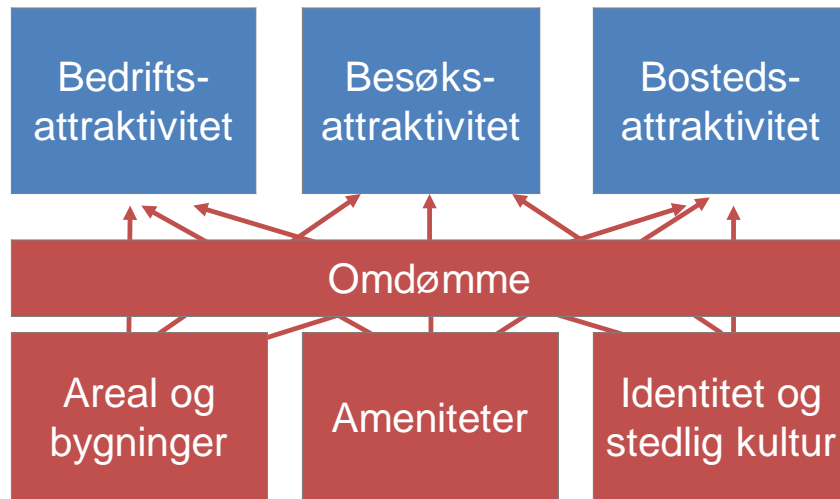
Veksten i næringslivet, målt gjennom arbeidsplassveksten, er også påvirket av strukturelle trekk. Fra analyser i Norge har vi sett at et steds næringsstruktur og de konjunkturelle forhold som preger utviklingen i de ulike bransjene har stor betydning for veksten i stedets næringsliv. Det betyr at stedets bransjesammensetning får stor betydning for utviklingen i antall arbeidsplasser i næringslivet på stedet. Næringslivets bransjestruktur kan ikke påvirkes gjennom lokal politikk på kort sikt, og defineres som et strukturelt forhold. Boksen som viser *strukturelle forhold* er derfor grå.

Noen steder har høyere vekst i antall arbeidsplasser enn de bransjemessige og konjunkturelle forholdene tilsier. Her kan vi skille mellom næringsliv som er konkurranseutsatt og som selger varer og tjenester på et nasjonalt eller internasjonalt marked, og besøksnæringene, som er basert på at kundene må være personlig til stede. Dersom det er det konkurranseutsatte næringslivet som har bedre vekst enn forutsetningene skulle tilsa, betyr det at stedet har vært attraktivt for (den type) bedrifter. Dersom det er besøksnæringene som har unormal sterk vekst, er det en indikator for at stedet har økt sin attraktivitet for besøk.

Grunnen til at vi skiller mellom bedrifts- og besøksattraktivitet, er at det vil være helt forskjellige faktorer som påvirker disse to attraktivitetstypene. Det er derfor strategisk interessant å skille mellom disse to næringstypene.

1.3 Attraktivitetsfaktorer

Det er mange forhold som kan tenkes å påvirke attraktiviteten til et sted. De mange faktorene kan sorteres inn under fire kategorier: *Omdømme*, *areal og bygninger*, *ameniteter* og *identitet og stedlig kultur*. Disse faktorene kan påvirke både attraktiviteten for bedrift, besøk og bosted.

Figur 6: Faktorer som kan tenkes å påvirke et steds attraktivitet for henholdsvis bedrift, besøk og bosted.

Forhold knyttet til *areal og bygninger* som kan tenkes å påvirke et steds bostedsattraktivitet er tilgjengelighet og prisnivå på boliger, tilgjengelighet og kvalitet på tomteareal og boligbygging. Disse faktorene kan ha betydning for flyttestrømmen til og fra et sted. Kommuner har ganske stor påvirkning på forhold knyttet til boligmarkedet, spesielt gjennom arealplanlegging. Næringsarealer, lokaler og næringshager kan tenkes å ha en påvirkning på stedets attraktivitet for bedrift. Hytter og overnattingskapasitet kan tenkes å påvirke et steds besøksattraktivitet.

Ameniteter er et begrep som favner over mange ulike typer av tilbud, goder og tjenester som bidrar til å gjøre et sted mer attraktivt. Amenitetene kan være knyttet til fysiske og naturgitte egenskaper eller til offentlige og kommersielle tilbud og tjenester. Kommunens tjenester representerer mange av amenitetene, og kommunene kan dermed påvirke mange ameniteter direkte. Kommunen kan også påvirke og stimulere til ameniteter i privat regi, både de kommersielle og de som er knyttet til frivillig sektor. Barnehager og skoler er eksempler på ameniteter som kan tenkes å påvirke et steds bostedsattraktivitet. Ameniteter som kan tenkes å påvirke et steds bedriftsattraktivitet er f.eks. forretningstjenester og servicenivå i kommunen. Ameniteter som kan tenkes å påvirke et steds besøksattraktivitet er naturherligheter, kulturtilbud og idrettstilbud.

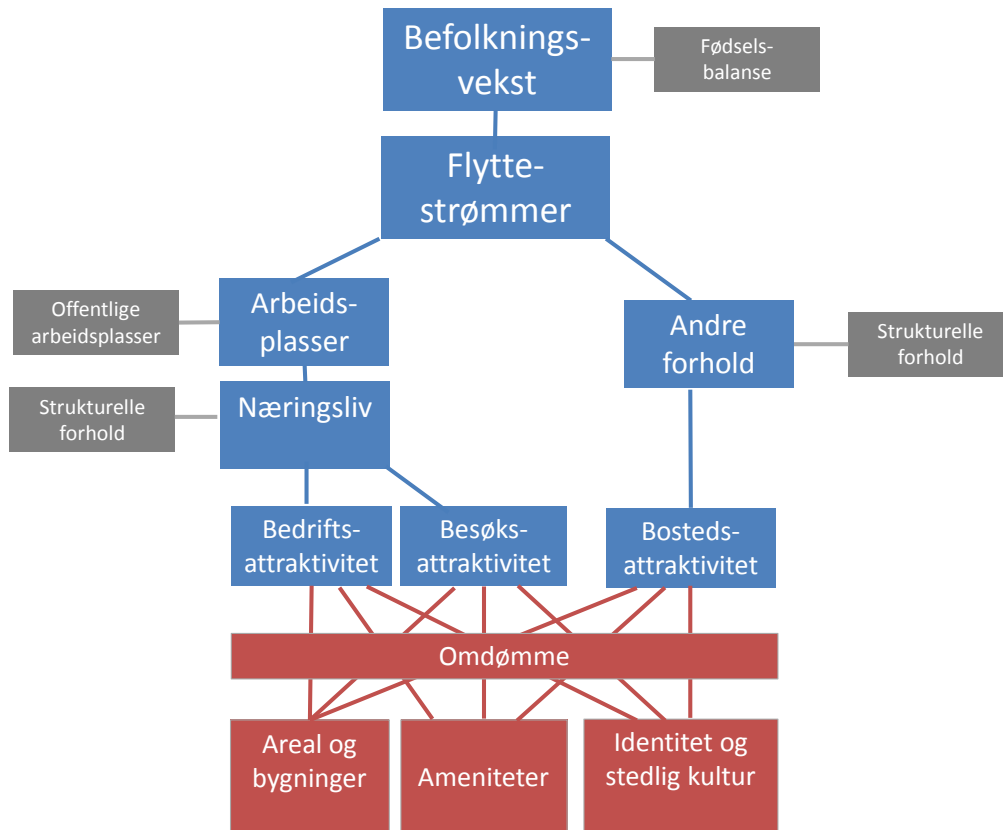
Omdømmet til et sted kan også tenkes å ha en betydning for attraktiviteten. Steder kan også markedsføres og selges aktivt til potensielle innflyttere eller næringsetablerere. Branding og stedsmarkedsføring har vært et populært virkemiddel de siste årene, med teknikker hentet fra markedsføringsfaget.

Identitet og stedlig kultur kjennetegnes av kvaliteten på relasjoner mellom mennesker og institusjoner, og også emosjonelle forhold og tilknytning til stedet. Innovasjonsklima og samarbeid mellom næringsliv og kommune kan tenkes å påvirke et steds bedriftsattraktivitet. Gjestfrihet og destinasjonsutvikling kan tenkes å påvirke et steds besøksattraktivitet. Lokal identitet og samarbeidsånd kan tenkes å påvirke bostedsattraktiviteten. Slike forhold kan ha stor betydning for evnen til forandring og utvikling.

Den nøyaktige sammenhengen mellom de mange attraktivitetsfaktorene og attraktiviteten er ikke kjent. Mange av faktorene er også vanskelige å måle og analysere kvantitativt. Det er heller ikke gitt at det finnes generelle sammenhenger som virker likt på alle steder. Alle steder har unike trekk, som kan ha betydning for hva som virker sterkest for attraktiviteten.

1.4 En helhetlig modell

Når vi har skilt strukturelle faktorer fra attraktivitet og kartlagt noen faktorer som kan tenkes å påvirke attraktiviteten, får vi en helhetlig modell for et steds utvikling. Figuren under viser det samme som Attraktivitetspyramiden, men her er hvert hjørne i pyramiden mer nøyaktig spesifisert og tilrettelagt for empirisk analyse. Under samler vi alt vi har gått gjennom så langt i én figur.

Figur 7: Attraktivitetsmodellen II

Endringer i befolkning og arbeidsplasser er knyttet sammen i modellen, og det skilles mellom strukturelle forhold, som ikke kan påvirkes lokalt, og attraktivitet, som kan påvirkes.

Vi kan regne ut om et sted har vært spesielt attraktivt for besøk, bedrift eller bosted. Attraktiviteten til et sted kan påvirkes gjennom å påvirke stedets kvalitet, som kjennetegnes av summen av en rekke faktorer, som kan kategoriseres i de fire kategoriene *omdømme*, *areal og bygninger*, *ameniteter* og *identitet og stedlig kultur*. Innholdet i de fire kategoriene kan variere etter hvilken type attraktivitet som skal påvirkes.

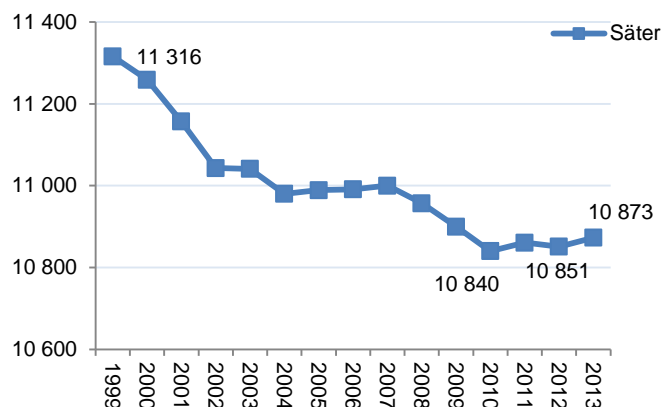
Denne modellen kan legges til grunn for å analysere utviklingen av steder, for prognoser og scenarier, og den kan brukes som redskap for strategitviking.

2. Befolkning

Befolkningsutviklingen er den mest betydningsfulle indikatoren for regional utvikling. Befolkningsutviklingen oppsummerer totaliteten i den regionale utviklingen, og er et resultat av vekst i arbeidsplasser i privat og offentlig virksomhet, attraktivitet og beliggenhet.

2.1 Folketallet

Ved utgangen av 2013 var det 10 873 innbyggere i Säter. Det er en økning på 22 personer fra året før. Det var 11 316 innbyggere i Säter ved utgangen av 1999. Det var en bratt nedgang frem til 2001, så holdt folketallet seg ganske stabilt frem til 2007. Etter 2007 var det en årlig nedgang frem til 2010. Siden 2010 har folkemengden holdt seg på rundt 10 800.

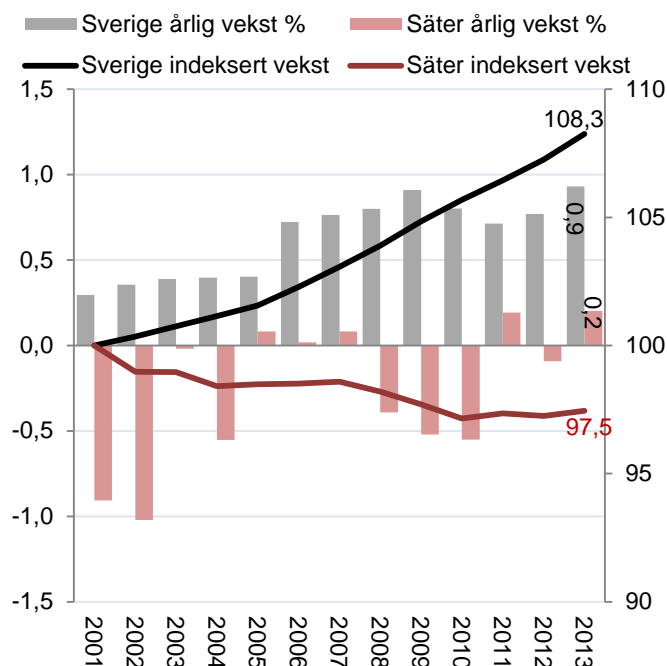
Figur 8: Folketallet i Säter ved utgangen av hvert år siden 1999.

I figur 9 viser de rosa stolpene den årlige befolkningsveksten i Säter, mens de grå stolpene viser den årlige befolkningsveksten i Sverige. Den røde linjen viser den indekserte veksten fra 2001 til 2013 i Säter, mens den sorte linjen viser den indekserte veksten i Sverige.

Sverige har hatt en årlig befolkningsvekst hvert år siden 2001. I løpet av 2013 økte Sveriges befolkning med 0,9 prosent.

Befolkningsveksten i Säter har vært positiv i noen år og negativ i andre år. I 2002 var nedgangen på 1 prosent av folketallet. Sätters befolkning økte med 0,2 prosent i løpet av 2013.

Sveriges befolkning har økt med 8,3 prosent fra 2001 til 2013. Sätters befolkning har blitt redusert med 2,5 prosent.

Figur 9: Stolpene viser den årlige befolkningsveksten i prosent av folketallet. Verdiene er vist på venstre akse. Linjene viser den indekserte veksten der folkemengden i 2001 er indeksert til å være lik 100.

2.2 Befolkningsutviklingen i Norge og Sverige – Hedmark og Dalarna

Til høyre ser vi den indekserte befolkningsutviklingen i Norge, Sverige, Hedmark og Dalarna.

Fra utgangen av 2001 til utgangen av 2013 har Norges befolkning økt med 12,9 prosent. Sveriges befolkning har økt med 8,3 prosent i samme periode.

Befolkningen i Hedmark har økt med 3,4 prosent, mens befolkningen i Dalarna verken har vokst eller blitt redusert.

Befolkningsutviklingen i Hedmark og Dalarna har vært svakere enn veksten i sine respektive land.

2.3 Befolkningsutviklingen i kommunene i Attraktivitetsprosjektet

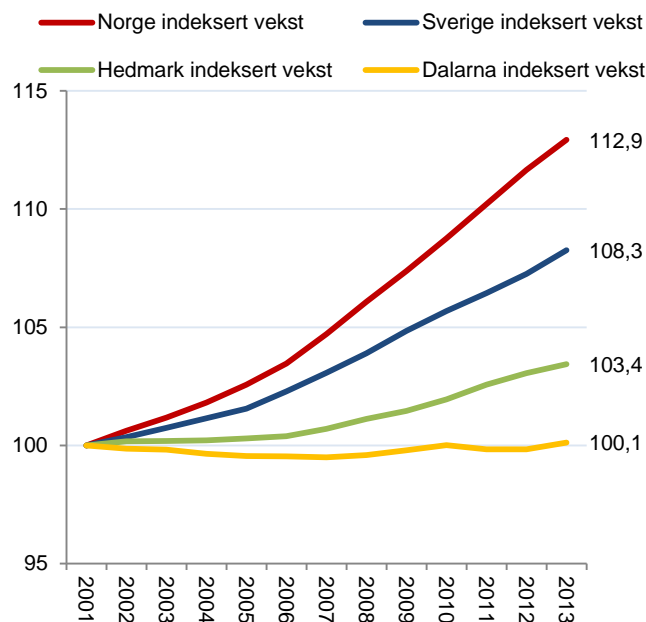
Figuren til høyre viser den indekserte befolkningsutviklingen i de fem kommunene i Attraktivitetsprosjektet. Ingen av kommunene i Attraktivitetsprosjektet har hatt vekst.

Säter har hatt den minst dårlige utviklingen. Folkemengden har blitt redusert med 2,5 prosent.

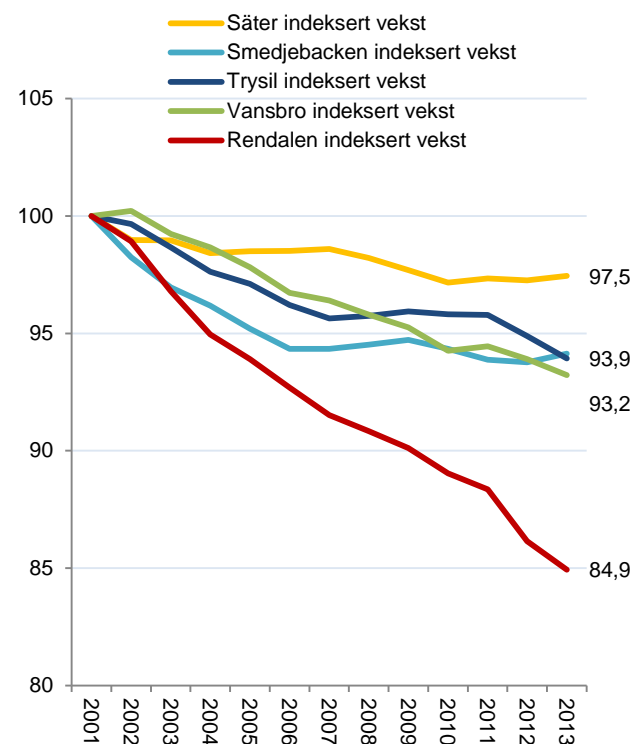
Utviklingen i Trysil og Smedjebacken er ganske lik. I en stund hadde Smedjebacken dårligere utvikling enn Trysil, men ved utgangen av 2013 hadde begge kommunene en nedgang på 6,1 prosent sammenliknet med folketallet tolv år før.

Vansbro har hatt en litt svakere utvikling enn Trysil og Smedjebacken.

Rendalen har hatt den dårligste befolkningsutviklingen. Fra utgangen av 2001 til utgangen av 2013 har befolkningen i Rendalen blitt redusert med 15,1 prosent.

Figur 10: Den indekserte befolkningsveksten i Norge, Sverige, Hedmark og Dalarna. Tallene for Sverige er målt 31. desember i inneværende år, mens tallene for Norge er målt 1. januar året etter.

Figur 11: Indeksert befolkningsutvikling i kommunene i Attraktivitetsprosjektet. Tallene for Sverige er målt 31. desember inneværende år, mens tallene for Norge er målt 1. januar året etter.

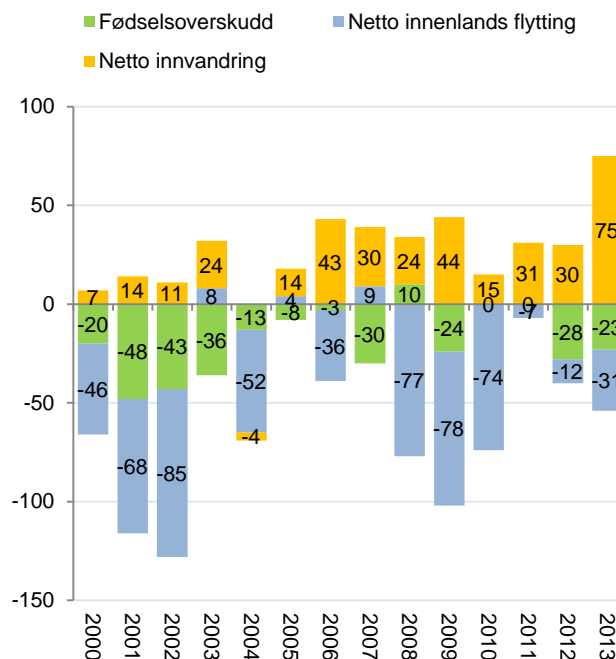
2.4 Befolkningsutviklingen i Säter dekomponert

I figur 12 ser vi de årlige befolkningsendringene i absolutte tall brutt ned på de tre komponentene fødselsoverskudd, netto innenlands flytting og netto innvandring.

Den innenlandske nettoflyttingen har vært negativ i de fleste årene. Säter har tapt innbyggere til andre kommuner. Den innenlandske nettoflyttingen var på -31 personer i 2013. I løpet av 2013 var det 626 personer som flyttet til Säter fra en annen kommune i Sverige, mens det var 657 personer som flyttet fra Säter til en annen kommune.

Med unntak av år 2008 har fødselsbalansen i Säter vært negativ.

Siden 2005 har nettoinnvandringen til Säter vært positiv. I 2013 kompenserte den for den negative innenlandske flyttingen og fødselsbalansen. Nettoinnvandringen var på 75 personer i 2013. 102 personer flyttet til Säter fra utlandet, mens 27 personer flyttet fra Säter til utlandet.

Figur 12: Befolkningsendringer i Säter i absolutte tall, dekomponert.

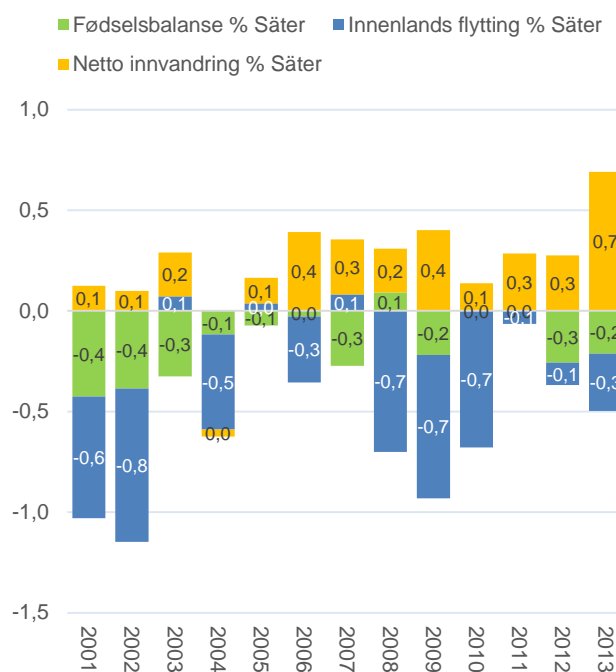
2.5 Befolkningsutviklingen dekomponert, i prosent av folketallet

Figuren til høyre viser det samme som i figuren over, men som prosentvis andel av folketallet.

Den innenlandske nettoflyttingen var på -0,7 prosent av folketallet i årene mellom 2008 og 2009. I 2013 tilsvarte den innenlandske nettoflyttingen -0,3 prosent av folketallet.

I 2011 og 2012 sto nettoinnvandringen for en årlig befolkningsøkning på 0,3 prosent av folketallet. Nettoinnvandringen var på 0,7 prosent av folketallet i 2013.

Den negative fødselsbalansen har bidratt mindre til befolkningsendringene enn flyttemønstrene. I 2013 bidro fødselsbalansen til en nedgang i folketallet på 0,2 prosent.

Figur 13: Årlig prosentvis befolkningsendring i Säter dekomponert i innvandring, innenlands flytting og fødselsbalanse.

2.6 Befolkningsutviklingen i Sverige i prosent av folketallet

Det kan være interessant å se hvordan befolkningsutviklingen i Sverige har vært dekomponert i samme periode. Videre i analysen vil vi se på forskjellen mellom utviklingen i Säter og utviklingen på landsbasis, så her tar vi en titt på Sveriges utvikling, for å bedre kunne forstå hvordan Säter kommer ut i forhold til landsgjennomsnittet.

Det er nettoinnvandringen som har stått for størsteparten av befolkningsveksten i Sverige de siste tolv årene. Siden 2006, har nettoinnvandringen bidratt til en årlig befolkningsvekst på mellom 0,5 og 0,7 prosent av folketallet. I 2013 var nettoinnvandringen til Sverige på 0,7 prosent. Dette tilsvarer 65 139 personer.

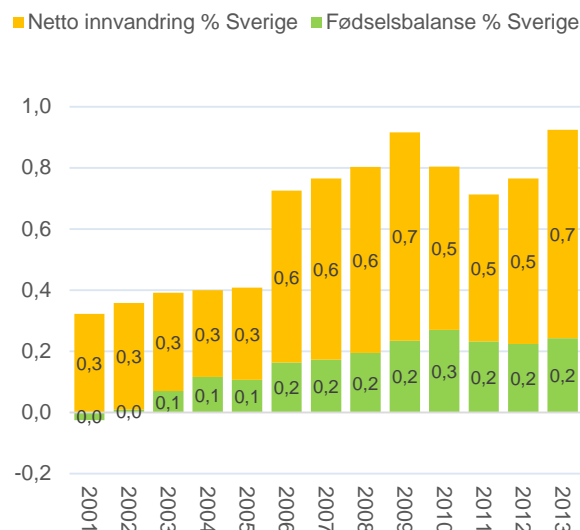
Siden 2002 har fødselsbalansen i Sverige bidratt positivt til befolkningsutviklingen, men ikke i like stor grad som det innvandringen har gjort. Fødselsoverskuddet har bidratt til en årlig vekst tilsvarende 0,2 - 0,3 prosent av folketallet siden 2006.

2.7 Säter, relativ utvikling

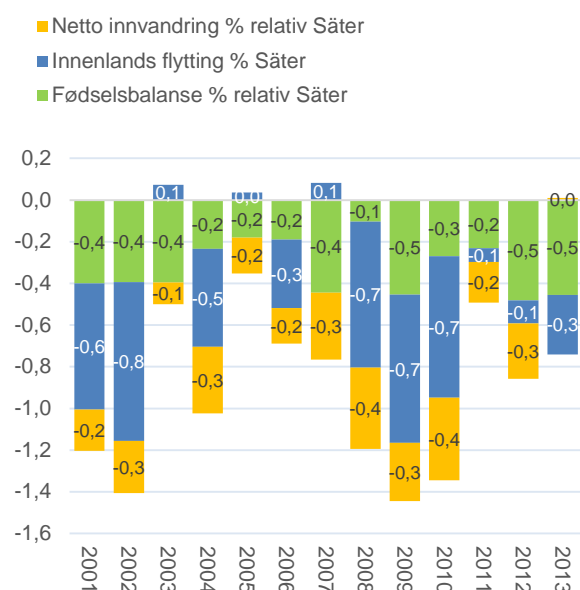
Figuren til høyre viser differansen mellom utviklingen i Säter (figur 13 på forrige side) og utviklingen nasjonalt (figuren over).

Selv om nettoinnvandringen til Säter har vært positiv siden 2005, har den vært lavere enn nettoinnvandringen nasjonalt. Bare i 2013 var nettoinnvandringen i Säter lik nettoinnvandringen på landsbasis.

Säter har stort sett hatt negativ fødselsbalanse i de siste årene, mens Sverige har hatt en positiv fødselsbalanse. Differansen mellom fødselsbalansen lokalt og nasjonalt blir derfor forholdsvis stor.

Figur 14: Årlig prosentvis endring i befolkningen i Sverige dekomponert i fødselsbalanse og netto innvandring.

Figur 15: Differanse mellom prosentvis utvikling i Säter og prosentvis utvikling i Sverige.

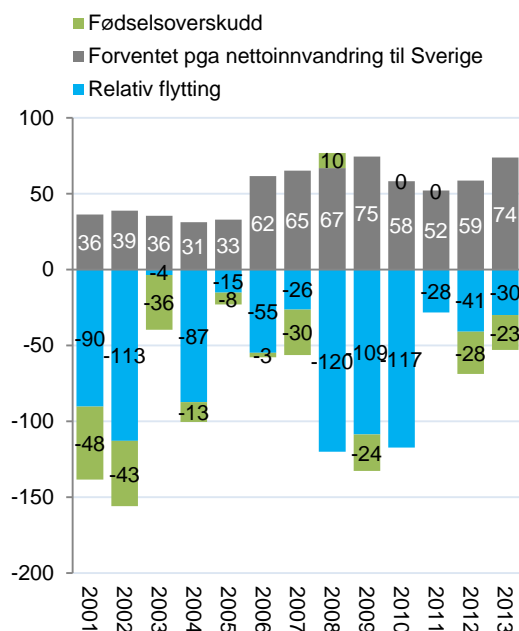
2.8 Relativ flytting

Videre i denne analysen vil vi fokusere på det vi kaller for *relativ flytting*. Relativ flytting er nettoflyttingen til kommunen, både innenlands og utenlands, fratrukket nettoflyttingen på landsbasis (dvs. den nasjonale nettoinnvandringen). På forrige side så vi at nettoinnvandringen til Sverige var på 0,7 prosent av folketallet i 2013. Dersom denne innvandringen hadde fordelt seg likt på alle kommunene i Sverige (og dersom man samtidig hadde antatt at det ikke forekom noe innenlands flytting), ville alle kommuner i Sverige forvente en nettoinnflytting på 0,7 prosent i 2013. Det er denne generelle nettoinnvandringen vi ønsker å justere for. Derfor ser vi på den totale nettoflyttingen til kommunen, og trekker fra den totale nettoflyttingen på landsbasis. Den relative flyttingen blir da nettoflytting som ikke skyldes generell nettoinnvandring på landsbasis

I 2013 var det til sammen 728 personer som flyttet til Säter, mens det var 684 personer som flyttet ut av kommunen. Dette inkluderer nettoinnvandring og innenlands flytting. Nettoflyttingen var på 44 personer. Dette tilsvarer en øking på 0,4 prosent av folketallet (Folketallet i Säter var 10 861 ved utgangen av 2012).

Den relative flyttingen, dvs. differansen mellom nettoflyttingen i kommunen og nettoflyttingen på landsbasis, blir $0,4 - 0,7 = -0,3$ prosent.

$$\text{Relativ flytting} = \text{Nettoflytting}_{\text{Säter}} - \text{Nettoflytting}_{\text{Sverige}}$$

Figur 16: «Forventet» nettoflytting i som følge av generell nettoinnvandring til Sverige, fødselsbalanse og relativ flytting i absolutte tall.

Dersom nettoinnvandringen til Sverige hadde fordelt seg likt mellom alle kommunene, ville Säter kunne ha forventet en nettoflytting på 74 personer i 2013. Nettoflyttingen var derimot på 44 personer, så den relative flyttingen var på

$$44 - 74 = -30 \text{ personer i 2013.}$$

I figuren over viser de grå stolpene den forventede nettoflyttingen på grunn av generell nettoinnvandring på landsbasis. De blå stolpene viser den relative flyttingen, mens de grønne er fødselsbalansen. Den årlige relative flyttingen har vært negativ i Säter siden 2001.

2.9 Relativ flytting

Videre i denne rapporten vil vi fokusere spesielt på den relative flyttingen som prosentvis andel av folketallet.

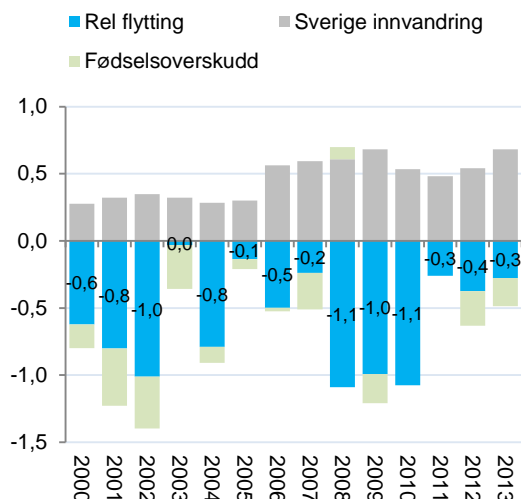
I figur 17 har vi vist hvordan den relative nettoflyttingen til Säter har utviklet seg. Den relative nettoflyttingen til Säter har vært -0,6 prosent i gjennomsnitt siden 2000. Det er ingen spesiell trend i utviklingen. Det betyr at Säter har tapt 0,6 prosent av befolkningen årlig, på grunn av at flyttebalansen til kommunen har vært svakere enn gjennomsnittet for Sverige.

Det er denne relative flyttingen som vil være en overordnet størrelse som vi skal forsøke å forklare i denne rapporten. Den relative nettoflyttingen er et resultat av ulike strukturelle forhold og Vansbros attraktivitet, og i fortsettelsen skal vi analysere hvor mye av den relative flyttingen som skyldes strukturelle forhold og hvor mye som skyldes kommunens attraktivitet.

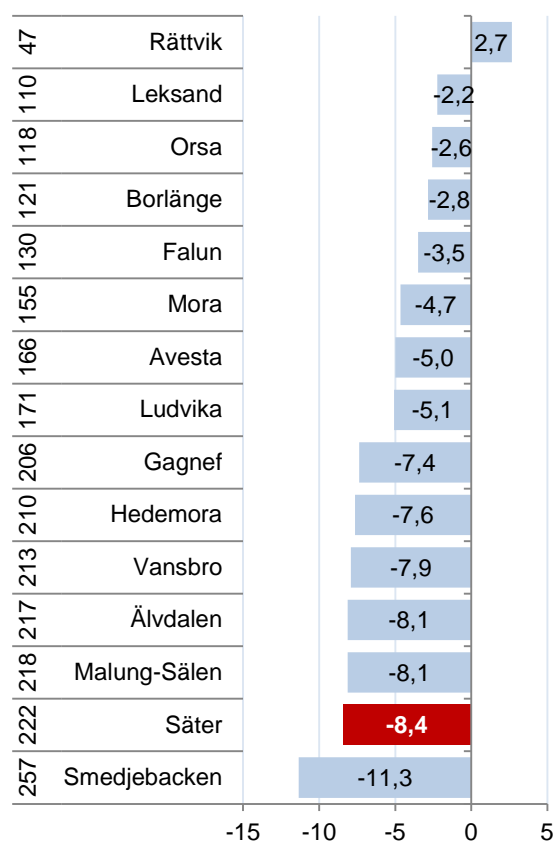
2.10 Relativ flytting i Dalarna

Vi har sett at Säter har en relativ flytting som er negativ, og som bidrar substansielt til befolkningsnedgangen. Det er interessant å se hvordan andre kommuner i Dalarna kommer ut til sammenlikning.

I Dalarna er det bare én kommune, Rättvik, som har en positiv relativ nettoflytting. Alle de andre kommunene har en negativ relativ nettoflytting. Kommuner som Leksand, Orsa, Borlänge og Falun har likevel en rangering som er over middels av svenske kommuner. De store byene har stor netto innflytting på bekostning av andre kommuner, og derfor vil flertallet av kommunene få en negativ relativ nettoflytting. Det er et uttrykk for sentraliseringen. Säter har hatt en sterk negativ relativ nettoflytting, også sammenliknet med de andre kommunene i Dalarna. Säter rangerer som nummer 222 blant landets 290 kommuner, og nest nederst blant kommunene i Dalarna.

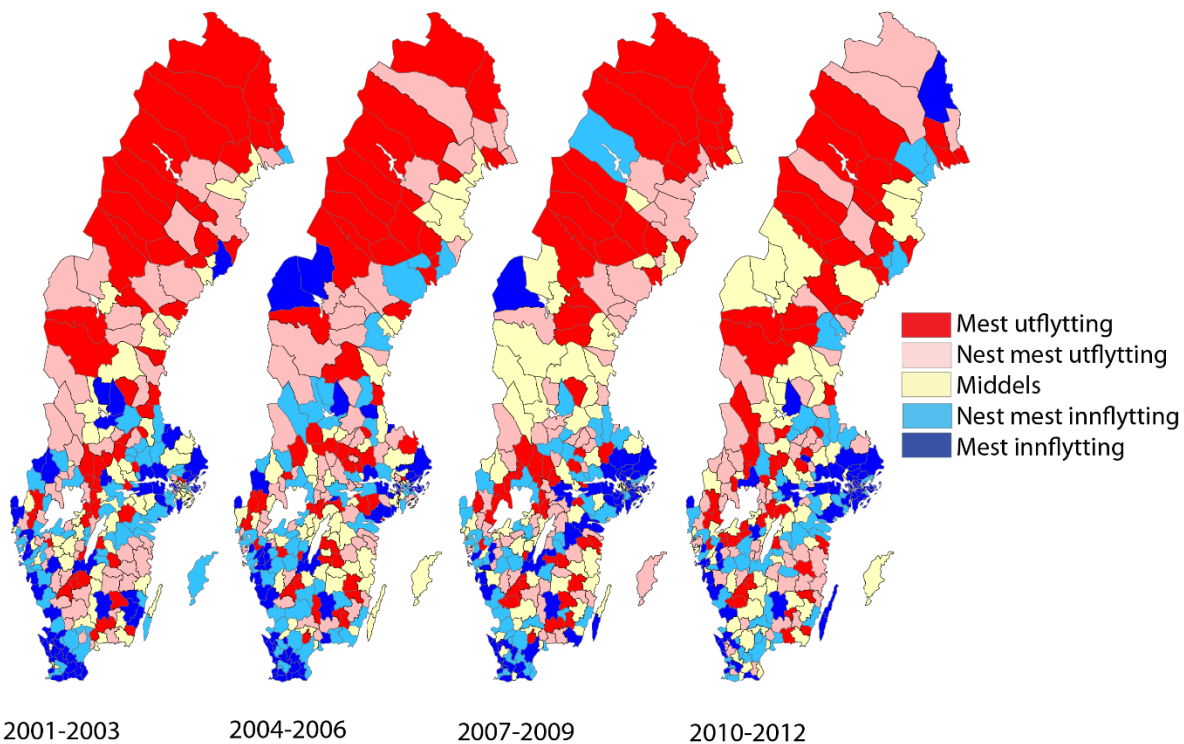
Figur 17: Relativ flytting og fødselsbalanse i Säter i prosent av befolkningen. De grå stolpene viser Sveriges nettoinnvandring i prosent av Sveriges befolkning.

Figur 18: Relativ nettoflytting i kommunene i Dalarna etter 2000. Kommunens rangering i forhold til de 290 kommunene i Sverige er vist til venstre.

2.11 Regionale mønstre i Sverige

I kartene under har vi illustrert mønstrene i nettoutflyttingen til kommunene i Sverige i fire påfølgende treårsperioder.

Figur 19: Nettoutflytting i kommunene i Sverige i de fire siste treårsperiodene.

Kommunene er delt inn i fem grupper med like mange kommuner i hver. De mørkeblå er den femtedelen av kommunene som har hatt størst netto innflytting i perioden. Kommuner med høy innflytting har i stor grad vært konsentrert til kysten mellom Strömstad og Trelleborg i alle periodene, samt i området rundt Stockholm.

De røde er kommuner med høyest netto utflytting. Det er en konsentrasjon av kommuner med høy utflytting i nord i alle periodene.

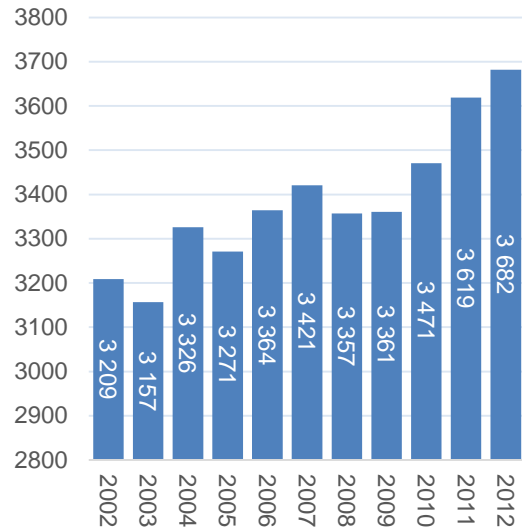
Mønstrene har vært ganske stabile gjennom de fire periodene.

3. Arbeidsplassvekst

Arbeidsplassutviklingen er en viktig indikator for regional utvikling, og er kanskje den mest sentrale forklaringsfaktoren for flyttemønstrene.

3.1 Antall arbeidsplasser

Figuren til høyre viser antallet personer som hadde sin arbeidsplass i Säter i årene fra 2002 til 2012. Det har vært en sterk arbeidsplassvekst. I 2002 var det registrert 3 209 arbeidsplasser i Säter, mens det var registrert 3 682 arbeidsplasser i 2012.

3.2 Indeksert arbeidsplassvekst

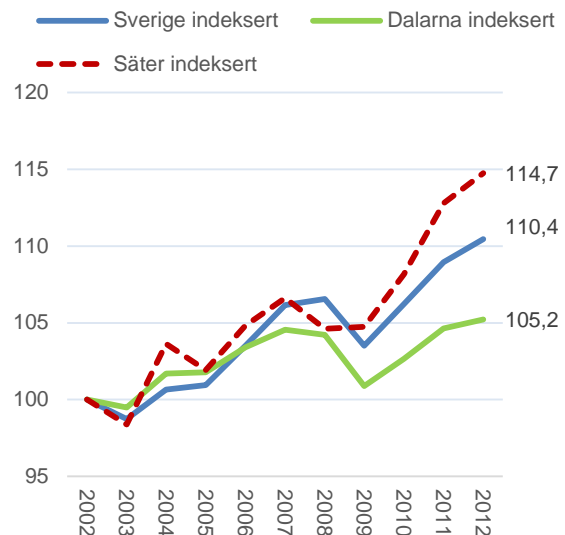
Figuren ved siden av viser den indekserte arbeidsplassveksten i Säter, Dalarna og Sverige. Antallet arbeidsplasser i 2002 er indeksert til å være lik 100.

Fra 2002 til 2012 har antall arbeidsplasser i Sverige økt med 10,4 prosent. Arbeidsplassveksten i Dalarna i samme periode har vært på 5,2 prosent. Det var arbeidsplassnedgang mellom 2008 og 2009, men veksten tok seg opp igjen etter 2009 både på lands- og fylkesbasis.

Arbeidsplassveksten i Säter har vært på 14,7 prosent. Spesielt etter 2009 har det vært en kraftig vekst, men veksten var også sterk mellom 2002 og 2007.

Veksten i Säter har vært høyere enn landsgjennomsnittet, og mye høyere enn gjennomsnittsvæksten i Dalarna.

Figur 20: Antall arbeidsplasser i Säter fra 2002 til 2012. Alle sektorer.

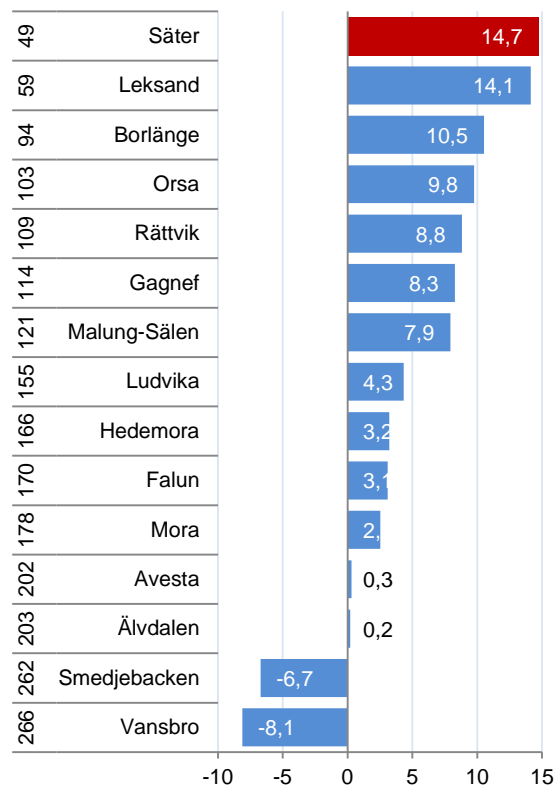
Figur 21: Indeksert arbeidsplassvekst, alle sektorer, fra 2002 til 2012, Säter, Dalarna og Sverige.

3.3 Arbeidsplassvekst i kommunene i Dalarna

Figuren til høyre viser arbeidsplassveksten fra 2002 til 2012 i kommunene i Dalarna.

Det er Säter som har hatt sterkest vekst i fylket, tett etterfulgt av Leksand. Borlänge har også hatt en vekst som er høyere enn landsgjennomsnittet. Orsa, Rättvik, Gagnef og Malung-Sälen har hatt en vekst som er høyere enn fylkessnittet. Av kommunene i Dalarna har Smedjebacken og Vansbro hatt svakest vekst.

Veksten i Säter er rangert som nummer 49 blant de 290 kommunene i Sverige.

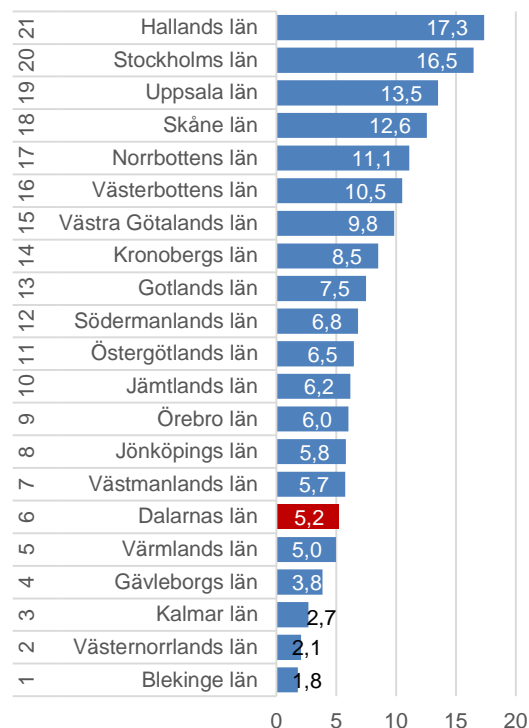
Figur 22: Arbeidsplassvekst i prosent fra 2002 til 2012, alle sektorer, i kommunene i Dalarna.

3.4 Arbeidsplassveksten i länenene

Det kan også være interessant å se hvordan Dalarna er rangert blant de andre länenene i Sverige. Figur 23 viser arbeidsplassutviklingen i de enkelte länenene fra 2002 til 2012. Rangeringen er angitt til venstre for lännavnet.

Arbeidsplassveksten til Dalarna er rangert som nummer 16 blant de 21 länenene.

Mens seks av länenene har hatt en arbeidsplassvekst som er høyere enn veksten nasjonalt, har de øvrige femten länenene hatt en utviklingen som er dårligere enn landsgjennomsnittet.

Figur 23: Arbeidsplassveksten i länenene i Sverige fra 2002 til 2012.

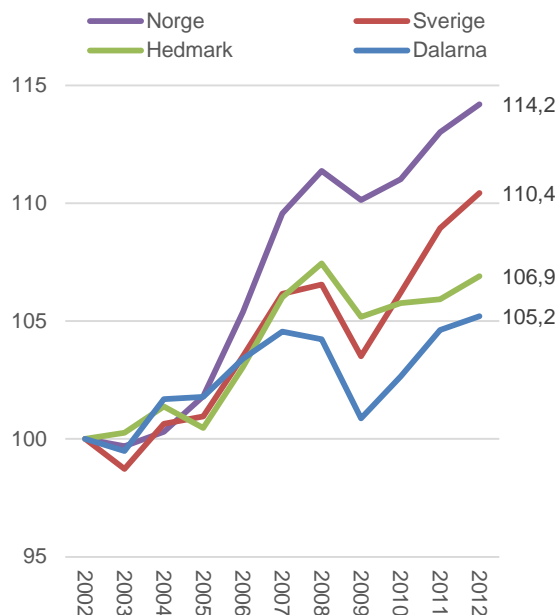
3.5 Norge og Sverige – Hedmark og Dalarna

Det kan være interessant å sammenlikne utviklingen i Sverige med utviklingen i Norge, og utviklingen i Hedmark med utviklingen i Dalarna.

Figuren til høyre viser den indekserte veksten, der antall arbeidsplasser i 2002 er satt til å være lik 100.

Fra 2002 til 2012 har det vært en sysselsettingsvekst på 14,2 prosent i Norge. Sverige har, som vi så tidligere, hatt en sysselsettingsvekst på 10,4 prosent i samme periode.

Både Hedmark og Dalarna har en vekst som ligger under snittet til sine respektive land. Arbeidsplassveksten i Hedmark har vært på 6,9 prosent. Veksten har vært omtrent halvparten så sterk som veksten nasjonalt. Veksten i Dalarna har også vært omtrent halvparten så sterk som veksten i Sverige.

Figur 24: Indeksert arbeidsplassutvikling i Norge, Sverige, Hedmark og Dalarna fra 2002 til 2012. Antallet arbeidsplasser i 2002 er indeksert til å være lik 100.

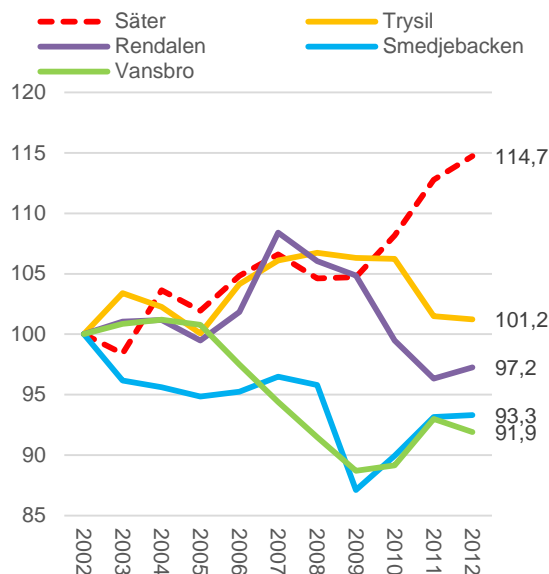
3.6 Utviklingen i kommunene

Figur 25 viser arbeidsplassutviklingen i kommunene som er med i dette attraktivitetsprosjektet.

Veksten i Säter har vært litt høyere enn veksten nasjonalt i Norge.

Trysil har hatt en vekst på 1,2 prosent, mens Rendalen har hatt en nedgang på 2,8 prosent. Smedjebacken har hatt en nedgang på 6,7 prosent.

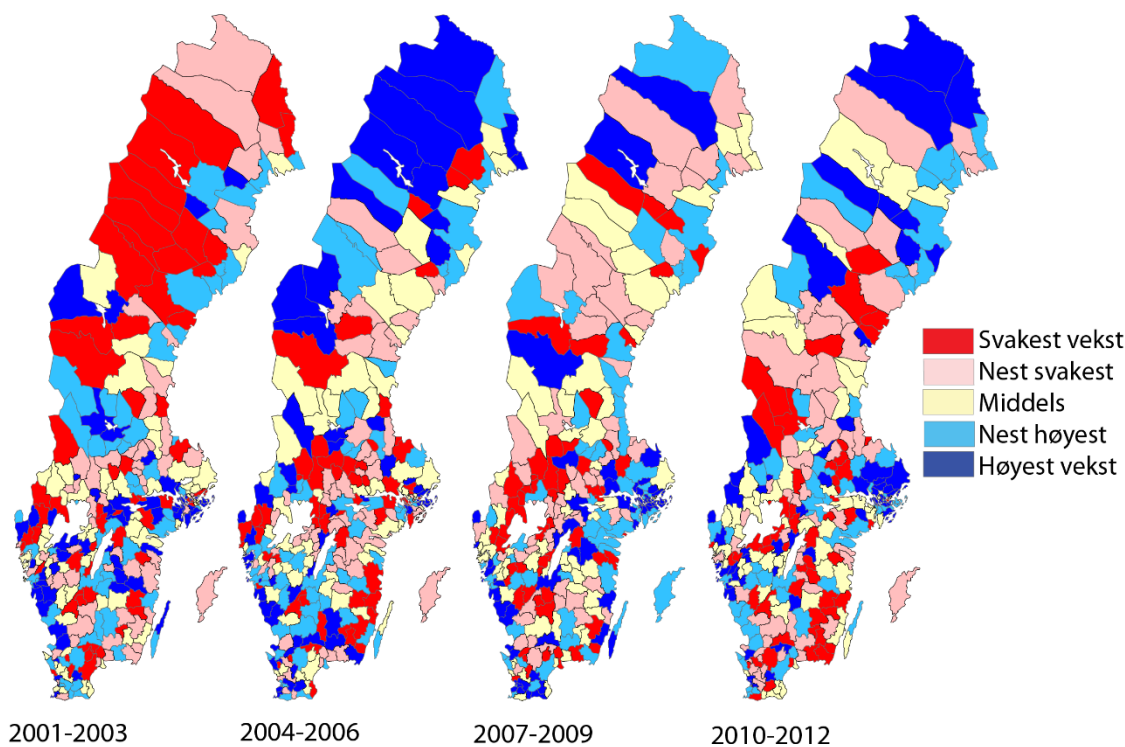
Av kommunene i Attraktivitetsprosjektet har Vansbro hatt svakest arbeidsplassutvikling.

Figur 25: Indeksert arbeidsplassvekst i de fem kommunene i attraktivitetsprosjektet fra 2002 til 2012. Antallet arbeidsplasser i 2002 er indeksert til å være lik 100.

3.7 Regionale mønstre i arbeidsplassvekst

I kartene under har vi illustrert mønstrene i arbeidsplassvekst i kommunene i Sverige i de fire siste treårsperiodene som vi har tall for.

Figur 26: Arbeidsplassvekst i kommunene i de fire siste treårsperiodene. Kommunene er delt inn i fem grupper med farger i henhold til relativ arbeidsplassvekst.

Det er ikke lett å se klare mønstre når det gjelder arbeidsplassveksten i Sverige. Det er ganske store forskjeller mellom de ulike periodene, og det er ingen områder som har stabilt høyere arbeidsplassvekst i alle periodene. Vi så i kartene for nettoflytting at det var stor utflytting i fra kommunene lengst i nord, men her ser vi at mange av kommunene i nord har hatt sterk arbeidsplassvekst i flere av periodene. Sentraliseringen av befolkningen gjennom flytting til sentrale strøk synes dermed ikke å være forårsaket av forskjeller i arbeidsplassvekst. Dermed kan det synes som om sentraliseringen skyldes bostedspreferanser. Det er den samme tendensen som i Norge, der arbeidsplassveksten er jevnt fordelt i landet, mens nettoflyttingen går fra mindre sentrale til de mest sentrale områdene, spesielt i og rundt de største byene.

Vi kan se at arbeidsplassveksten i Säter var kategorisert som nest svakest i 2001-2003. I de to neste treårsperiodene hadde Säter en arbeidsplassvekst som var kategorisert som nest høyest. I 2010-2012 var arbeidsplassveksten i Säter kategorisert som høyest.

4. Pendling og arbeidsmarkedsintegrasjon

Et svært viktig forhold for alle kommuner er hvordan arbeidsmarkedet i kommunen er integrert med arbeidsmarkedet utenfor kommunen. Dette kommer til uttrykk gjennom ut- og innpendling til andre kommuner som er innenfor praktisk pendlingsavstand.

4.1 Pendling i Dalarna

Tabellen under viser andelen av den sysselsatte befolkningen i kommunene i Dalarna fordelt på kommunene de jobber i. Blå farge indikerer en høy andel, mens rød farge indikerer en lav andel.

Tabell 1: Prosentvis andel av den sysselsatte befolkningen i kommunene i Dalarna i 2012. Radene viser bostedskommune, mens kolonnene viser arbeidskommune.

		Arbeidssted 2012															
		Vansbro	Malung-Sälen	Gagnef	Leksand	Rättvik	Orsa	Älvdalen	Smedjebacken	Mora	Falun	Borlänge	Säter	Hedemora	Avesta	Ludvika	Utenfor
Bosted 2012	Vansbro	82,0	2,9	1,8	0,8	0,2	0,1	0,0	0,2	1,2	1,6	2,5	0,0	0,2	0,0	1,3	5,2
	Malung-Sälen	2,0	87,6	0,0	0,3	0,1	0,1	0,4	0,1	1,6	0,5	1,2	0,0	0,0	0,1	0,1	5,8
	Gagnef	0,9	0,1	49,1	6,7	0,4	0,1	0,0	0,1	0,2	7,3	27,8	0,7	0,2	0,2	1,4	4,7
	Leksand	0,2	0,2	2,9	71,0	3,7	0,2	0,0	0,0	1,5	5,8	7,5	0,2	0,2	0,1	0,2	6,3
	Rättvik	0,1	0,3	0,5	8,6	66,2	0,7	0,2	0,1	5,7	7,8	2,5	0,1	0,2	0,0	0,1	7,0
	Orsa	0,2	0,4	0,0	0,5	1,2	56,7	1,5	0,0	29,9	1,2	0,9	0,0	0,2	0,0	0,2	6,9
	Älvdalen	0,1	2,1	0,1	0,2	0,3	0,8	77,3	0,0	11,9	1,0	0,7	0,0	0,1	0,1	0,1	5,2
	Smedjebacken	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	53,7	0,1	1,0	2,7	0,4	0,4	0,5	26,1	14,9
	Mora	0,2	0,9	0,0	0,9	1,2	3,6	2,1	0,1	83,2	1,6	1,1	0,1	0,1	0,0	0,1	4,8
	Falun	0,1	0,1	0,3	0,8	0,5	0,1	0,0	0,0	0,4	77,2	12,2	0,6	0,6	0,3	0,4	6,5
	Borlänge	0,1	0,1	0,9	0,9	0,1	0,1	0,0	0,2	0,1	11,3	77,7	1,8	0,8	0,3	1,3	4,4
	Säter	0,0	0,1	0,3	0,4	0,1	0,0	0,0	0,5	0,1	8,6	24,6	47,1	9,6	2,4	0,9	5,1
	Hedemora	0,0	0,0	0,1	0,2	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	3,5	5,3	5,0	71,2	6,9	0,3	7,3
	Avesta	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	1,2	1,7	0,6	4,0	81,2	0,1	11,0
	Ludvika	0,1	0,1	0,1	0,2	0,0	0,0	0,0	3,7	0,2	1,5	3,1	0,2	0,2	0,1	84,6	5,9
	Utenfor	2,9	13,1	2,0	4,4	3,2	2,4	3,0	5,9	3,3	4,7	4,0	2,7	5,5	12,0	5,6	

Av den sysselsatte befolkningen i Säter, jobbet 47,1 prosent i samme kommune i 2012. 24,6 prosent av den sysselsatte befolkningen i Säter jobbet i Borlänge. 9,6 prosent jobbet i Hedemora, mens 8,6 prosent jobbet i Falun. 5,1 prosent av Sätters sysselsatte befolkning jobbet utenfor Dalarna i 2012.

Mens andelen som pendlet ut av Säter ser ut til å være ganske høy, spesielt pendlingen til Borlänge, så er det ikke en like høy grad av innpendling til Säter. 5 prosent av den sysselsatte befolkningen i Hedemora jobbet i Säter i 2012. 1,8 prosent av den sysselsatte befolkningen i Borlänge jobbet i Säter. 2,7 prosent av arbeidsplassene i Säter var besatt av noen som bor utenfor Dalarna i 2012.

Säter er kommunen i Dalarna med lavest andel sysselsatte som jobber i samme kommune.

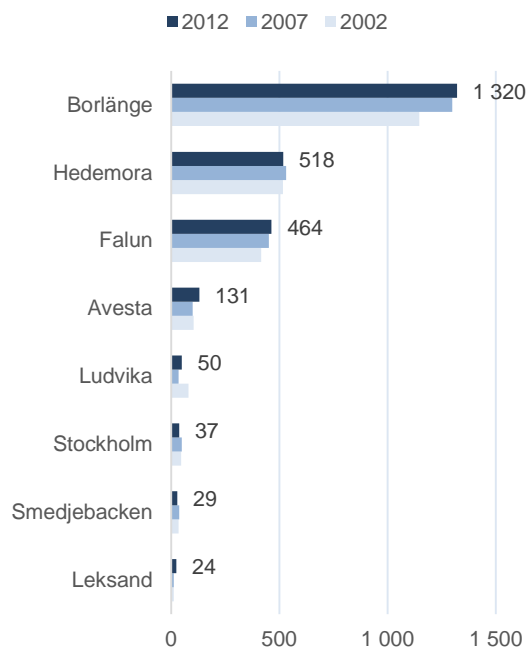
4.2 Utpendling

Figuren ved siden av viser antall personer som var bosatt i Säter, men som jobbet i en annen kommune i 2002, 2007 og 2012. De åtte kommunene det pendles mest til er tatt med i figuren.

1 320 personer pendlet fra Säter til Borlänge i 2012. Antallet har økt siden 2002.

518 personer pendlet til Hedemora, mens 464 personer pendlet til Falun. 131 personer pendlet til Avesta.

Ellers er det få som pendler fra Säter til andre kommuner i Sverige.

Figur 27: Antall pendlere fra Säter til de kommunene det pendles mest til i 2002, 2007 og 2012.

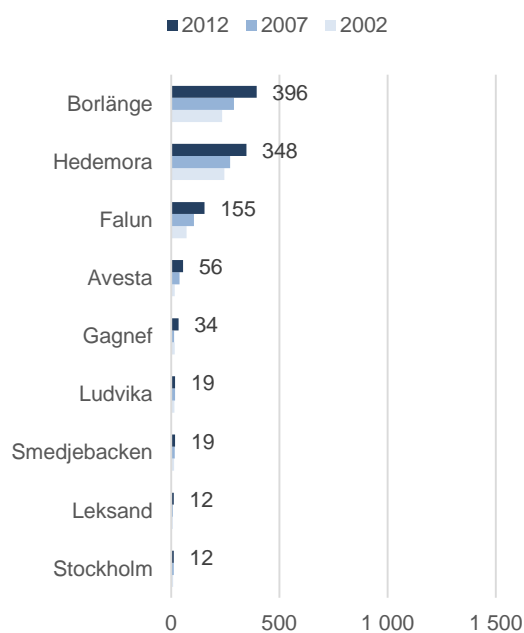
4.3 Innpendling

Figuren til høyre viser antall personer som er bosatt i en annen kommune, men som jobbet i Säter i 2002, 2007 og 2012. Skalaen er lik som i figuren over for å gjøre sammenlikningen mellom antall inn- og utpendlere enklere.

Graden av pendling fra Borlänge til Säter er betraktelig lavere enn pendlingen til. 396 personer som arbeidet i Säter i 2012 hadde sitt bosted i Borlänge i 2012. Antallet har økt siden 2002.

348 personer pendlet fra Hedemora, mens 155 personer pendlet fra Falun.

Ellers er det lite pendling til Säter fra andre kommuner. Fra Avesta og Gagnef var det noen pendlere i 2012.

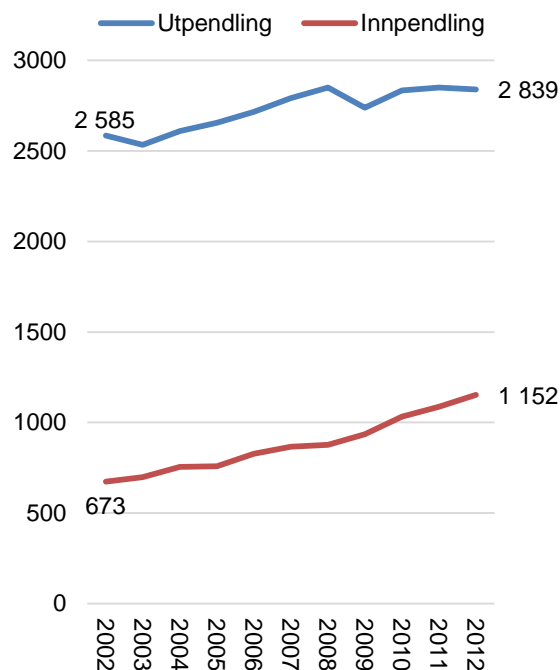
Figur 28: Antall pendlere til Säter fra de kommunene det pendles mest fra i 2002, 2007 og 2012.

4.4 Samlet pendling

Figur 29 viser det totale antallet inn- og utpendlere til og fra Säter i perioden mellom 2002 og 2012.

Både inn- og utpendlingen har økt siden 2002. Det har vært kraftigst øking i innpendlingen. Dette kan kanskje skyldes den høye arbeidsplassveksten Säter har hatt i løpet av de siste årene.

Utpendlingen har imidlertid vært betraktelig større enn innpendlingen i hele perioden. Antallet utpendlere er mer enn dobbelt så høyt som antallet innpendlere.

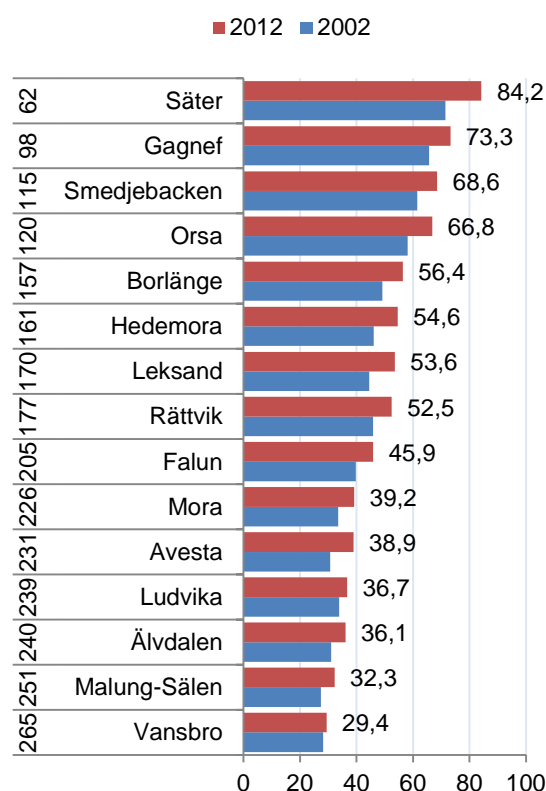
Figur 29: Totalt antall pendlere til og fra Säter fra 2002 til 2012.

4.5 Arbeidsmarkedsintegrasjon

Arbeidsmarkedsintegrasjonen er et mål på graden av pendling. Den måles ved å legge sammen den prosentvise andelen av arbeidsplassene på stedet som det pendles inn til med den prosentvise andelen av den sysselsatte befolkningen på stedet som pendler ut. På den måten kan man sammenlikne graden av pendling mellom kommunene i Sverige. Steder med gode pendlingsmuligheter får en fordel i form av økt nettoflytting.

Arbeidsmarkedsintegrasjonen i Säter er høy. Den er høyest i Dalarna, og rangerer som nummer 62 på landsbasis.

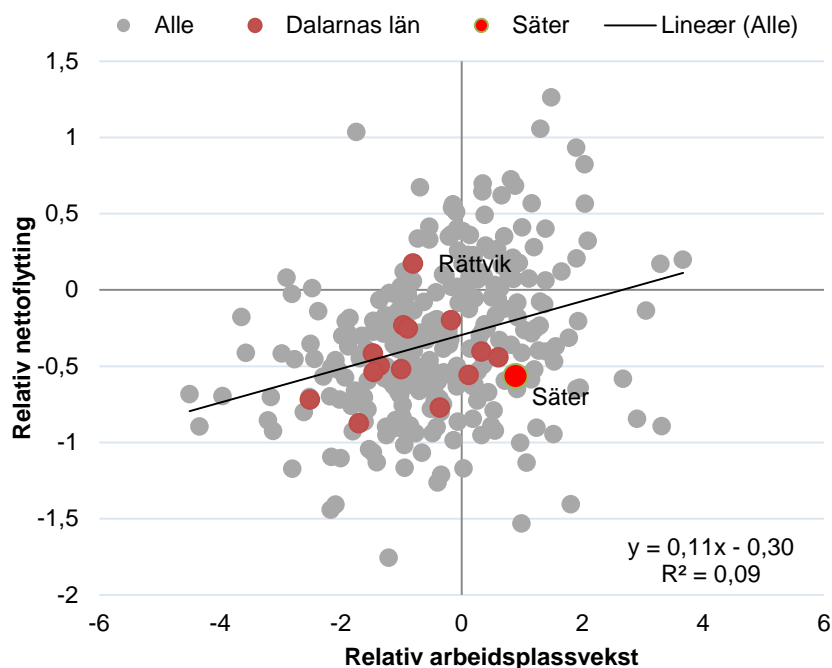
Gagnef og Smedjebacken har også en høy grad av pendling. Malung-Sälen og Vansbro har en lav grad av pendling på tvers av kommunegrensene.

Figur 30: Arbeidsmarkedsintegrasjonen i kommunene i Dalarna, 2002 og 2012.

5. Bostedsattraktivitet

Flytting og arbeidsplassvekst er de dominerende størrelsene for å beskrive regional utvikling. Det er åpenbart en sterk positiv sammenheng mellom et steds nettoflytting og den samlede arbeidsplassveksten. Andre forhold spiller imidlertid også inn. Et steds befolkningsstørrelse, pendlingsmuligheter og vekst i nabokommuner påvirker også flyttingen til et sted. Vi kaller dette for strukturelle flyttefaktorer. Steder som har unormalt høy flytting etter å ha justert for arbeidsplassveksten og de strukturelle flyttefaktorene har positiv bostedsattraktivitet.

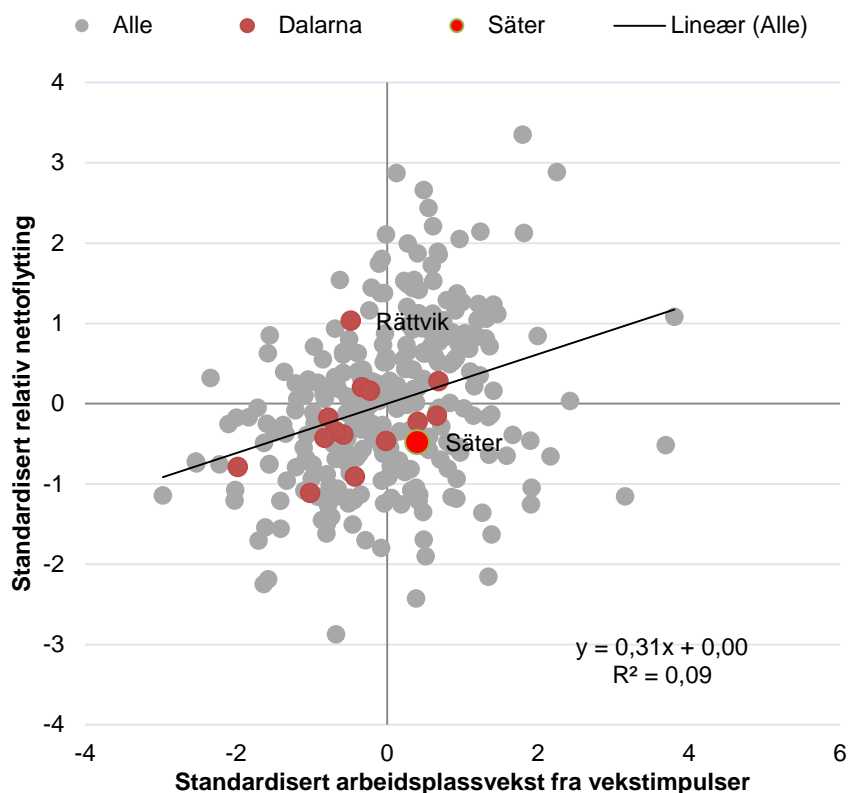
Figur 31: Sammenhengen mellom relativ arbeidsplassvekst og relativ nettoflytting i kommunene. Origo tilsvarer verdien på landsgjennomsnittet de siste tre årene. Tallene er et gjennomsnitt for perioden 2010-2012.

Først ser vi på sammenhengen mellom arbeidsplassveksten og den relative flyttingen. I figuren over er den relative arbeidsplassveksten satt opp mot den relative nettoflyttingen. Streken viser den statistiske sammenhengen mellom de to størrelsene og representerer forventet nettoflytting, gitt arbeidsplassveksten. Konstantleddet er negativt. Det betyr at dersom arbeidsplassveksten er like høy som landsgjennomsnittet, så vil et sted forvente en negativ relativ nettoflytting. Det er et uttrykk for at de folkerike kommunene trekker til seg tilflyttere fra de små.

Siden vi ser på relativ nettoflytting og relativ arbeidsplassvekst i figuren over, kan origo betraktes som landsgjennomsnittet. Säter har hatt en arbeidsplassvekst som er høyere enn landsgjennomsnittet i den siste treårsperioden. Den relative nettoflyttingen har derimot vært lavere enn forventet. For Rättvik sin del er det motsatt: Arbeidsplassveksten har vært lavere enn gjennomsnittet, mens flyttingen har vært høyere enn forventet.

5.1 Vekstimpulser - arbeidsplassvekst korrigert for pendling

Når vi skal fortsette å analysere sammenhengen mellom nettoflytting og arbeidsplassvekst, ønsker vi å ta inn ett element til, nemlig kommunenes pendling. Noen kommuner har mye pendling inn og ut av kommunen. Når en kommune med mye pendling får arbeidsplassvekst, vil effekten av arbeidsplassveksten på nettoflyttingen bli svakere, fordi mange av de nye arbeidsplassene vil bli tatt av personer som bor i andre kommuner. I stedet for økt innflytting vil slike kommuner få økt innpendling. I kommuner som ligger geografisk isolert vil sammenhengen mellom arbeidsplassvekst og nettoflytting bli mer direkte. For å korrigere for pendlingen, måler vi arbeidsplassveksten som andel av sysselsettingen på stedet. Dette kaller vi for *vekstimpulser*.

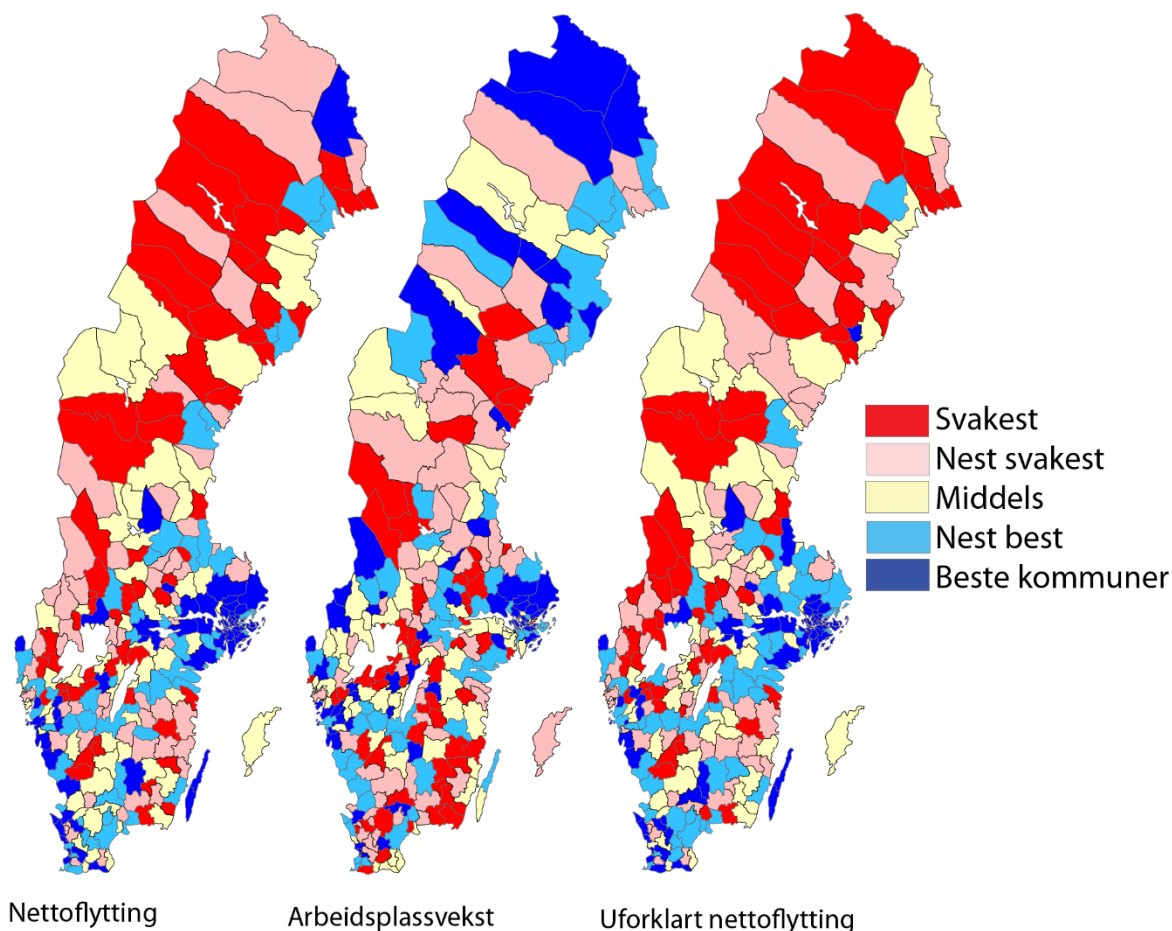

Figur 32: Sammenhengen mellom pendlingsjustert arbeidsplassvekst og relativ nettoflytting. Verdiene er på standardisert form, dvs. fratrukket gjennomsnittet og delt på standardavviket. Gjennomsnittet er lik null og verdien 1 tilsvarer ett standardavvik. En endring på én, tilsvarer en endring på ett standardavvik.

I diagrammet kan vi se at denne endringen i måten å måle på ikke får stor betydning for kommunene i Dalarna. Säter har omtrent samme posisjon som tidligere.

5.2 Regionale mønstre

Vi kan nå vise de regionale mønstrene i Sverige med hensyn på nettoflytting, arbeidsplassvekst og sammenhengen mellom disse størrelsene.

Figur 33: Kommunene i Sverige i perioden 2010-2012 med hensyn til nettoflytting, vekstimpulser fra arbeidsplassvekst og uforklart nettoflytting.

Kartet over variasjonene i nettoflyttingen viser at vestkysten og Stockholmsområdet har høyere nettoflytting, og at de fleste kommunene i nord har høy utflytting. Variasjonene i arbeidsplassveksten viser ikke så klare mønstre, spesielt fordi mange kommuner i nord har høy arbeidsplassvekst.

Det som betegnes som «uforklart nettoflytting» er nettoflytting utover det som arbeidsplassveksten skulle tilsi. Kartet viser at kommunene i nord har svake nettoflyttingstall som ikke kan forklares med svak arbeidsplassvekst. Samtidig ser vi at vestkysten og Stockholmsområdet har mye innflytting som ikke skyldes arbeidsplassvekst i disse områdene.

I det neste kapitlet i denne rapporten skal vi forsøke å analysere hva dette skyldes.

5.3 Strukturelle forhold for flytting

Tre strukturelle forhold som vi har funnet at har betydning for kommunenes nettoflytting i Norge er:

- Befolkningens størrelse
- Arbeidsmarkedsintegrasjonen
- Naboveksten, dvs. veksten i antall arbeidsplasser i kommunene som er i pendlingsavstand.

De empiriske analysene som er gjort for kommuner i Norge har vist at disse tre forholdene har en signifikant positiv betydning for nettoflyttingen til kommunene, etter at effekten av arbeidsplassveksten er trukket fra.

Kommuner med mange innbyggere har signifikant høyere nettoflytting. Befolkningmessig store kommuner har derfor en fordel.

Kommuner med mye pendling ut og inn av kommunen har også signifikant høyere nettoflytting enn kommuner som har liten pendling ut og inn av kommunen. Kommuner som ligger nært større arbeidsmarked, gir befolkningen bedre pendlingsmuligheter og et større tilbud av jobber.

Arbeidsplassveksten i nabokommuner virker også signifikant positivt inn på nettoflyttingen. Dersom nabokommuner har vekst i antall arbeidsplasser, øker sannsynligheten for at det skal bli netto innflytting.

Disse forholdene har kommunen liten innflytelse på. Derfor kaller vi disse forholdene for *strukturelle* forhold. Dersom de strukturelle forholdene er positive, gir det kommunen bedre forutsetninger for å få netto innflytting og befolkningsvekst, uten at det nødvendigvis avspeiler kvalitet eller en vellykket lokal politikk.

Når vi analyserer nettoppendlingen i svenske kommuner, finner vi at de samme strukturelle forholdene som var signifikante i Norge, også er signifikante for svenske kommuner.

Tabell 2: Normaliserte betaverdier for en multipl regressjonsanalyse for hver treårsperiode siden 2003. Avhengig variabel nettoflytting justert for vekstimpuls av arbeidsplassvekst i Sverige.

Variabel	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Arbeidsmarkedsintegrasjon	0,15	0,27	0,26	0,28	0,25	0,26	0,26	0,24	0,34	0,34
Befolkningens størrelse	0,33	0,37	0,35	0,29	0,19	0,22	0,32	0,39	0,49	0,50
Nabovekst	0,24	0,28	0,22	0,29	0,29	0,25	0,15	0,10	0,13	0,18

I tabellen over viser vi resultatet av regressjonsanalyser der vi har gjort en regressjonsanalyse for hver av periodene. I de siste periodene er betydningen av befolkningens størrelse og arbeidsmarkedsintegrasjon blitt høyere, mens betydningen av arbeidsplassvekst i nabokommuner var høyere i tidligere perioder.

Det er usikkert om tallene viser en endring i bostedspreferanser, eller om det er tilfeldige endringer. Hvis det er uttrykk for endrede bostedspreferanser, kan det se ut til at det har blitt mer populært å flyttet til de store byene og deres omland de siste årene.

5.4 Strukturelle forhold i kommunene i Dalarna

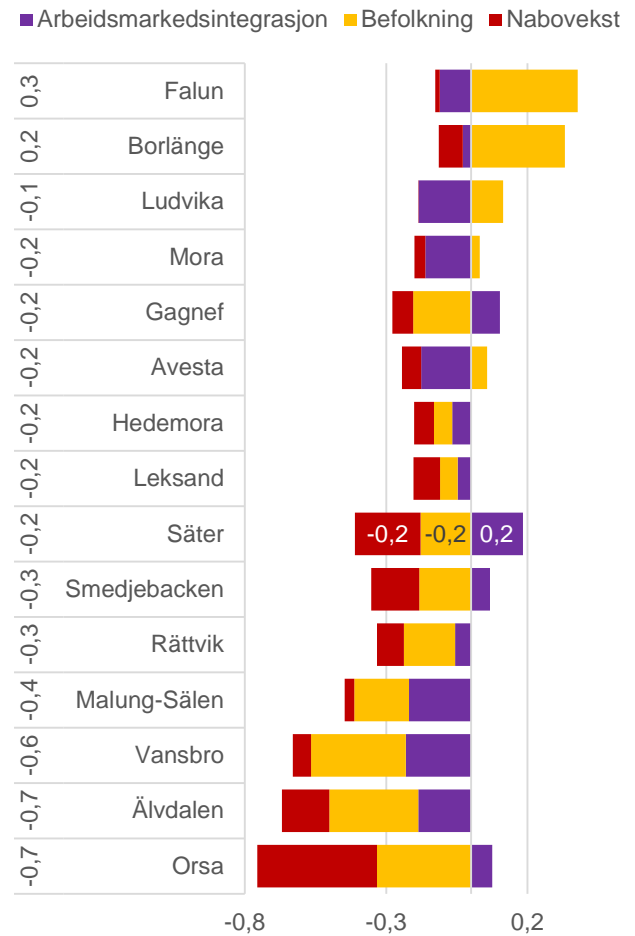
Når vi har gjort analyser som viser effekten av de tre strukturelle forholdene, kan vi regne ut hvilke effekt de strukturelle forholdene har for nettoflyttingen til kommunene i Dalarna.^{vi}

Falun og Borlänge er de eneste av kommunene i Dalarna som har en samlet struktureffekt som har bidratt positivt til nettoflyttingen. Disse kommunene har relativt stort folketall som har bidratt positivt.

Nesten alle kommunene i Dalarna har en negativ effekt av nabovekst. Dalarna har hatt en svak arbeidsplassutvikling, og ingen av kommunene har kunnet dra nytte av vekstimpulser fra arbeidsplassvekst i nabokommuner.

Arbeidsmarkedsintegrasjonen er også svak i de fleste av kommunene, men kommuner som Säter, Gagnef, Orsa og Smedjebacken har hatt en positiv effekt av å ha høy arbeidsmarkedsintegrasjon.

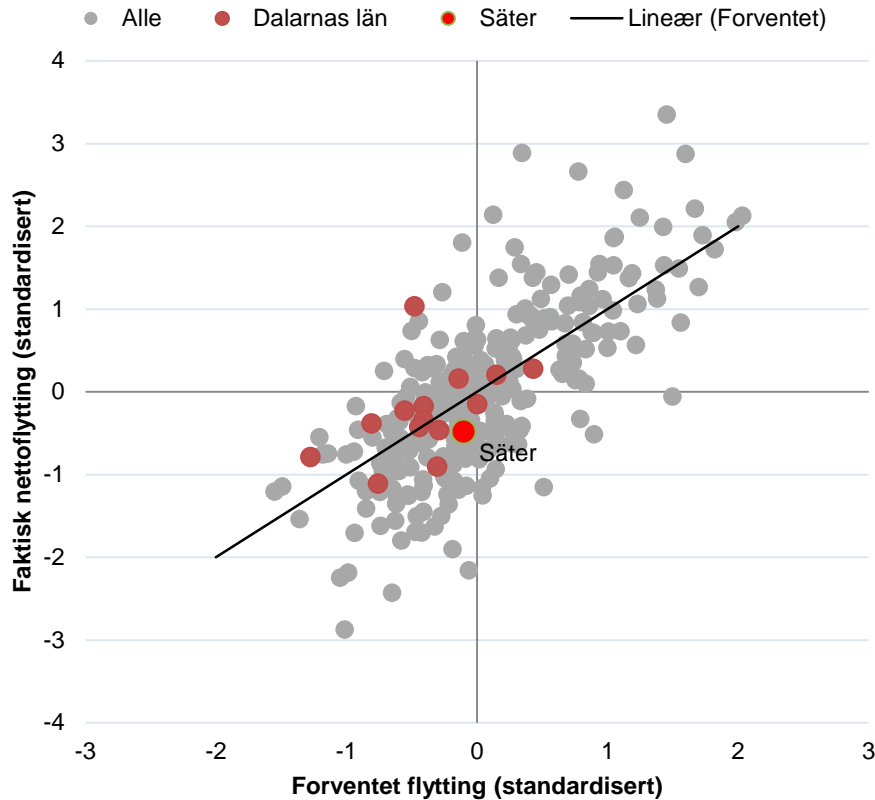
Den høye arbeidsmarkedsintegrasjonen i Säter har hatt en positiv effekt på nettoflyttingen til kommunen, mens både naboveksten og befolkningsstørrelsen har trukket flyttetallet ned. Den samlede struktureffekten er negativ. Dermed vil Säter «normalt» få lavere netto innflytting enn nettoflyttingen på landsbasis selv om arbeidsplassveksten i kommunen er som gjennomsnittet. For å få samme nettoflytting må derfor Säter enten ha en relativt høy arbeidsplassvekst eller utvikle kvaliteter i samfunnet som gir bedre bostedsattraktivitet.

Figur 34: Effekten av struktureffektene for den årlige relative nettoflyttingen i kommunene i Dalarna i perioden 2003-2012. Til venstre vises den samlede effekten av struktureffektene.

5.5 Forventet flytting og bostedsattraktivitet

Vi har sett på sammenhengen mellom arbeidsplassveksten og flyttingen. Vi har også sett på hvordan pendlingsmønsteret har vært i Säter i løpet av de siste årene. Deretter viste vi hvilke andre strukturelle flytteforhold som påvirker nettoflyttingen. Når vi har regnet ut effekten av disse størrelsene, kan vi finne ut hva den *forventede* flyttingen er. Flytting utover det som er forventet kaller vi *bostedsattraktivitet*.

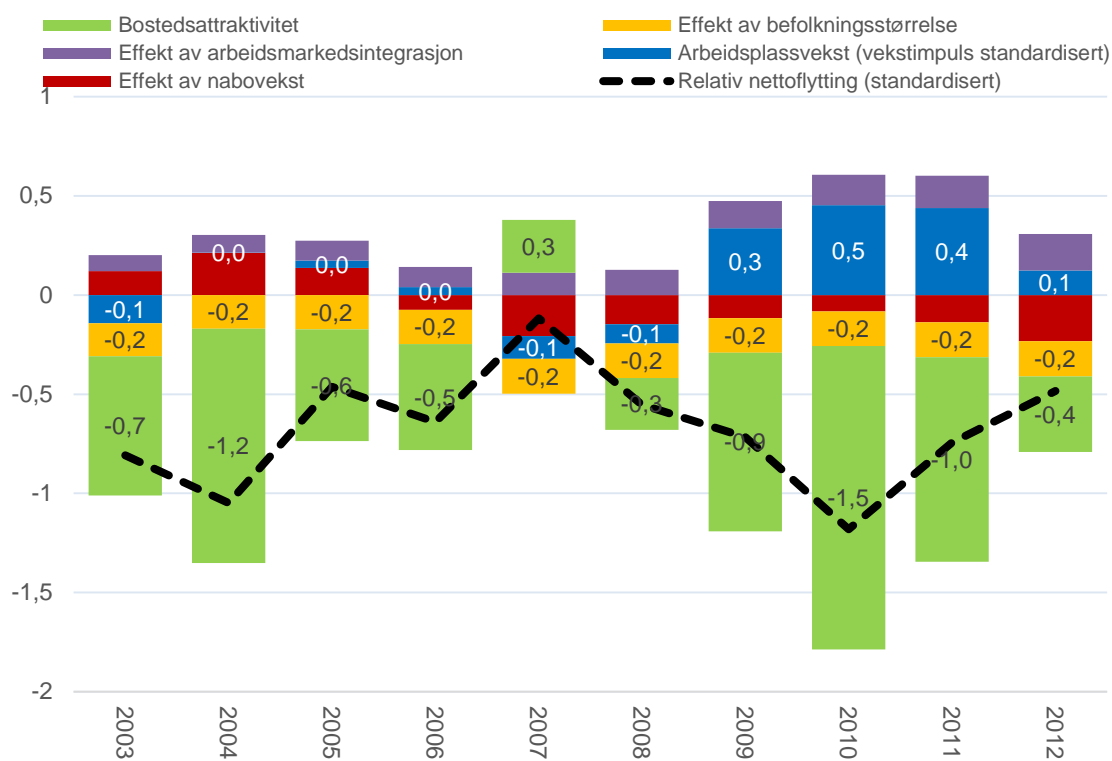

Figur 35: Faktisk (standardisert) flytting på den vertikale aksene. Forventet flytting, gitt arbeidsplassvekst, arbeidsmarkedsintegrasjon, nabovekst og befolkningsstørrelse, på den horisontale aksene. Alle kommuner i Sverige, gjennomsnitt av perioden 2010-2012. Avstanden mellom kommunen og forventningslinjen er definert som stedets bostedsattraktivitet.

Tross positiv arbeidsplassvekst som trekker det relative flyttetallet opp, bidrar de strukturelle flyttefaktorene til at Säter har en svak negativ forventet nettoflytting. Det er, som vi så i figuren på forrige side, lav nabovekst og en lav befolkningsstørrelse som er årsaken til dette.

Den faktiske nettoflyttingen i Säter har vært litt lavere enn forventet. Säter har dermed hatt negativ bostedsattraktivitet i perioden 2010 - 2012.

Det statistiske målet for bostedsattraktivitet vil variere en del fra år til år, spesielt for de små kommunene. En ukjent andel av denne variasjonen er nok et utslag av rene tilfeldigheter. Det er derfor best å se på utviklingen av bostedsattraktiviteten over tid. Her ser vi også effekten de strukturelle forholdene har hatt hver treårsperiode på flyttingen til Säter.

Figur 36: Befolkningsutviklingen (standardisert) i Säter fra 2003 til 2012, dekomponert i forventet flytting og bostedsattraktivitet. Den forventede flyttingen er dekomponert i effekt av arbeidsplassvekst, nabovekst, arbeidsmarkedsintegrasjon og befolkningsstørrelse. Differansen mellom faktisk og forventet flytting er bostedsattraktiviteten, illustrert ved de grønne stolpene. 3 års glidende gjennomsnitt.

Den stiplede linjen viser den relative flyttingen på standardisert form. Den relative flyttingen har vært negativ helt siden 2003, men den har vekslet på å øke og avta. Det så vi også i kapittel 2.

Bostedsattraktiviteten har bidratt mye til den lave relative flyttingen. Siden 2009 har arbeidsplassveksten bidratt positivt til den relative flyttingen. Før 2009, hadde den nesten ingen effekt.

Befolkningsstørrelsen har hatt en konstant negativ effekt på den relative nettoflyttingen. Effekten av naboveksten var positiv fram til 2005. Deretter har en svak nabovekst bidratt negativt til flyttingen til Säter. Arbeidsmarkedsintegrasjonen har hatt en positiv effekt helt siden 2003. Den har tiltatt etter 2009.

Etter 2009 skulle den gode arbeidsplassveksten og arbeidsmarkedsintegrasjonen «normalt» sett har ført til en høy relativ nettoflytting. Det har derimot ikke vært tilfellet. Den negative bostedsattraktiviteten har bidratt substansielt negativt til flyttingen til Säter. Med unntak av 2007 har bostedsattraktiviteten vært negativ i hver periode.

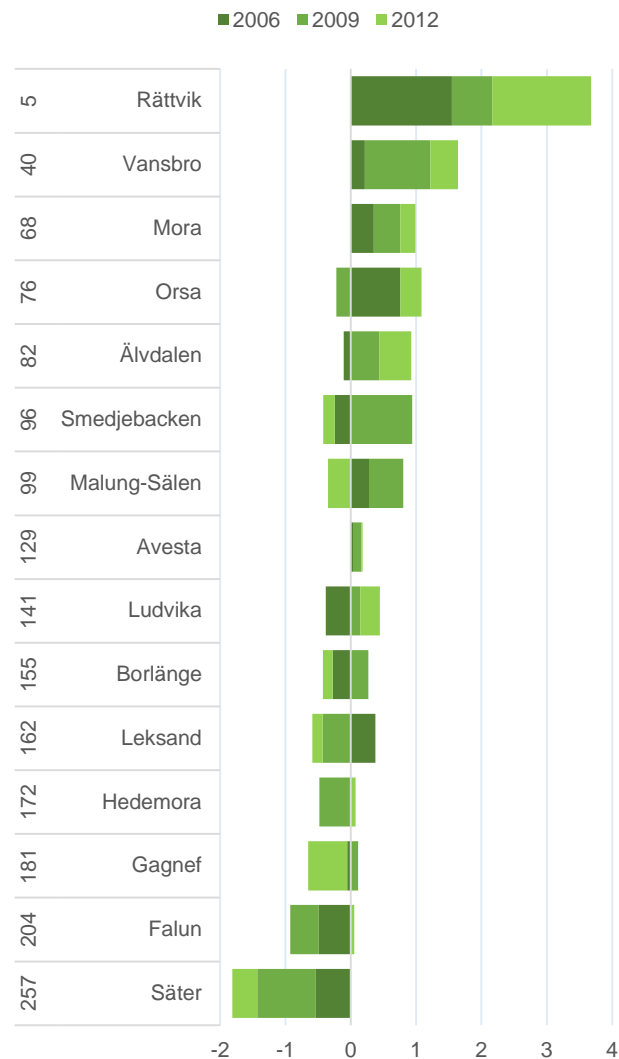
5.6 Bostedsattraktivitet i kommunene i Dalarna de siste tre treårsperiodene

Til høyre ser vi summen av bostedsattraktiviteten i kommunene i Dalarna fra de tre siste treårsperiodene. Rangeringen blant landets 290 kommuner er angitt ved siden av kommunenavnet.

Säter har hatt lavest bostedsattraktivitet blant kommunene i Dalarna. På landsbasis er det 33 kommuner som har hatt en dårligere bostedsattraktivitet.

I Dalarna skiller Rättvik seg ut som et spesielt attraktivt sted å bo. Vi så tidligere at de strukturelle forholdene for flytting var negative i Rättvik i 2012. Kommunene har på tross av svak arbeidsplassvekst og dårlige strukturelle flytteforhold, trukket til seg flere innflyttere enn «normalt». Rättvik rangeres som Sveriges 5. mest attraktive bosted.

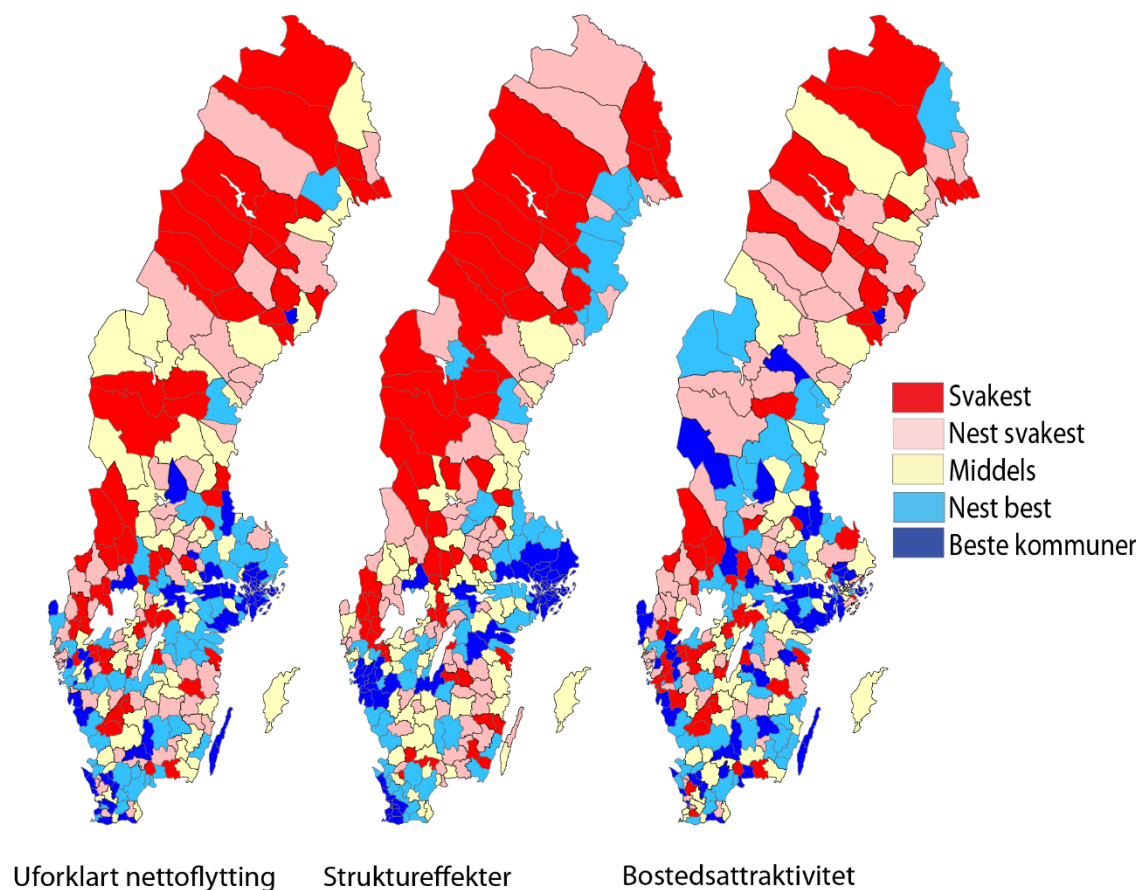
Vansbro kommer også høyt opp på listen med en plass nummer 40. Bostedsattraktiviteten til Smedjebacken er rangert litt over middels.

Figur 37: Bostedsattraktiviteten i kommunene i Dalarna i 2006, 2009 og 2012 (gjennomsnitt av de tre foregående årene). Rangering blant landets 290 kommuner mht. samlet bostedsattraktivitet for de siste tre treårsperiodene er angitt ved siden av kommunenavnet.

5.7 Regionale mønstre i bostedsattraktivitet

I kartene under har vi vist regionale mønstre i struktureffekter og bostedsattraktivitet i kommunene i Sverige.

Figur 38: Kommunene i Sverige med farger som avspeiler variasjoner i uforklart nettoflytting, struktureffekter og bostedsattraktivitet, 2010-2012.

I det midterste kartet har vi vist variasjonene i struktureffektene i kommunene. Områdene rundt de tre største byene Stockholm, Göteborg og Malmö har de beste strukturelle forholdene for å oppnå netto innflytting. Struktureffektene består som nevnt av befolkningsstørrelse, arbeidsmarkedsintegrasjon og arbeidsplassvekst i nabokommuner, og er summert for å vise hvordan de bidrar til nettoflyttingen i kommunene.

De strukturelle forholdene forklarer mye av nettoflyttingen i svenske kommuner, og de forklarer samlet sett mer enn arbeidsplassveksten. Kartet som viser uforklart nettoflytting og kartet som viser struktureffekter er ganske like.

Kartet som viser bostedsattraktiviteten er derimot mer fragmentert. For eksempel kommer mange kommuner i Midt-Sverige ut som meget attraktive når vi har justert for arbeidsplassveksten og struktureffektene. Tilsvarende er det kommuner i Stockholm- og Göteborgområdet som kommer ut med lav attraktivitet.

6. Arbeidsplassvekst – sektorer og bransjer

I kapittel 3 ble den samlede arbeidsplassutviklingen i Säter beskrevet. I dette kapitlet skal vi forsøke å analysere årsaker og drivkrefter bak arbeidsplassutviklingen.

6.1 Sektorer

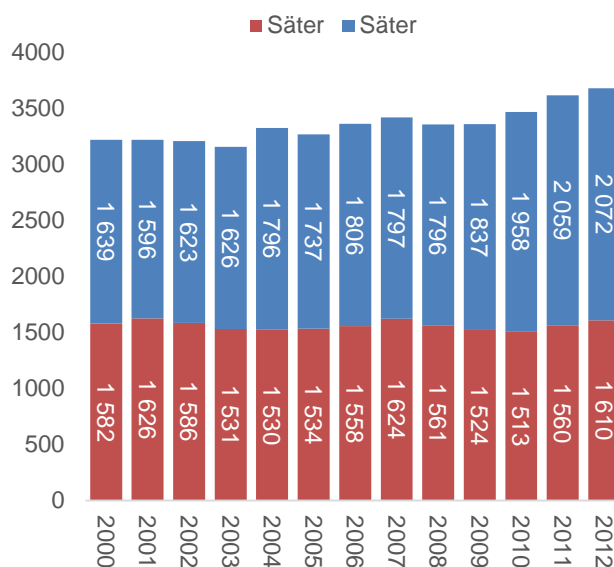
Arbeidsplassene kan deles inn i offentlig og privat sektor. Offentlige arbeidsplasser er i kommunene, landstingene og i statlig sektor. I Säter er det få arbeidsplasser i statlig sektor. De fleste arbeidsplassene er i kommunen og i landstinget.

Det var 2 072 arbeidsplasser i privat sektor i Säter i 2012. Det var 1 610 arbeidsplasser i offentlig sektor. I 2000 var det nesten like mange arbeidsplasser i offentlig og privat sektor. Privat sektor har økt mest. I 2012 var 56 prosent av arbeidsplassene i privat sektor. Selv om veksten i privat sektor har vært sterk, er likevel andelen arbeidsplasser i privat sektor lav sammenliknet med andelen nasjonalt.

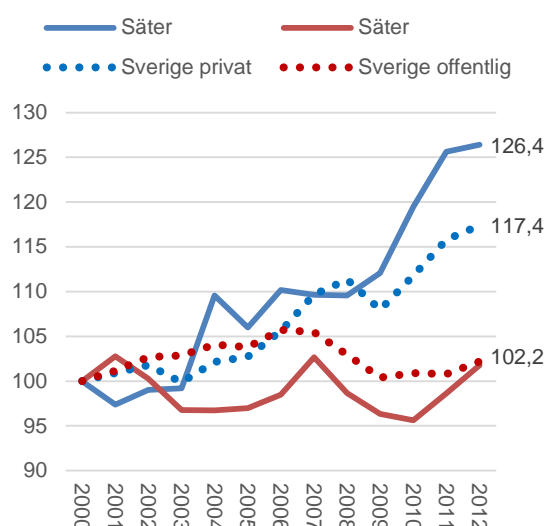
I figur 40 ser vi utviklingen i antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Säter og i Sverige fra 2000 til 2012. Veksten i privat sektor i Säter har vært på 26,4 prosent. På landsbasis har veksten i næringslivet vært på 17,4 prosent.

Offentlig sektor har vokst med 2,2 prosent både på landsbasis og i Säter.

I fortsettelsen skal vi konsentrere oss om utviklingen i privat sektor. Arbeidsplassutviklingen i offentlig sektor er i stor grad et resultat av den demografiske utviklingen, og er dermed ikke en drivkraft for utviklingen, men mer et resultat av utviklingen i privat sektor. Næringsutviklingen er imidlertid en drivkraft som vi skal se nærmere på.

Figur 39: Antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Säter.

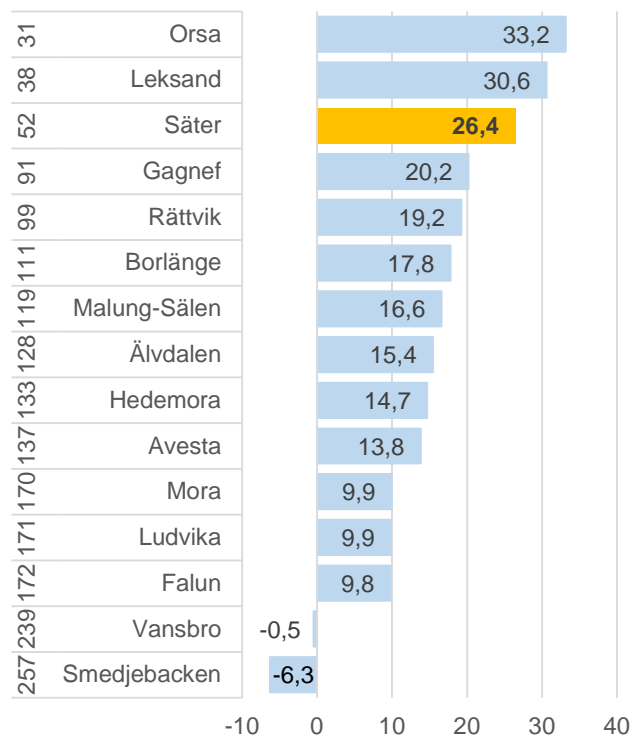
Figur 40: Utvikling i antall arbeidsplasser, indeksert slik at nivået i 2000=100.

6.2 Vekst i næringslivet i kommunene i Dalarna

Veksten i antall arbeidsplasser har variert mye mellom kommunene i Dalarna. Kommuner som Orsa og Leksand har hatt en vekst på over 30 prosent fra 2000 til 2012.

Vansbro og Smedjebacken er de eneste kommunene som ikke har hatt vekst i antall arbeidsplasser i denne perioden. Vi så tidligere at veksten i antall arbeidsplasser på landsbasis var over 17 prosent.

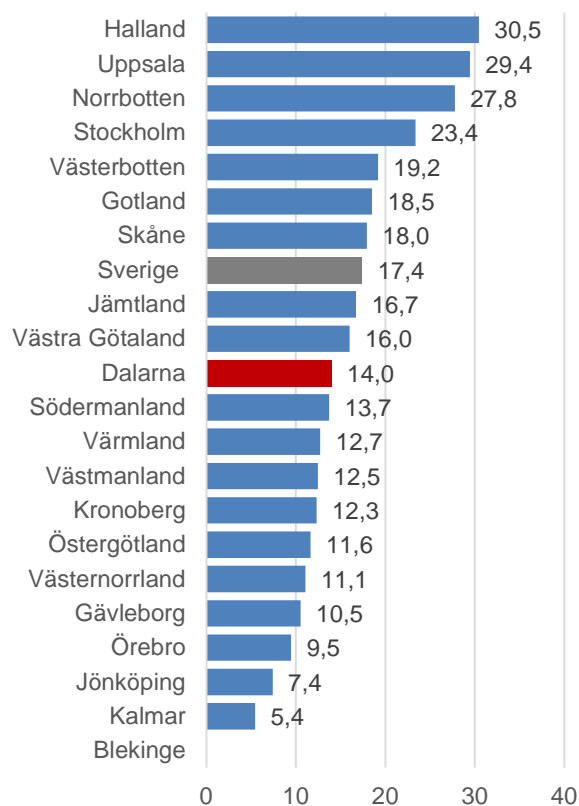
Veksten i privat sektor i Säter har som nevnt vært på 26,4 prosent. Bare 51 kommuner har hatt en bedre vekst i næringslivet enn Säter. Veksten i Säter rangeres også høyt blant kommunene i Dalarna.

Figur 41: Prosentvis vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet fra slutten av 2000 til slutten av 2012.

6.3 Vekst i næringslivet i Dalarna

Den samlede veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet i Dalarna var på 14,0 prosent i perioden fra 2000 til 2012. Det er litt under veksten på landsbasis, som var 17,4 prosent. Det er fire län som har hatt spesielt sterk vekst, Halland, Uppsala, Norrbotten og Stockholm. De fleste län har hatt en vekst under landsgjennomsnittet. Dalarna plasserer seg omtrent som middels av länene i Sverige.

Figur 42: Prosentvis vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet fra slutten av 2000 til slutten av 2012.

6.4 Næringstyper i privat sektor

Vi er spesielt interessert i å analysere og forstå utviklingen i næringslivet. For å forstå utviklingen i næringslivet, er det hensiktsmessig å dele inn næringslivet i fire strategiske næringstyper.

Basisnæringer er næringsliv som konkurrerer på et nasjonalt eller internasjonalt marked.

Basisnæringene produserer varer eller tjenester på et sted, som selges og konsumeres hovedsakelig utenfor stedet der produksjonen foregår. Primærnæringer som landbruk og gruver og industri, tilhører basisnæringene. Samtidig er det en del tjenesteproduksjon som også defineres som basisnæringer. Dette er tjenester som IT, telekom og teknologiske tjenester.

Besøksnæringer er næringsliv som kjennetegnes av at kunden må være personlig til stede.

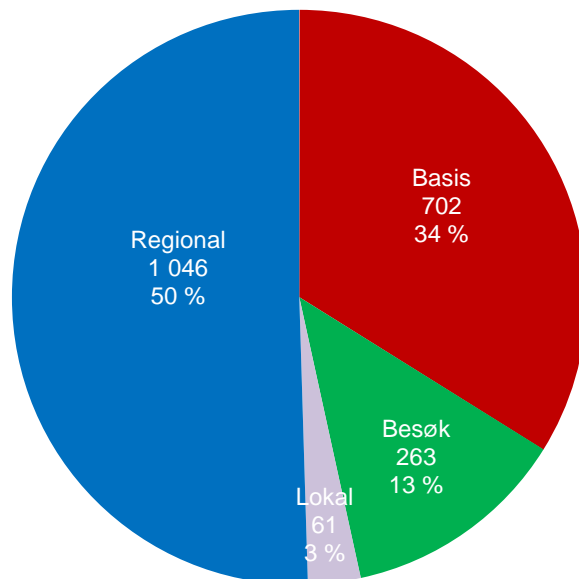
Besøksnæringene inkluderer all turisme, men også butikkhandel og en del personlige tjenester.

De *regionale* næringene består av bransjer som både har annet næringsliv og offentlige institusjoner og befolkningen som kunder, og som hovedsakelig retter seg mot et regionalt marked. Det er bransjer som bygg og anlegg, transport og forretningsmessig tjenesteyting. Vi finner ofte en konsentrasjon av de regionale næringene i byer og sentra.

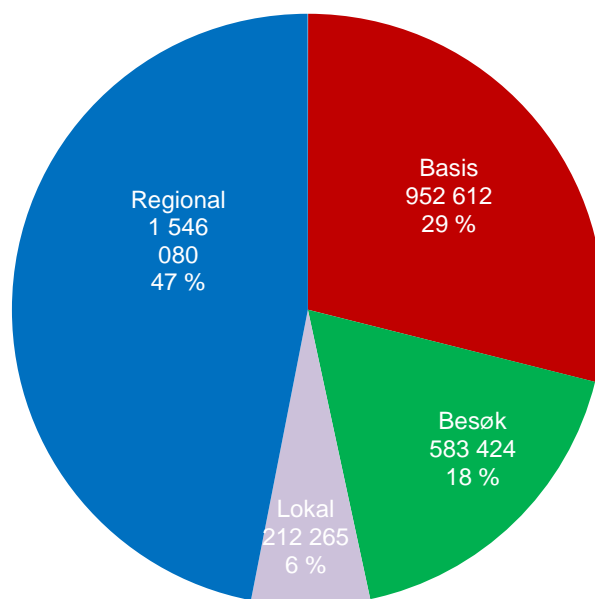
Lokale næringer er næringsliv som leverer tjenester til den lokale befolkningen, og som i stor grad substituerer tjenester fra offentlig sektor. Dette er tjenester som barnehager, skoler, primærhelsetjenester og renovasjon.

Både i Säter og på landsbasis utgjør de regionale næringene omtrent halvparten av arbeidsplassene i privat sektor. Det var 1 046 arbeidsplasser i de regionale næringene i Säter i 2012.

Det var 702 arbeidsplasser i basisnæringene i Säter i 2012. Dette tilsvarer 34 prosent, en andel som er noe høyere enn andelen nasjonalt. Det var 263 arbeidsplasser i besøksnæringene. Dette tilsvarer 13 prosent av arbeidsplassene, en andel som er noe lavere enn andelen på landsbasis.

Figur 43: Antall og andel arbeidsplasser i de fire næringstypene i privat sektor i Säter i 2012.

Figur 44: Antall og andel arbeidsplasser i de fire næringstypene i privat sektor i Sverige i 2012.

6.5 Arbeidsplasser i offentlig og privat sektor som andel av sysselsettingen

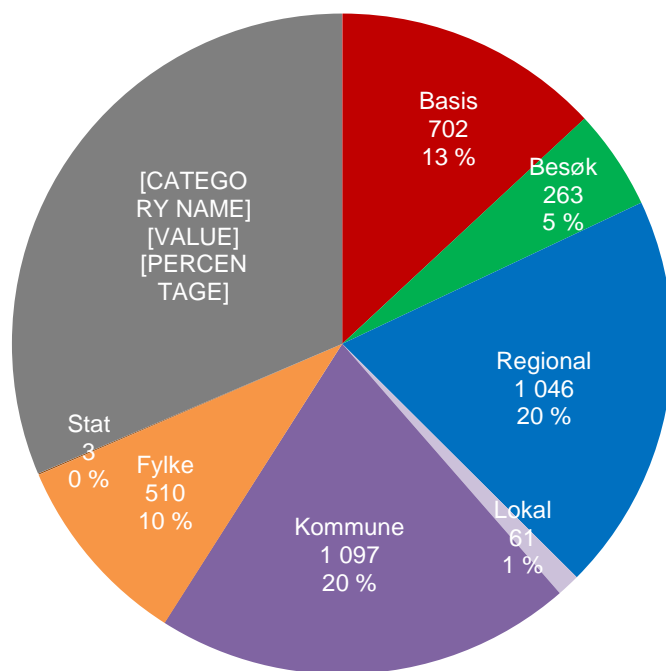
I figurene til høyre viser vi antall arbeidsplasser i privat sektor, slik som på forrige side, men vi har også inkludert arbeidsplasser i offentlig sektor og netto utpendling. I kapittel 5 introduserte vi begrepet *vekstimpuls* som arbeidsplassvekst korrigert for pendling. Noen kommuner har mye pendling inn og ut av kommunen. Når en kommune med mye pendling får arbeidsplassvekst, vil effekten av arbeidsplassveksten på nettoutflyttingen bli svakere, fordi mange av de nye arbeidsplassene vil bli tatt av personer som bor i andre kommuner.

Som vi ser av figuren til høyre, er alle næringstypene forholdsvis små i Säter - når vi måler antallet arbeidsplasser som andel av samlet sysselsetting. En stor andel av den samlede sysselsettingen i Säter er knyttet til offentlig sektor som kommune og län, og hele 31 prosent (netto) av de sysselsatte pendler til andre kommuner. Næringsliv i egen kommune står dermed for en forholdsvis liten andel av sysselsettingen. Dermed har ikke den sterke veksten i antall arbeidsplasser i privat sektor så stor innflytelse på befolkningsutviklingen.

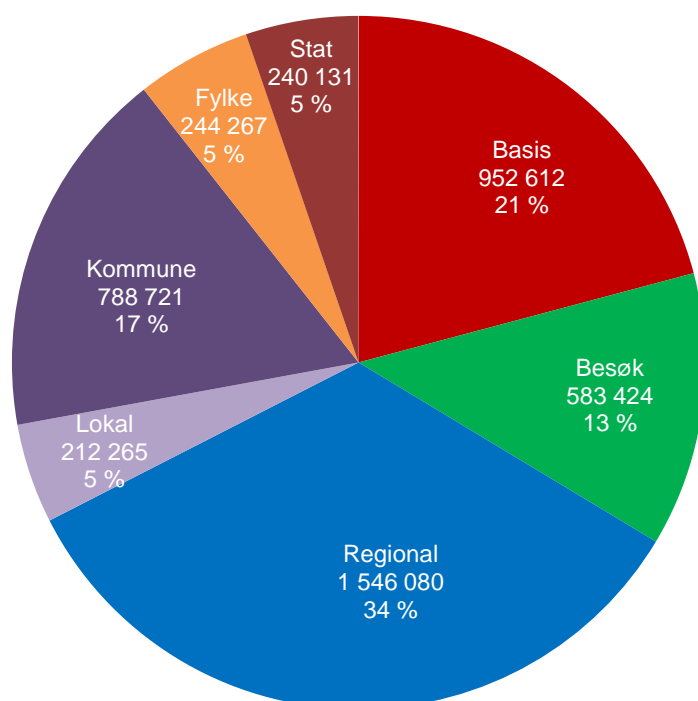
Da vi på forrige side utelukkende så på arbeidsplasser i privat sektor, så det ut som om andelen arbeidsplasser i de ulike næringstypene var noenlunde lik i Säter som på landsbasis. Når vi inkluderer offentlig sektor og nettoutpendlingen, får vi et annet bilde:

Antall arbeidsplasser i basisnæringene utgjør kun 13 prosent av sysselsettingen i Säter, mot 21 prosent på landsbasis. Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Säter utgjør kun 5 prosent av sysselsettingen, mot 13 prosent nasjonalt. Antall arbeidsplasser i de regionale næringene i Säter utgjør 20 prosent av sysselsettingen, mot 34 prosent nasjonalt.

Antallet arbeidsplasser i fylkessektoren (län) er dobbelt så stor i Säter som på landsbasis. Kommunal sektor utgjør også en større andel av sysselsettingen i Säter enn den gjør på landsbasis. Hvis man derimot ser på kommunal sektor og de lokale næringene samlet, er disse litt større på landsbasis enn i Säter.

Figur 45: Antall arbeidsplasser, samt netto utpendling i Säter i 2012. Hele kaken viser samlet sysselsetting i Säter.

Figur 46: Antall arbeidsplasser i Sverige i 2012, alle sektorer. På landsbasis er antall arbeidsplasser lik sysselsettingen.

6.6 Næringstyper – detaljert

I tabellen under kan vi se hvilke bransjer som inngår i de forskjellige næringstypene, og antall arbeidsplasser i årene fra 2008 til 2012 i Säter.

Tabell 3: Antall arbeidsplasser i Säter i de ulike næringstypene og bransjene.

Næringstype	Næringstype sub	Bransje	2008	2009	2010	2011	2012
Basis	Industri	Andre transportmidler					
		Annen industri	46	49	57	63	62
		Bil	23	23	29	27	28
		El	1	1			1
		Elektronikk				6	2
		Farma					
		Gummi og plast	21	27	30	26	19
		Maskiner	35	33	40	32	28
		Metallvarer	72	61	61	60	41
		Møbler	15	15	17	18	16
		Næringsmiddel	78	80	76	69	68
		Prosessindustri	2	2			
		Reparasjon	3	4	3	7	6
	Trevare	125	121	129	123	127	
	Natur	Gruver					
		Landbruk og fisk	187	192	214	237	252
Tekn. tjenester	Teknisk/vitenskap	20	36	42	38	41	
	Tele og IKT	26	22	15	8	11	
Besøk		Aktiviteter	69	69	64	58	53
		Handel	165	164	160	169	162
		Overnatting	19	10	8	2	1
		Servering	31	38	36	33	47
Lokal		Lokal	70	65	60	62	61
Regional		Agentur og engros	41	36	50	49	53
		Bygg og anlegg	263	266	263	303	311
		Diverse	210	231	246	294	277
		Finans, eiendom, utleie	42	43	37	44	44
		Forr. tjenesteyting	112	116	174	171	186
		Transport	120	133	147	160	175
Totalsum			1796	1837	1958	2059	2072

Basisnæringene er kanskje den viktigste næringstypen, fordi den er svært ulikt representert i kommunene. Derfor har vi delt denne inn i mange ulike bransjer. Säter mangler arbeidsplasser i bransjer som andre transportmidler, farma, prosessindustri og gruver. Det er mange arbeidsplasser i trevare, og mange arbeidsplasser innenfor landbruk. Hoppet i antall arbeidsplasser i landbruket fra 2010 til 2011 skyldes imidlertid at Svenska Centrabyrån endret praksis gjennom å telle opp sysselsatte bedriftseiere over 65 år.

6.7 Hvilke bransjer har Säter mye av?

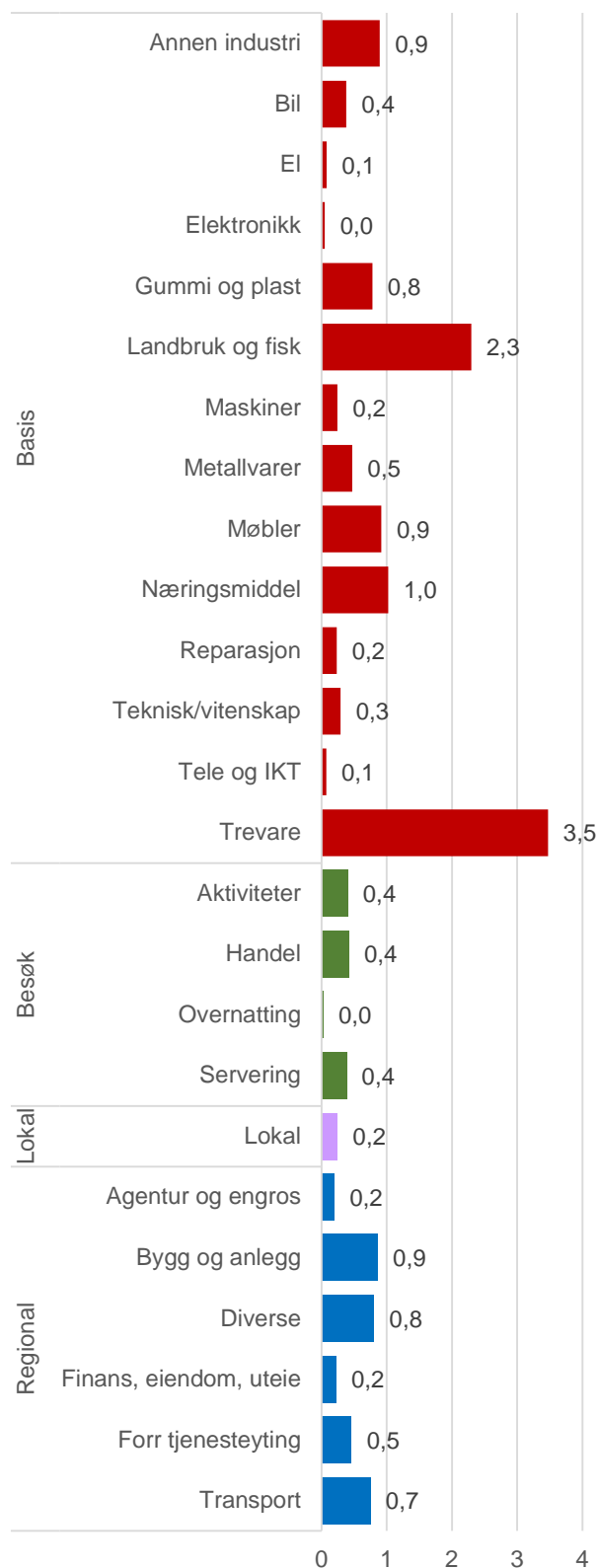
For å finne ut hvilke bransjer som det er relativt mye av, kan vi beregne lokaliseringkvotienter (LQ) for hver enkelt av bransjene. LQ er bransjens andel i Säter dividert med bransjens andel i Sverige.

Bransjens andel er antall arbeidsplasser dividert med samlet antall sysselsatte i kommunen. Dersom LQ er lik 1, betyr det at bransjen har samme andel som i Sverige. Er LQ over 1, betyr det at det er en høy andel av sysselsettingen i denne bransjen på stedet. Lokaliseringkvotienter for hver enkelt bransje i Säter er vist i figur 47.

I Säter er det bare to bransjer det er forholdsvis mye av. Det er trevarer og landbruk, der LQ er henholdsvis 3,5 og 2,3. For næringsmiddel er andelen den samme som for Sverige. I alle andre bransjer er LQ under 1, som viser at det er forholdsvis lite av disse bransjene i Säter. For de andre bransjene innenfor basisnæringene har Säter lave andeler.

Säter har lav LQ i alle bransjer innen de regionale næringene, spesielt innen finans og agentur og engros (partivaresalg).

Det er lav LQ i alle bransjene innen besøksnæringene også, spesielt i overnatting. Det viser at Säter ikke er en turistkommune.

Figur 47: Lokaliseringkvotienter i privat sektor i Säter, 2012.

6.8 Vekst i ulike næringer

Hvordan har veksten i antall arbeidsplasser i de ulike bransjene vært i Säter, sammenliknet med veksten i tilsvarende bransje i Sverige? Det ser vi i tabellen under.

Tabell 4: Vekst i antall arbeidsplasser i bransjene i Säter og Sverige.

Næringstype	Næringstype sub	Bransje	2008	2012	Vekst Säter %	Vekst Sverige %
Basis	Industri	Andre transportmidler				2,6
		Annen industri	46	62	34,8	-8,4
		Bil	23	28	21,7	-17,3
		El	1	1		2,8
		Elektronikk		2		-10,9
		Farma				-20,1
		Gummi og plast	21	19	-9,5	-8,6
		Maskiner	35	28	-20,0	-11,6
		Metallvarer	72	41	-43,1	-12,5
		Møbler	15	16	6,7	-11,7
		Næringsmiddel	78	68	-12,8	-4,6
		Prosessindustri	2			-11,9
		Reparasjon	3	6	100,0	-4,0
	Trevare	125	127	1,6	-17,5	
		Natur	Gruver			
		Landbruk og fisk	187	252	34,8	36,2
	Tekn. tjenester	Teknisk/vitenskap	20	41	105,0	9,3
		Tele og IKT	26	11	-57,7	6,9
Besøk		Aktiviteter	69	53	-23,2	7,8
		Handel	165	162	-1,8	3,5
		Overnatting	19	1	-94,7	8,6
		Servering	31	47	51,6	22,3
Lokal		Lokal	70	61	-12,9	33,4
Regional		Agentur og engros	41	53	29,3	1,6
		Bygg og anlegg	263	311	18,3	11,4
		Diverse	210	277	31,9	9,1
		Finans, eiendom, utleie	42	44	4,8	3,8
		Forr. tjenesteyting	112	186	66,1	13,1
		Transport	120	175	45,8	-0,3
Totalsum			1796	2072	15,4	5,4

De fleste bransjene i industrien har hatt sterk tilbakegang i Sverige siden 2008. I Säter har bransjer som andre transportmidler, bil og trevarer hatt vekst, selv om tilsvarende bransje har hatt nedgang på landsbasis. Produksjon av maskiner, metallvarer og næringsmiddel har hatt sterkere nedgang i Säter enn i resten av landet.

Säter har ingen gruver, som er en bransje med vekst på landsbasis. Det er mange arbeidsplasser i landbruket. Veksten i landbruket skyldes imidlertid hovedsakelig en metodeendring, og er ikke reell.

Säter har hatt nedgang i antall arbeidsplasser i tre av besøksbransjene, aktiviteter, handel og overnatting, til tross for at dette er bransjer med vekst på landsbasis. Veksten i serveringsbransjen har derimot vært sterk, og sterkere enn veksten på landsbasis.

Säter har også hatt sterk vekst i antall arbeidsplasser i bransjene som inngår i de regionale næringene, og en sterkere vekst enn tilsvarende bransjer i Sverige.

Samlet har næringslivet i Säter hatt en vekst i antall arbeidsplasser på 15,4 prosent, mens næringslivet i Sverige har vokst med 5,4 prosent.

6.9 Vekst i næringene illustrert

I figuren til høyre ser vi veksten i de ulike næringstypene i Säter fra 2008 til 2012 illustrert.

Antall arbeidsplasser i de regionale næringene har vokst med 32,7 prosent fra 2008 til 2012. Av tabellen på forrige side kan man se at dette skyldes blant annet en sterk vekst innen forretningsmessig tjenesteyting, transport og agentur og engros. Til sammenlikning har veksten i de regionale næringene i Sverige vært på 7,3 prosent, slik det fremgår av figuren under.

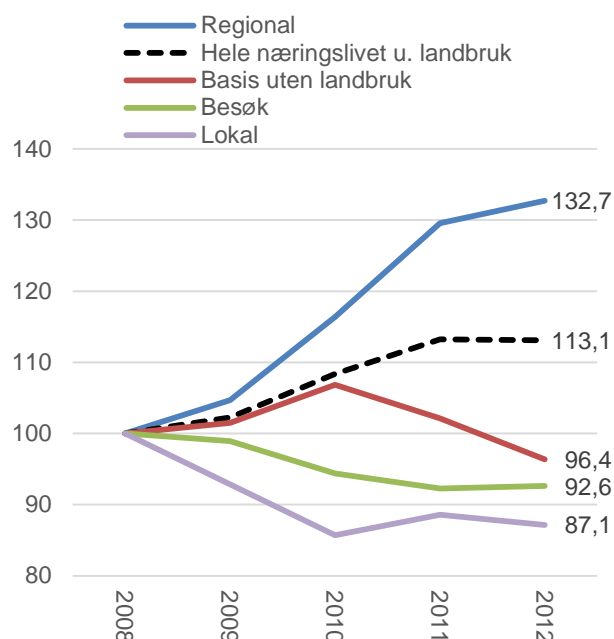
Det er veksten i de regionale næringene som har bidratt til at veksten i privat sektor i Säter samlet sett har vært positiv og sterk fra 2008 til 2012.

Når vi analyserer basisnæringene, har vi filtrert vekk landbruket på grunn av at tallgrunnlaget er feil som følge av metodeendringen i 2011. Antall arbeidsplasser i basisnæringene uten landbruket har blitt redusert med 3,6 prosent fra 2008 til 2012. Utviklingen er litt bedre enn utviklingen nasjonalt.

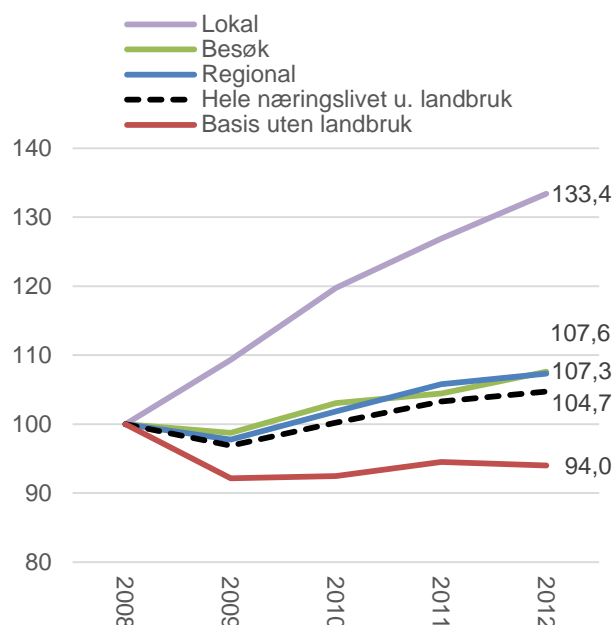
Besøksnæringene har også hatt en nedgang samlet sett. I tabellen på forrige side så vi at det bare var serveringsbransjen som hadde vært i vekst blant underkategoriene av besøksnæringene. Samlet sett har antall arbeidsplasser i besøksnæringene blitt redusert med 7,4 prosent i Säter fra 2008 til 2012. Besøksnæringene på landsbasis har økt med 7,6 prosent i samme periode.

De lokale næringene har hatt en kraftig vekst på landsbasis, en vekst på hele 33,4 prosent. I Säter har derimot antall arbeidsplasser i de lokale næringene blitt redusert med 12,9 prosent.

Når man betrakter figur 49 som viser den indekserte arbeidsplassutviklingen i privat sektor i Sverige fra 2008 til 2012, ser man at veksten i de lokale næringene ikke har klart å trekke snittet for veksten i hele næringslivet opp. Dette skyldes at de lokale næringene kun utgjør en liten andel av arbeidsplassene i privat sektor. Siden de regionale næringene er størst, både på landsbasis og i Säter, er det utviklingen i disse næringene som får mest betydning for samlet arbeidsplassvekst i privat sektor.

Figur 48: Indeksert vekst i antall arbeidsplasser i de ulike næringstypene samt i hele næringslivet (uten landbruk) i Säter fra 2008 til 2012. Antall arbeidsplasser i 2008 er indeksert til å være lik 100.

Figur 49: Indeksert arbeidsplassvekst i de ulike næringstypene samt hele næringslivet (uten landbruk) i Sverige fra 2008 til 2012. Antall arbeidsplasser i 2008 er indeksert til å være lik 100.

6.10 Dekomponering av veksten

Vi skal se nærmere på drivkreftene for vekst innenfor de tre strategiske næringsstypene, basisnæringer, regionale næringer og besøksnæringer. Tallene vi bruker i analysene, er de samme som i tabellen og figurene på de forrige sidene. Vekst i næringslivet i en kommune kan dekomponeres i tre ulike komponenter:

For det første har vi de generelle konjunktorene. I en oppgangstid der næringslivet vokser i hele Sverige, vil de fleste kommunene også ha lettere for å få vekst. Vi kan kalle det et nasjonalt bidrag, som tilsvarer veksten på landsbasis. På samme måte kan vi se at de fleste kommunene fikk nedgang i antall arbeidsplasser i næringslivet i 2009, et år preget av lavkonjunktur på grunn av finanskrisen.

Den andre komponenten i veksten har vi kalt for *bransjeeffekten*^{viii}. Det er store forskjeller på veksten mellom de ulike bransjene. Noen bransjer har vekst i siste periode, mens andre bransjer har hatt sterk nedgang. En kommune med en stor andel av næringslivet i vekstbransjer vil dermed ha lettere for å kunne oppnå samlet vekst. Dersom det er mange arbeidsplasser i bransjer med nedgang, vil kommunen også sannsynligvis oppleve nedgang.

Den siste komponenten er den delen av veksten hvor både bransjeeffekten og landets vekst er trukket i fra. Dette er en vekst som ikke kan forklares av konjunkturer eller bransjesammensetning, men som må forklares av lokale forhold. Kanskje kommunen har vært dyktig i å legge til rette for næringsutvikling, eller kanskje noen større bedrifter har hatt en spesielt dyktig ledelse? Denne bransjusterte veksten er da en indikator for kommunens attraktivitet for næringsliv i denne perioden.

Tabell 5: Dekomponering av veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet i Säter fra 2008 til 2012.

	Antall arbeidsplasser 2008	Antall arbeidsplasser 2012	Vekst Säter %	Nasjonal vekst %	Bransje-effekt	Bransje-justert
Basis uten landbruk	467	450	-3,6	-6,1	-3,8	6,3
Besøk	284	263	-7,4	7,6	-0,7	-14,3
Regional	788	1 046	32,7	7,3	1,0	24,4
Næringslivet u. landbruk	1 609	1 820	13,1	4,7	-0,9	9,3

I tabellen over ser vi hvordan veksten i de ulike næringsstypene i privat sektor i Säter er dekomponert i nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjejustert vekst. Basisnæringene utenom landbruk har hatt en nedgang på 3,6 prosent, mens basisnæringene på landsbasis har sunket med 6,1 prosent. Säter har hatt en negativ bransjeeffekt som tilsvarer -3,8 prosent, og burde derfor ha hatt en sterkere nedgang enn ellers i landet. Når Säter likevel har en bedre utvikling, blir den bransjejusterte veksten 6,3 prosent.

Besøksnæringene i Säter har hatt en svært dårlig utvikling. Bransjeeffekten er liten og forklarer ikke særlig mye av differansen mellom veksten i Säter og veksten på landsbasis. Dermed ser det ut til at Säter har vært svært lite attraktive for besøk i denne perioden.

De regionale næringene i Säter har økt med hele 32,7 prosent. Det er en langt sterkere vekst enn de regionale næringene har hatt på landsbasis. Bare ett prosentpoeng av denne differansen kan forklares av bransjestrukturen. Dermed har de regionale næringene vokst med 24,4 prosentpoeng mer enn «normalt». Säter har vært attraktiv for bedrifter innen de regionale næringene i denne perioden.

Veksten i hele næringslivet i Säter (utenom landbruket) har vært mye sterkere enn veksten nasjonalt. Bare en liten del av veksten kan forklares av generell vekst på landsbasis. Bransjeeffekten er svakt negativ. Man skulle dermed forvente at veksten i hele næringslivet i Säter skulle være litt lavere enn veksten på landsbasis. Siden veksten har vært høyere har Säter vært generelt attraktiv for bedrift i den siste femårsperioden. Den bransjejusterte veksten er på 9,3 prosent.

6.11 Besøksnæringene

Besøksnæring er ikke bare turisme. Folk krysser kommunegrenser for butikkhandel, cafébesøk, underholdning og diverse personlige tjenester.

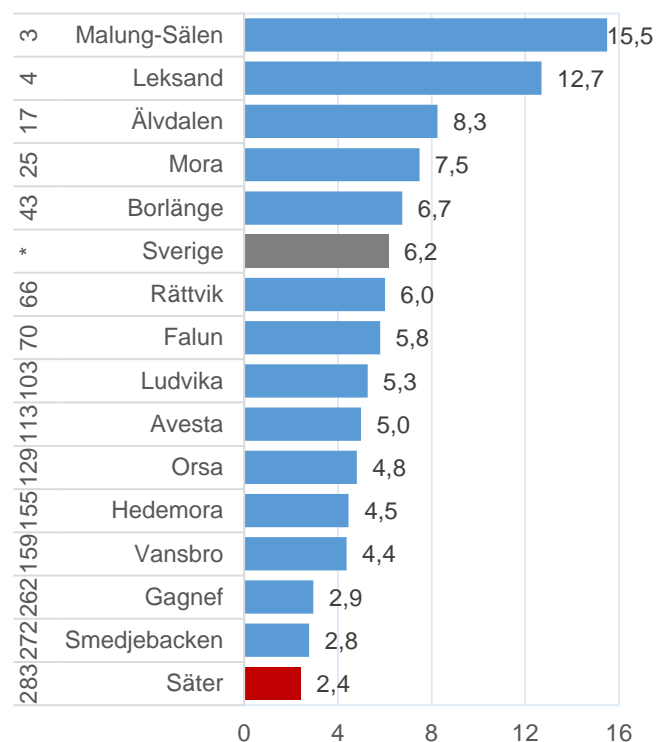
Variasjonen i besøksnæringenes samlede størrelse mellom kommuner er dermed ikke bare forårsaket av ulik tiltrekningskraft for turister, men også besøksnæringenes attraktivitet for egen befolkning og for befolkningen i nabokommunene. Kommunens egen befolkning vil ofte være det største kundesegmentet for besøksnæringene i mange kommuner, i hvert fall dersom vi ser bort fra overnatting.

Vi kan få et bilde på kommunenes konsentrasjon av besøksnæring gjennom å se på antall arbeidsplasser i besøksnæringene som prosentandel av befolkningen. I figur 50 har vi vist denne andelen for kommunene i Dalarna. Vi har også med en stolpe som viser hva andelen for Sverige er. Kommuner med en større andel enn Sverige har en høyere konsentrasjon besøksnæring enn folketallet tilsier, mens kommuner med en lavere andel enn landsgjennomsnittet har en lavere konsentrasjon besøksnæring enn folketallet tilsier.

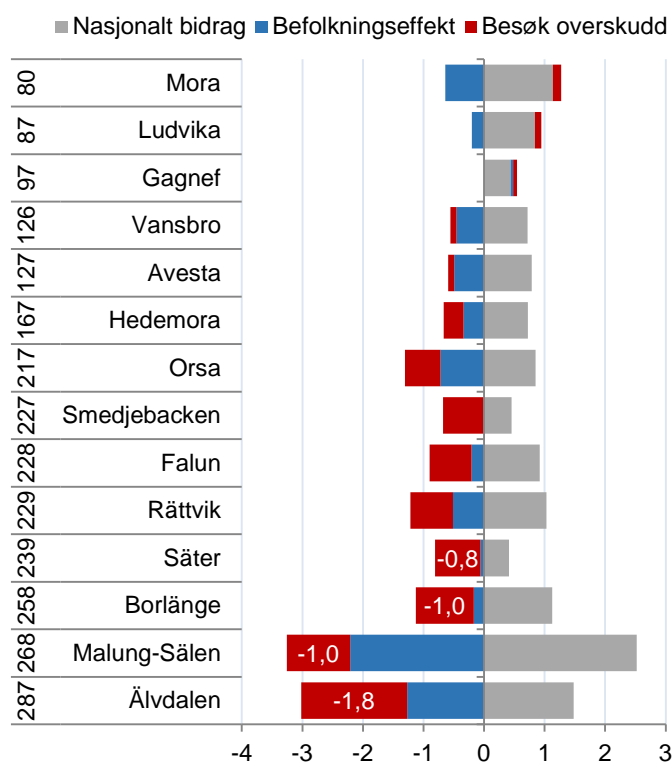
Malung-Sälén, Leksand, Älvdalen, Mora og Borlänge har flere ansatte i besøksnæringene enn folketallet tilsier. Säter har svært lite besøksnæring. Vi kan se av rangeringsnummeret at det bare er syv kommuner i hele Sverige med lavere konsentrasjon av besøksnæring enn Sverige.

Befolkningsendringene i en kommune vil også påvirke veksten i besøksnæringene^{viii}. Dersom befolkningen øker, vil det automatisk bli en vekst i besøksnæringene. Tilsvarende, dersom befolkningen avtar, vil det føre til en reduksjon i antall arbeidsplasser i besøksnæringene. I figur 51 ser vi hvordan nedgangen i besøksnæringene har påvirket samlet sysselsetting i Säter. Besøksnæringene i Säter har en nedgang i perioden som tilsvarer 0,4 prosent av samlet sysselsetting. 0,6 prosentpoeng av dette kommer av at Säter har hatt en negativ befolkningsutvikling, mens 0,7 prosentpoeng kommer av at Säter har fått et forsterket besøksunderskudd. Veksten i besøksnæringene i Sverige har vært på 0,9 prosent av samlet sysselsetting i samlet periode.

Säter er dermed en kommune som har vært svært lite attraktiv for besøk, og hvor besøksattraktiviteten også har blitt dårligere.

Figur 50: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene som prosentandel av befolkning i 2012. Rangering blant Sveriges 290 kommuner vist til venstre.

Figur 51: Vekstimpulser: Endring i antall arbeidsplasser i besøksnæringene i perioden 2008-2012 som andel av samlet sysselsetting.

6.12 Basisnæringene

Basisnæringene har størst betydning for variasjonene i regional vekst i Sverige, fordi de er ujevnt fordelt mellom regioner, og fordi de er mest følsomme for konjunkturrelle svingninger.

Säter har, som tidligere nevnt, en forholdsvis liten andel av sysselsettingen knyttet til basisnæringer i egen kommune. Som vi ser av figuren, er det bare 13,1 prosent av sysselsettingen i Säter som er i egne basisnæringer. Det rangerer kommunen som nummer 235. Det er dermed bare 55 kommuner i Sverige med mindre andel i egne basisnæringer. I hele Sverige, er 20,9 prosent av sysselsettingen i basisnæringene.

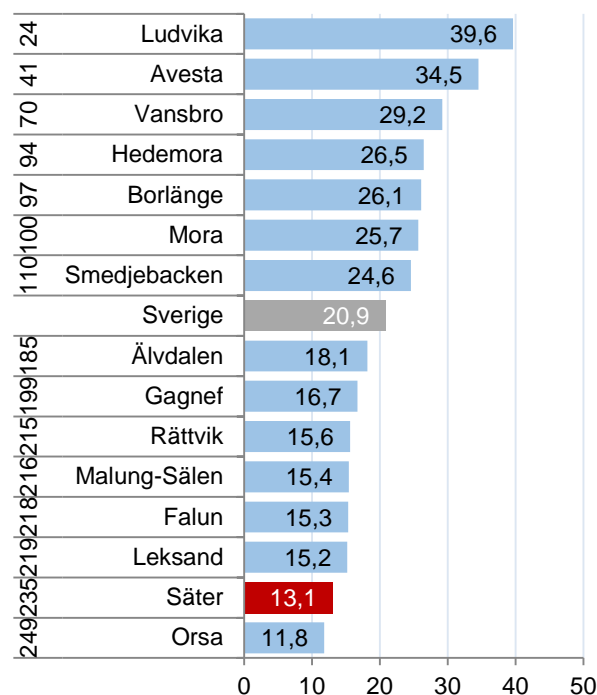
I neste figur ser vi hvordan basisnæringene har utviklet seg fra 2008 til 2012. Veksten er gitt som andel av samlet sysselsetting og dekomponert i tre: nasjonalt bidrag (basisnæringens vekst i Sverige), bransjeeffekt og bransjustert vekst.

Ettersom basisnæringene har falt i hele Sverige, vil det nasjonale bidraget være negativt. Den negative vekstimpulsen vil variere mellom kommunene, etter hvor mye basisnæringene utgjør av samlet sysselsetting.

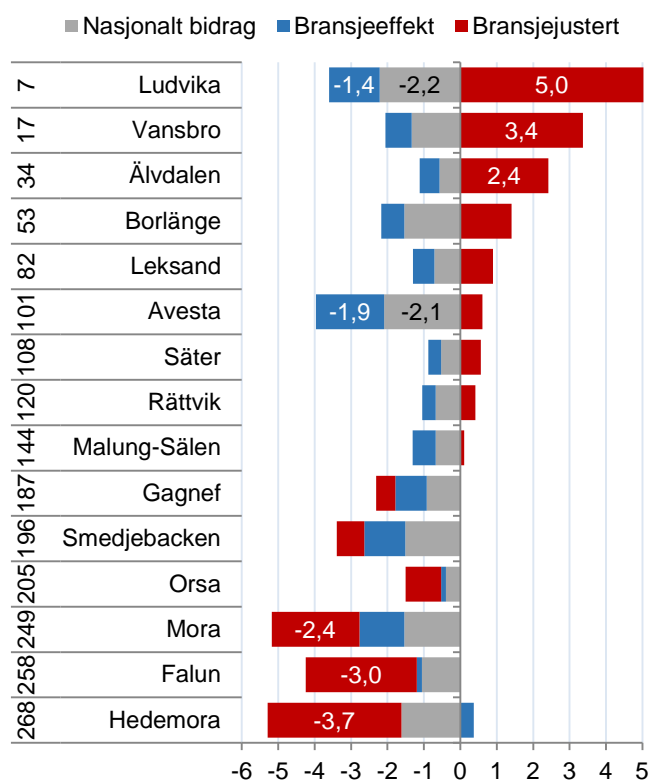
Bransjeeffekten er et resultat av hvordan basisnæringene er sammensatt. Vi kan se at kommuner som Ludvika og Avesta har hatt en ganske sterk negativ bransjeeffekt. Ludvika har mye av produksjon av maskiner, mens Avesta har en stor prosessindustri. Det er bransjer med sterk nedgang, og dermed har disse kommunene hatt mye av basisnæringene i «feil» bransjer. Hedemora er eneste kommune i Dalarna med positiv bransjeeffekt. Säter har en negativ bransjeeffekt, som isolert sett har bidratt til en nedgang i samlet sysselsetting på 0,4 prosent. Bransjesammensetningen i Säter er dermed litt mindre gunstig enn i Sverige.

Den bransjusterte vekstimpulsen er den delen av veksten som ikke kan forklares av nasjonale konjunkturer eller av bransjesammensetningen. Den bransjusterte veksten er en indikator for om kommunen har vært attraktiv for næringsliv i basisnæringene i denne perioden.

Her skiller Ludvika og Vansbro seg ut gjennom å ha fått vekst, til tross for at bransjesammensetningen ikke har vært gunstig. Säter har hatt en vekst som er litt bedre enn forventet ut fra sin bransjestruktur.

Figur 52: Basisnæringenes andel av total sysselsetting.

Figur 53: Vekstimpulser: Endring i antall arbeidsplasser i basisnæringene i perioden 2008-2012 som andel av samlet sysselsetting.

6.13 Regionale næringer

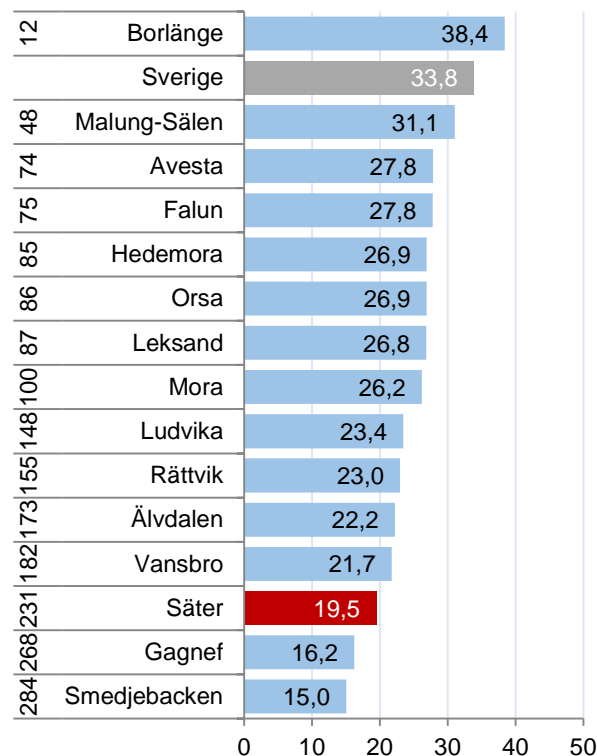
De regionale næringene består som nevnt av bransjer som bygg og anlegg, transport og tjenester som ofte har et regionalt marked, og som ofte konsentreres til regionale sentra. I Dalarna har de største kommunene Borlänge og Falun ganske stor konsentrasjon av regionale næringer, mens Malung-Sälen og Avesta er små kommuner som litt utypisk har mye regionale næringer.

Säter har ganske lite av sin sysselsetting knyttet til regionale næringer i kommunen. Andelen er 19,5 prosent, mot 33,8 prosent i hele Sverige. De regionale næringers andel av sysselsettingen i Sverige blir imidlertid dratt ganske sterkt opp av de største byene. I Stockholm står de regionale næringene for hele 65 prosent av sysselsettingen.

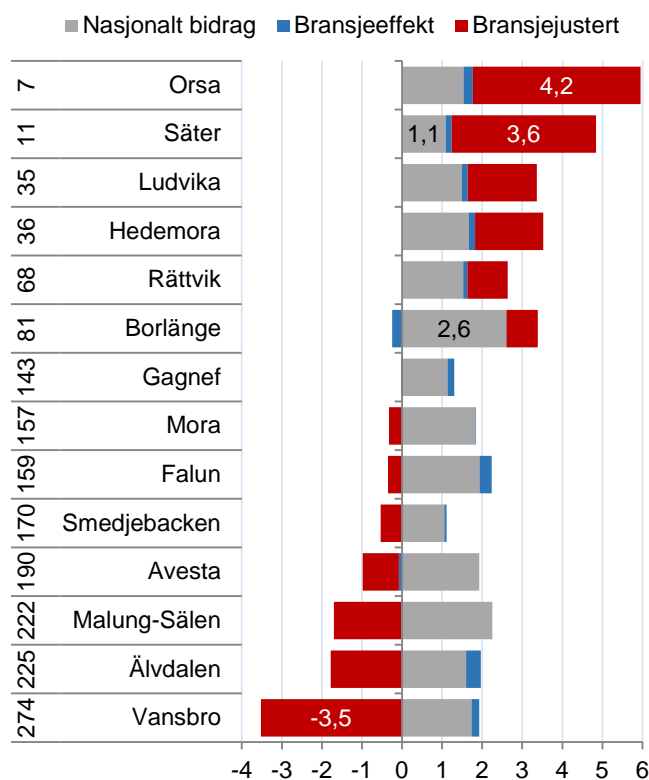
I figur 55 ser vi hvordan endringene i de regionale næringene kan dekomponeres. De regionale næringene har vært i vekst i Sverige, og dermed vil hver kommune få en vekstimpuls av den nasjonale veksten, etter hvor stor andel som de regionale næringene utgjør. Borlänge hadde relativt sett mest av de regionale næringene, og fikk dermed et nasjonalt bidrag til veksten som tilsvarte 2,6 prosent av samlet sysselsetting. Säter, som hadde ganske få ansatte i de regionale næringene, fikk en vekstimpuls fra nasjonalt bidrag på 1,1 prosent av samlet sysselsetting.

Bransjeeffektene i de regionale næringene har hatt lite å si for utviklingen i de enkelte kommunene. Det er fordi de regionale næringene ikke har hatt særlig forskjellig utvikling, og fordi bransjesammensetningen heller ikke er svært forskjellig mellom kommunene.

Den bransjejusterte veksten skyldes ikke strukturelle forhold, og er dermed en indikator for om kommunen har en utvikling som er forårsaket av interne forhold. Orsa og Säter er kommuner med spesielt høye vekstimpulser fra bransjejustert vekst i de regionale næringene. For Säter har den bransjejusterte veksten i de regionale næringene ført til en ekstra vekst i samlet sysselsetting på 3,6 prosent.

Figur 54: Andel arbeidsplasser i de regionale næringene som andel av samlet sysselsetting.

Figur 55: Vekstimpulser: Endring i antall arbeidsplasser i de regionale næringene i perioden 2008-2012 som andel av samlet sysselsetting.

7. Scenarier for framtidig vekst

Vi skal avslutte denne rapporten med å se på hva som er sannsynlige og mulige scenarier for framtidig utvikling. Fremtidsscenariene er basert på at de strukturelle forholdene vil fortsette, men at kommunene kan påvirke sin egen attraktivitet.

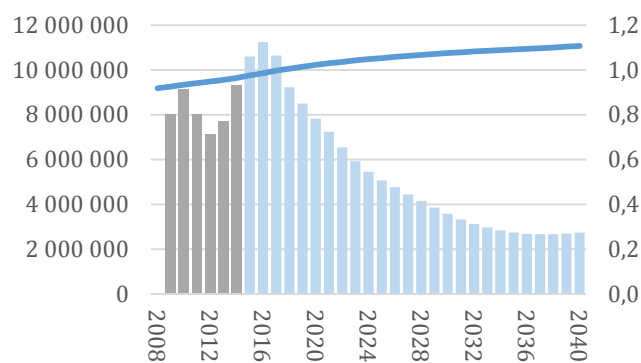
7.1 Strukturelle forhold

De strukturelle forholdene som kommer til å påvirke hver enkelt kommune vil være et resultat av hvor sterk veksten i hele Sverige blir, med hensyn til befolknings- og arbeidsplassvekst. Dessuten vil veksten i en enkeltkommune også bli påvirket av hvilke sektorer og bransjer som kommer til å vokse i fremtiden. Vi skal innledningsvis gjøre rede for hvordan vi kommer fram til et sannsynlig grunnlagsscenario for den nasjonale veksten og hvordan den fordeles.

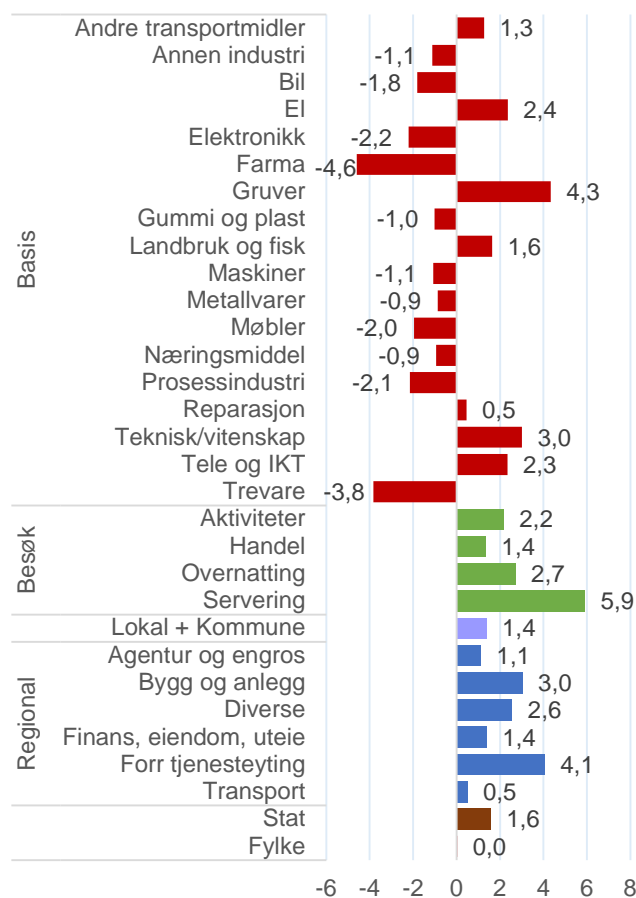
Det finnes gode framskrivninger for befolkningsveksten i Sverige fra Statistiska Centrabyrån. Det forventes sterk innvandring de neste årene, som fører til tilsvarende sterk befolkningsvekst. Deretter antas det at innvandringen til Sverige faller, slik at befolkningsveksten også faller. Stolpene i figur 56 viser framskrivningen av befolkningsveksten i Sverige frem til 2040. Det forventes økende vekst i de neste to årene, deretter fallende vekst.

Framskrivningen gjelder for befolkningsvekst, men vi kan også bruke disse framskrivningene til å beregne sannsynlig arbeidsplassutvikling. Vi forutsetter da ganske enkelt at andelen av befolkningen som er sysselsatt vil være konstant, slik at befolkning og arbeidsplasser vil vokse i samme takt.

Strukturelle endringer er en av de viktigste drivkreftene for framtidig fordeling av veksten i antall arbeidsplasser mellom kommuner. Kommuner med konsentrasjon i vekstbransjer får vekstimpulser, mens kommuner med mange arbeidsplasser i næringer med nedgang vil bli negativt påvirket. I våre scenarier har vi lagt inn at vekstmønsteret mellom sektorer og bransjer vil fortsette med den samme tendensen i de kommende årene som i perioden som vi har analysert, 2008-2012. Vi ser disse vekstratene i figur 57^{ix}.

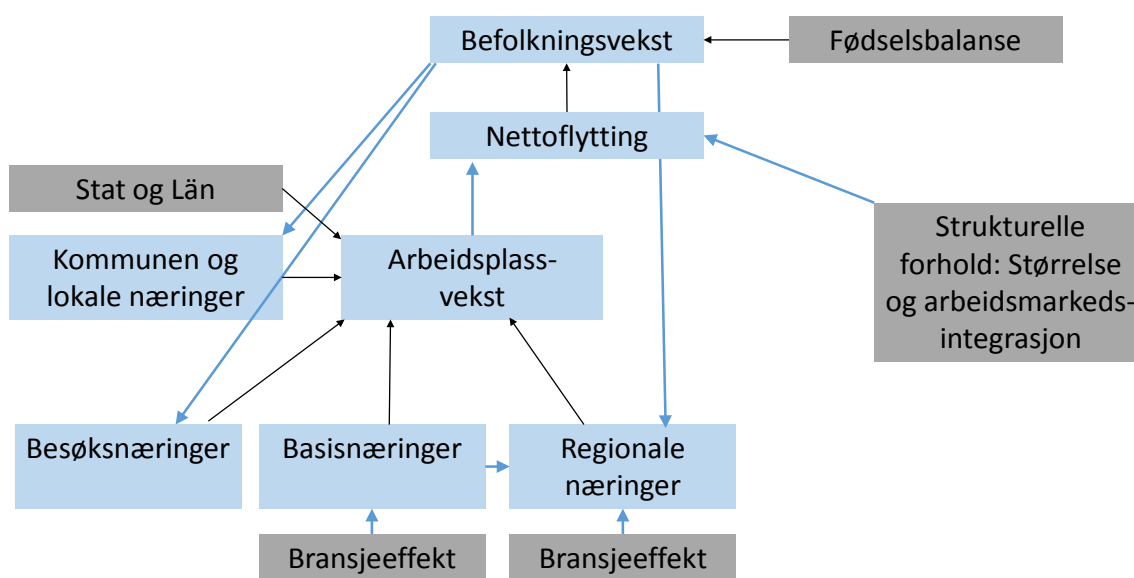
Figur 56: Framskrevet befolkningsvekst i Sverige fra SCB. Stolpene viser årlig vekst, og verdiene er angitt i prosent på høyre akse. De grå stolpene viser historisk vekst. Linjen viser befolkningen, og verdiene er angitt på venstre akse.

Figur 57: Årlig gjennomsnittlig vekst (prog. snitt^x) i sektorer og bransjer i Sverige, 2009 - 2012.

7.2 Modellens dynamikk

I scenariomodellen bruker vi den samme modellen som vi brukte for å analysere den historiske utviklingen. Det er først og fremst utviklingen i befolkning og antall arbeidsplasser som modellen vil vise. Samtidig viser modellen hvordan antall arbeidsplasser vil fordele seg mellom sektorer og næringstyper.

Figur 58: Scenariomodellens oppbygging. De grå boksene er eksogene variabler, som baserer seg på historiske tall. De blå boksene blir bestemt i modellen. De sorte pilene viser definisjonsmessige sammenhenger, som at befolkningsveksten er summen av fødselsbalansen og nettoflytting, og at arbeidsplassveksten er summen av veksten i alle sektorer og næringstyper. De blå pilene viser sammenhenger som er lagt inn i modellen, og som er basert på regresjonsanalyser av historiske sammenhenger.

I modellen blir framtidig vekst i antall arbeidsplasser i basisnæringer et resultat av forventet vekst i de ulike bransjene på landsbasis, og vi legger da til grunn at veksten i de ulike bransjene i kommunen blir den samme som på landsbasis. Veksten i besøksnæringene er basert på at besøksnæringenes vekst relativt til veksten i besøksnæringene på landsbasis blir den samme som tidligere. Veksten i besøksnæringene blir også påvirket av kommunens befolkningsvekst. De regionale næringene blir positivt påvirket av både befolkningsvekst og vekst i basisnæringene, og samtidig påvirket av bransjestrukturen.

Utviklingen i antall arbeidsplasser i statlig sektor og i län antas å fortsette som før, og vil ikke være påvirket av kommunens egen arbeidsplassvekst.

Den relative arbeidsplassveksten i kommunen vil få en effekt på nettoflyttingen. Her baserer vi modellen på den empiriske sammenhengen mellom arbeidsplassvekst og nettoflytting i svenske kommuner de ti siste årene. Nettoflyttingen blir også påvirket av strukturelle forhold som kommunens befolkningsstørrelse og arbeidsmarkedsintegrasjon, som antas å ha samme effekt i framtiden som historiske data viser.

Denne modellen representerer «business as usual», der de strukturelle endringene de siste årene framskrives. Samtidig baserer dette scenariet seg på at kommunen har en utvikling «som normalt», dvs. at kommunen har helt nøytral attraktivitet.

7.3 Normal-scenario for Säter

I figuren til høyre viser vi hvilken utvikling Säter vil få dersom normal-scenariet slår til. Folketallet vil øke til litt over 11 016 innbyggere i 2021, for deretter å falle igjen. I 2040 er beregnet folkemengde 10 541.

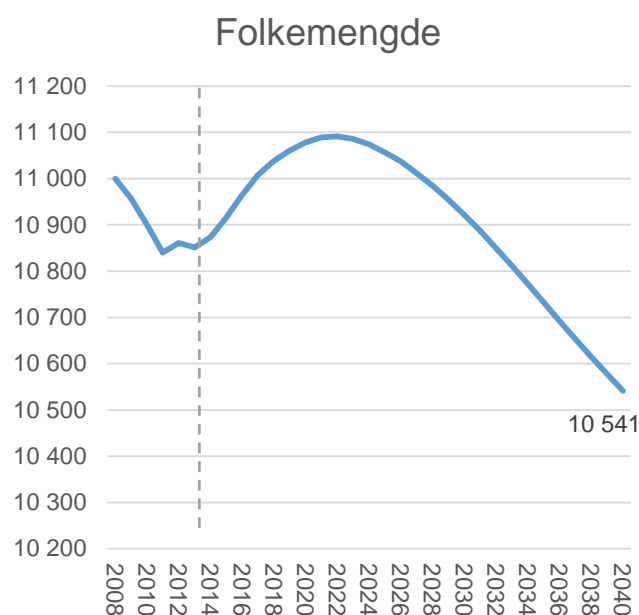
I figur 60 vises befolkningsutviklingen indeksert, slik at nivået i 2008 = 100. Vi sammenlikner utviklingen i Säter med befolkningsutviklingen i Sverige. Da ser vi at utviklingen vi viste i figur 59 egentlig er lite dramatisk. Säter forventes å få en synkende befolkning, men samlet nedgang fra 2008 til 2040 blir bare 4,2 prosent. Avstanden til befolkningsveksten i Sverige er imidlertid ganske stor, ettersom befolkningen i Sverige forventes å øke med 20,5 prosent fram til 2040.

Det er flere årsaker til at Säter vil få en lavere befolkningsvekst enn Sverige. For det første er fødselsbalansen i Säter negativ, mens fødselsbalansen i Sverige er positiv. Dette viste vi i figur 14. Det kommer sannsynligvis av at det er relativt mange eldre i befolkningen, samtidig som det er relativt få kvinner i fødedyktig alder. Den negative fødselsbalansen i Säter vil derfor med all sannsynlighet fortsette i de neste årene.

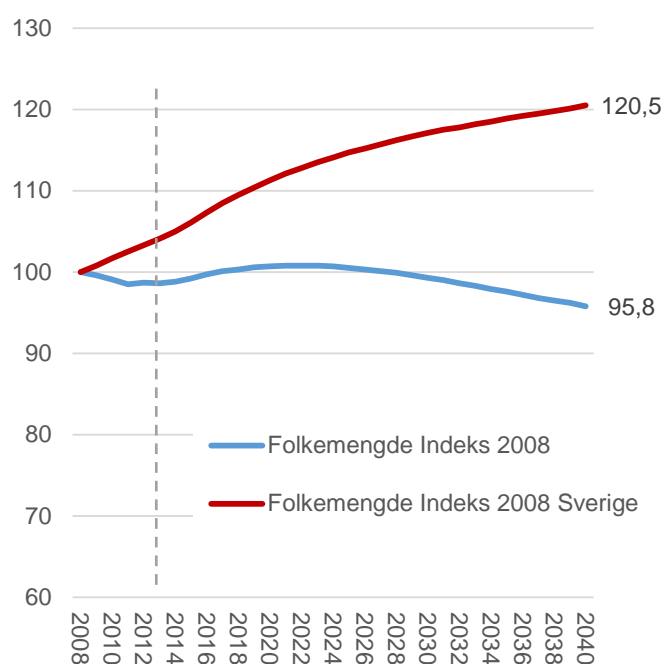
Säter har også lite næringsliv, og samtidig er bransjesammensetningen lite gunstig. Det viste vi i tabell 5. Dermed vil veksten i næringslivet i Säter bli svakere enn veksten i næringslivet på landsbasis, selv om næringslivet i Säter vokser med samme takt som i Sverige innenfor hver enkelt bransje. Lavere vekst i antall arbeidsplasser vil da få negativ innflytelse på nettoflyttingen og gjøre at befolkningsveksten blir svakere.

Lav befolkningsvekst vil også medføre negative impulser til veksten i antall ansatte i kommunen, i lokale næringer og i regionale næringer.

Konklusjonen er at dersom det ikke skapes ekstra attraktivitet i Säter, vil veksten i befolkningen bli lavere enn i Sverige fram til 2021, og deretter vil befolkningen synke.

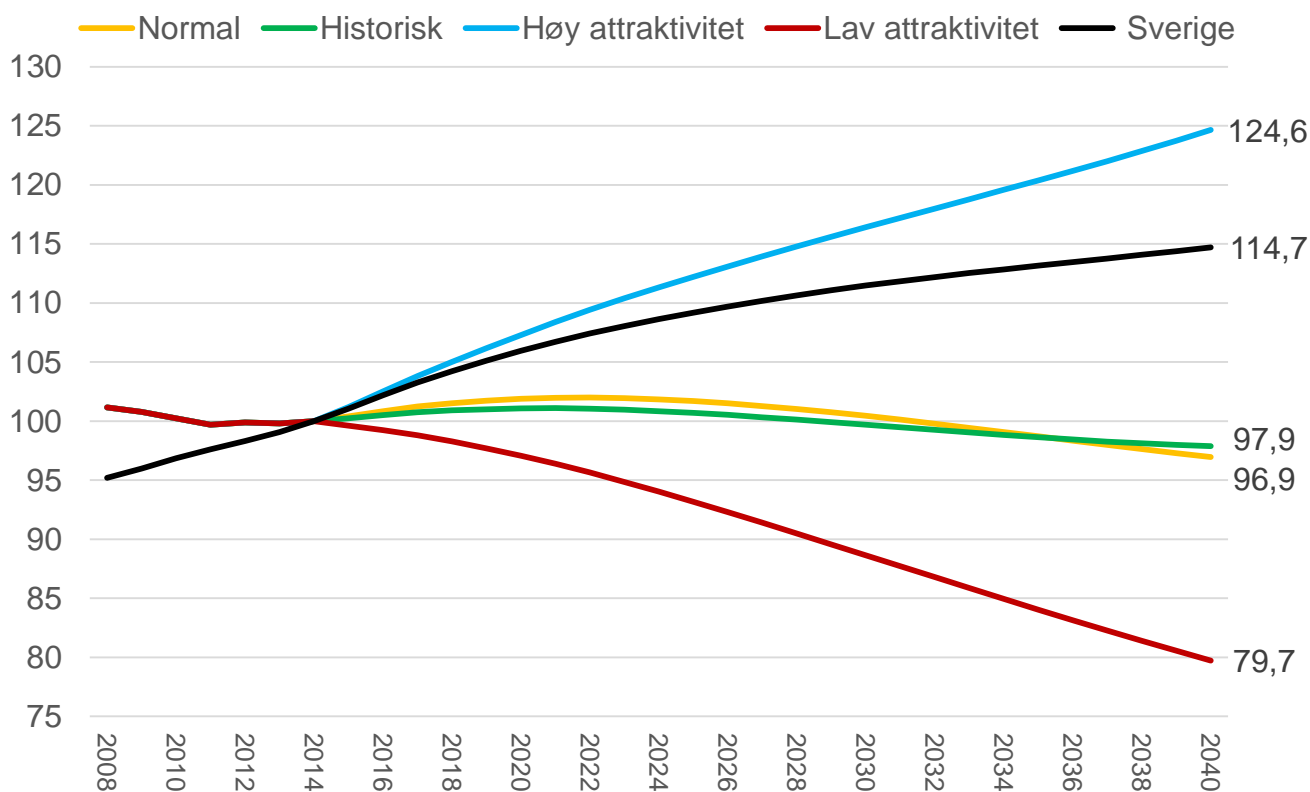
Figur 59: Antall innbyggere i Säter, historiske tall til 2013, framskrevet etter 2013.

Figur 60: Befolkningsutvikling indeksert slik at nivået i 2008=100 for Säter og Sverige. Historiske tall fram til 2013, framskrevet etter 2013.

7.5 Scenarier for Säter

Hva er mulighetsrommet for befolkningsutviklingen i Säter? Hvor stor vekst kan kommunen få dersom en lykkes med en politikk som øker attraktiviteten for både befolkning, besøk og bedrifter? Og hvor galt kan det gå dersom en mislykkes på alle felt? Det har vi forsøkt å modellere. I det beste alternativet forutsetter vi at Säter vil ha høy attraktivitet både for befolkning, besøk og bedrifter hvert år. I det dårligste, legger vi inn at Säter får lav attraktivitet langs alle dimensjonene hvert år.

Figur 62: Indeksert utvikling av befolkning i Säter i ulike scenarier, samt indeksert utvikling for Sverige. Høy attraktivitet er definert som å ligge ett standardavvik over gjennomsnittet, mens lav attraktivitet er definert som å ligge ett standardavvik under gjennomsnittet. Linjen «normal» viser utfallet med nøytral attraktivitet. Linjen «historisk» viser fremtidig utvikling dersom attraktiviteten fortsetter slik som den har vært de siste fem årene.

Dersom Säter har høy bedrifts-, besøks- og bostedsattraktivitet hvert år frem til 2040, vil Säter kunne oppnå en vekst som er ti prosentpoeng over befolkningsveksten i Sverige. Vi har definert «høy attraktivitet» som å ligge ett standardavvik over gjennomsnittet^{xi}. Dette tilsvarer en rangering som nummer 46 blant de 290 kommunene. Sannsynligheten for å oppnå en rangering lik eller over 46 er 16 prosent. Det betyr at kommunen er bedre enn 84 prosent av kommunene. På den beste utviklingsbanen i figuren er Säter rangert som nummer 46 på samtlige attraktivitetsdimensjoner hvert år.

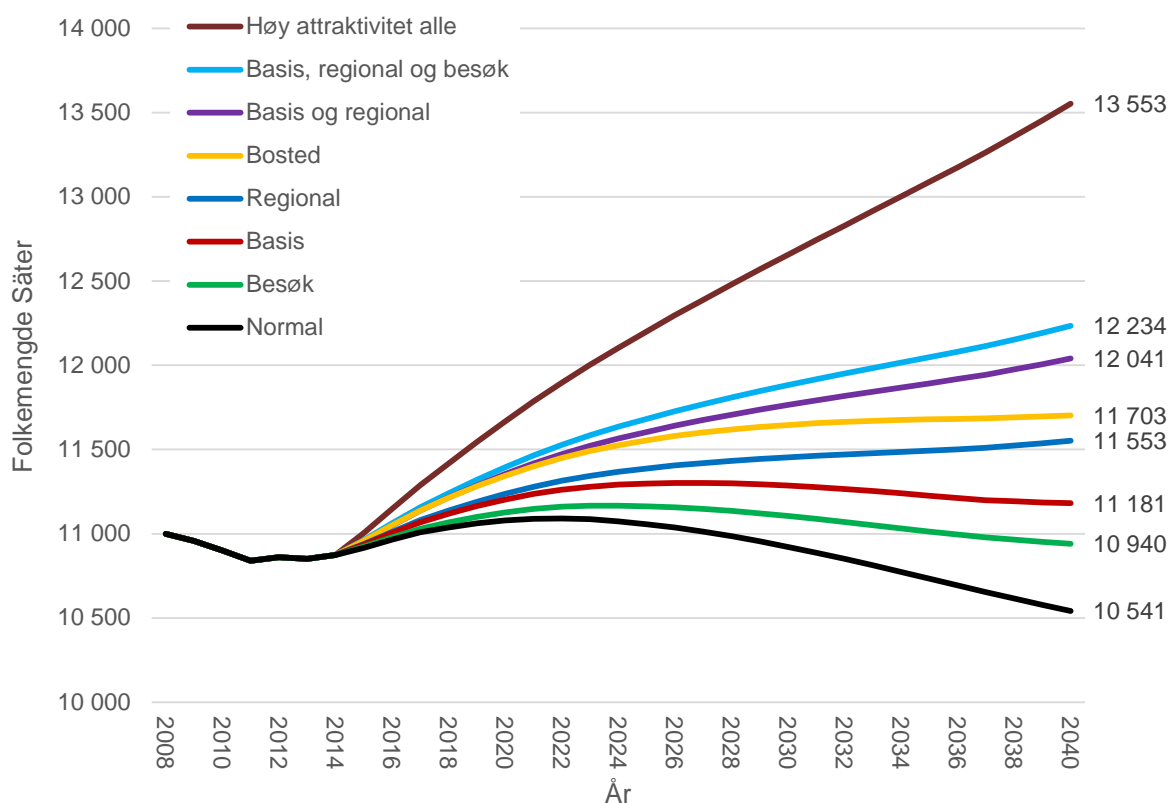
For å oppnå den beste utviklingsbanen må Säter forbedre alle attraktivitetsdimensjonene substansielt og opprettholde den høye attraktiviteten hvert år fram til 2040.

I «worst case»-scenariet synker folketallet med 20 prosent fram til 2040. Det betinger at kommunen har en politikk som fører til lav attraktivitet i alle dimensjoner fram til 2040.

Scenariet for historisk attraktivitet forutsetter at Sätters attraktivitet fortsetter med de samme verdiene som vi har målt i de siste årene. Denne banen er nesten identisk med normal-alternativet. Säter har hatt høy attraktivitet for regionale næringer og basisnæringer, men lav attraktivitet for befolkning og besøk.

7.6 Hvilken type attraktivitet er viktigst for veksten?

Hvilken type av attraktivitet bør Säter satse på, for å få sterkest mulig befolkningsvekst? Dette spørsmålet kan vi belyse gjennom å se på hvilke scenarier for befolkningsvekst som tegner seg ved ulike kombinasjoner av attraktivitet.

Figur 63: Scenarier for folketallsutviklingen i Säter med ulike kombinasjoner av attraktivitet. Den øverste utviklingsbanen viser høy attraktivitet langs alle dimensjonene. Den nest øverste viser høy attraktivitet for basis, regional og besøk (men ikke bosted). Den tredje øverste viser høy attraktivitet for basis og regional (men ikke bosted og besøk). «Basis» viser høy attraktivitet bare i basisnæringene, men ikke langs de andre dimensjonene, osv. «Normal» viser nøytral attraktivitet langs alle dimensjonene.

I figuren er normalscenariet tegnet nederst, og så er det lagt inn ulike kombinasjoner av attraktivitet, der en forutsetter at attraktiviteten ligger ett standardavvik over gjennomsnittet for kommunene.

Besøksattraktiviteten påvirker befolkningsveksten minst. Dersom en evner å bli attraktiv for besøk, tilsvarende rangeringsnummer 46 av de 290 kommunene i Sverige hvert år, vil det øke folketallet i Säter fra 10 541 i normalalternativet til 10 940 i år 2040.

Med høy attraktivitet i basisnæringene øker folketallet til 11 181, og med høy attraktivitet i de regionale næringene øker folketallet til 11 553. Årsaken til dette er i hovedsak at de regionale næringene i Säter er relativt store, større enn basisnæringene og besøksnæringene til sammen.

Økt bostedsattraktivitet er den attraktivitetsdimensjonen som får størst betydning for folketallsutviklingen. Med høy bostedsattraktivitet og nøytral attraktivitet for de andre vil folketallet bli på 11 703 i år 2040.

Alternativet med høy attraktivitet for både basis- og besøksnæringer og de regionale næringene samtidig, men med nøytral bostedsattraktivitet, gir en befolkning på 12 234.

Sterk befolkningsvekst får vi først når alle attraktivitetstypene er høye samtidig. Da vil folketallet i 2040 bli på 13 553.

Når en kommune skal prioritere innsatsen, må en også ta arbeidsmarkedsintegrasjonen i betraktning. Bostedsattraktiviteten er tilsynelatende den viktigste dimensjonen, som isolert sett har størst betydning for befolkningsveksten. Hvis en kommune satser på bostedsattraktivitet alene, betyr det at antall innbyggere øker raskere enn antall arbeidsplasser. Det betyr at befolkningen, hvis de skal ha samme sysselsettingsandel, i økende grad må pendle ut av kommunen. Dersom arbeidsmarkedsintegrasjonen er lav, betyr det at det er lang avstand til alternative arbeidsmarkeder, og da vil dette sannsynligvis bli vanskelig å realisere.

Säter har en høy arbeidsmarkedsintegrasjon, og kan dermed oppnå økt innflytting via økt bostedsattraktivitet, selv uten vekst i egne arbeidsplasser. En slik strategi betyr imidlertid at Säter i økende grad blir avhengig av arbeidsmarkedet i nabokommuner, spesielt Borlänge.

En befolkning som i stor grad pendler ut av kommunen kan også få negative effekter, blant annet at besøksattraktiviteten svekkes, fordi en stor del av befolkningen pendler ut av kommunen hver dag, og mange av de vil da handle og benytte tjenester i den kommunen de arbeider i.

Mange kommuner i Norge har eksplisitte mål i sine planer om at antall arbeidsplasser i kommunen skal øke i minst samme takt som befolkningen. Det kan kanskje vise at for mange lokalsamfunn er det en egenverdi knyttet til å ha produksjon, ikke bare å være en bostedskommune.

ⁱ Vi antar, og finner, at det er en statistisk signifikant og positiv sammenheng mellom arbeidsplassveksten på et sted og nettoflyttingen til stedet. Vi kjører en regresjon der flytting er uavhengig variabel og arbeidsplassvekst er avhengig, eller forklarende, variabel. Vi finner at arbeidsplassveksten forklarer en god del av flyttingen. Variabelen *arbeidsplassvekst* vil vi se nærmere på senere i analysen.

$$\text{Flytting} = \alpha_0 + \beta_1[\text{Arbeidsplassvekst}] + [\text{Andre forhold}]$$

Der α_0 er et konstantledd vi ikke legger så mye vekt på. β_1 er en parameter som forteller oss hvor stor effekt arbeidsplassveksten har på flyttingen. Dersom $\beta_1 = 1$, så vil en én prosents øking i arbeidsplassveksten føre til en én prosents øking i flyttingen. Dersom $\beta_1=0,5$, så vil en én prosents øking i arbeidsplassveksten føre til en øking i flyttingen på 0,5 prosent osv. *Andre forhold* er et restledd.

ⁱⁱ *Arbeidsmarkedsintegrasjon* beregnes slik:

$$\text{Arbeidsmarkedsintegrasjon} = \left(\frac{\text{Innpendlere}}{\text{Arbeidsplasser på stedet}} \right) * 100 + \left(\frac{\text{Utpendlere}}{\text{Sysselsatt befolkning på stedet}} \right) * 100$$

ⁱⁱⁱ Variabelen for *Befolkningsstørrelse* i analysene blir målt som den naturlige logaritmen til folkemengden i kommunen:

$$\text{Befolkningsstørrelse} = \ln(\text{Folkemengden i kommunen})$$

^{iv} Variabelen *Nabovekst* er målt som summen av andelen av de sysselsatte i kommunen som jobber i en annen kommune, multiplisert med arbeidsplassveksten i kommunen de jobber i. La oss si at 70 prosent av den sysselsatte befolkningen jobber i samme kommune, mens 10 prosent jobber i kommune *x* og 20 prosent jobber i kommune *y*. Da blir naboveksten definert som

$$\text{Nabovekst} = 0,1 * [\text{Arbeidsplassvekst i kommune } x] + 0,2 * [\text{Arbeidsplassvekst i kommune } y]$$

^v Vi kjører en regresjon på residualene fra forrige regresjon:

$$\text{Andre forhold} = \alpha_1 + \gamma_1[\text{Arbeidsmarkedsintegrasjon}] + \gamma_2[\text{Befolkningsstørrelse}] + \gamma_3[\text{Nabovekst}] + v$$

Der *Andre forhold* er restleddet fra forrige regresjon, dvs. flytting som ikke kan forklares av arbeidsplassveksten. α_1 er et konstantledd som vi ikke legger så mye vekt på. γ -ene viser effekten de strukturelle flyttefaktorene på flyttingen utover det arbeidsplassveksten tilsier. *v* er et restleddet som vi definerer som bostedsattraktivitet.

^{vi} Figuren som viser de strukturelle forholdene for flytting i kommunene i Dalarna er regnet ut gjennom en regresjonsanalyse der arbeidsmarkedsintegrasjon, befolkning og nabovekst er uavhengige variabler og flytting som ikke skyldes arbeidsplassvekst er avhengig variabel, jf. likningen over.

vii Utregning av bransjeeffekten: Eksempel fra besøksnæringene i Smedjebacken.

I tabellen under viser kolonnene A - D antall arbeidsplasser i bransjene i besøksnæringene i Smedjebacken og Sverige i 2008 og 2012. Rad 5 viser det totale antallet arbeidsplasser i besøksnæringene. Kolonne E og F viser den prosentvise veksten i henholdsvis Smedjebacken og Sverige.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I
	Antall arbeidsplasser				Vekst %				
Bransje	Smedjebacken 2008	Smedjebacken 2012	Sverige 2008	Sverige 2012	Smedjebacken	Sverige	Simulert	Bransjeeffekt	Bransjejustert
1 Aktiviteter	57	66	104 823	112 960	15,8	7,8	61		
2 Handel	202	181	319 561	330 694	-10,4	3,5	209		
3 Overnatting	22	12	31 993	34 759	-45,5	8,6	24		
4 Servering	25	36	85 886	105 011	44,0	22,3	31		
5 Besøk totalt	306	295	542 263	583 424	-3,6	7,6	325	-1,4	-9,8

Kolonne G, *Simulert*, viser antall arbeidsplasser Smedjebacken ville ha hatt, dersom veksten i de ulike bransjene i besøksnæringene hadde vært lik som veksten nasjonalt.

Verdiene i kolonne G, *Simulert*, er regnet ut slik:

$$\text{Simulert} = \text{Antall arbeidsplasser i Smedjebacken i 2008} * \text{Sveriges vekst.}$$

Av kolonne F, rad 1 (celle F1), ser man at veksten i aktivitetsnæringen i Sverige var på 7,8 prosent. Dersom veksten i besøksnæringene i Smedjebacken også hadde vært på 7,8 prosent, ville antall arbeidsplasser i aktivitetsnæringene i Smedjebacken i 2012 vært:

$$\text{Simulert (aktivitet)} = 57 * 1,078 = 61$$

Dette viser til cellene: $G1 = A1 * \frac{(100+F1)}{100}$

Det totale antallet arbeidsplasser i besøksnæringene som Smedjebacken hadde hatt, dersom veksten i de ulike bransjene hadde vært lik som på landsbasis, er 325. Dette vises i celle G5, som er summen av celle G1, G2, G3 og G4.

Veksten i Smedjebacken er dekomponert i nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjejustert vekst.

$$\text{Vekst Smedjebacken} = \text{Nasjonal vekst} + \text{Bransjeeffekt} + \text{Bransjejustert vekst}$$

Den nasjonale veksten i besøksnæringene er 7,6 prosent (celle F5).

Bransjeeffekten er veksten Smedjebacken ville ha hatt, minus den nasjonale veksten:

$$\text{Bransjeeffekt} = \frac{(\text{Simulert} - \text{Antall arb. plasser 2008})}{(\text{Antall arb. plasser 2008})} * 100 - \text{Nasjonal vekst}$$

Dette viser da til cellene: $H5 = \frac{(G5-A5)}{(A5)} * 100 - F5$

Den bransjejusterte veksten er veksten minus nasjonal vekst og bransjejustert vekst:

$$\text{Bransjejustert vekst} = \text{Vekst Smedjebacken} - \text{Nasjonal vekst} - \text{Bransjeeffekt}$$

Dette viser til cellene: $I5 = E5 - F5 - H5$

^{viii} For en grundigere forklaring av hvordan vi har funnet ut at befolkningsveksten påvirker veksten i besøksnæringene (altså motsatt av de andre næringene, der arbeidsplassvekst fører til befolkningsvekst), se kapittel 4.3.7 *Befolkningsjustert vekst – motsatt kausalitet?* i et metodenotat vi har publisert. Notatet heter *Måling av attraktivitet*, og det kan lastes ned gratis her:

http://www.tmforsk.no/publikasjoner/detalj.asp?merket=5&r_ID=2531

^{ix} Når vi fremskriver vekstratene i de enkelte bransjene, blir alle justert med likt prosentpoeng, slik at den samlede veksten i antall arbeidsplasser følger befolkningsutviklingen.

^x Progressivt gjennomsnitt er et gjennomsnitt for de siste årene, der de siste årene gis størst vekt. F.eks.: I en serie med ti år vil siste år telle 10, nest siste 9, osv.

^{xi} Vi har definert «høy attraktivitet» som å ligge ett standardavvik over gjennomsnittet, eller høyere. Dette tilsvarer en rangering som nummer 46 eller bedre blant de 290 kommunene. Den teoretiske sannsynligheten for å oppnå høy attraktivitet på én dimensjon i ett år er 16 prosent. På den beste utviklingsbanen i figuren er Säter rangert som nummer 46 på samtlige attraktivitetsdimensjoner hvert år. Sannsynligheten for dette er mikroskopisk liten. Dersom man har en rangering som er høyere enn 46 på attraktivitetsdimensjonene hvert år, vil man kunne oppnå en befolkningsvekst som er enda høyere enn det den beste utviklingsbanen viser.